Uluslararası Sempozyum

Çatışma Sonrası Suriye'nin Yeniden İnşası

POST-CONFLICT REBUILDING IN SYRIA

symposium

الندوة الدولية

إعادة إعمار سوريا بعد النزاع

Symposium Date

29-30 November 2025

İletişim Sponsoru
Communication Sponsor

POST-CONFLICT REBUILDING IN
SYRIA
symposium

Ortadoğu Vakfı, Omran Stratejik Araştırmalar Merkezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Türk Uluslararası Kalkınma Dergisi ve İnsan Siyaset Toplum Çalışmaları Derneği iş birliğinde düzenlenen "Çatışma Sonrası Suriye'nin Yeniden İnşası Uluslararası Sempozyumu", 29–30 Kasım 2025 tarihlerinde İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nde gerçekleştirilecektir.

Sempozyum, Suriye'de on üç yılı aşkın süredir devam eden iç savaşın ve altmış yılı aşkın Baas yönetiminin uzun yıllara yayılan etkilerinin ardından ülkenin yeniden inşa sürecine ilişkin kapsamlı bir tartışma zemini oluşturmayı hedeflemektedir. Siyasi düzenin, toplumsal yapının, ekonominin ve altyapının derinden sarsıldığı bu süreçte; bölgesel ve uluslararası aktörlerin rolü yeniden yapılanma stratejilerinin şekillenmesinde belirleyici olmaktadır. Bu bağlamda sempozyum, uluslararası kalkınma ve çatışma sonrası yeniden yapılanma konularını disiplinler arası bir yaklaşımla ele alarak akademisyenleri, karar alıcıları ve uygulayıcıları bir araya getirecektir.

Sempozyumun Amacı ve Süreci

Sempozyum, çatışma sonrası yeniden yapılanma sürecini ekonomik, toplumsal, kurumsal ve hukuki boyutlarıyla değerlendirmeyi; bu alanlarda politika geliştirme ve akademik iş birliğini teşvik etmeyi hedeflemektedir. Suriye'nin yeniden inşasında öne çıkan meseleler, yalnızca fiziksel ve ekonomik yeniden yapılanmayı değil, aynı zamanda kapsayıcı yönetişim, toplumsal uzlaşı, insani kalkınma ve sürdürülebilirlik gibi temel alanları da kapsamaktadır.

بعد أربعة عشر عامًا من الحرب الأهلية وواحدٍ وستين عامًا من حكم حزب البعث، تواجه سوريا اليوم نتائج مدمّرة على الصعيد السياسي والإنساني والاجتماعي والاقتصادي والبُنى التحتية. إن الحالة المجزّأة للأراضي السورية وتعدد أنماط الحكم فيها سيؤثران بشكل مباشر في استراتيجيات إعادة الإعمار. ومع بروز احتمالات إعادة البناء في مرحلة ما بعد الصراع، تعمل الجهات الوطنية والإقليمية والدولية على تطوير رؤى ومقاربات لإعادة الإعمار في سوريا. وتُظهر تجارب إعادة الإعمار في مناطق مختلفة من العالم أن نجاح جهود ما بعد الصراع يتطلّب تنسيقًا متكاملاً بين الفاعلين المحليين والدوليين.

تدعو هذه الدعوة لتقديم الأوراق البحثية الأكاديميين وصنّاع السياسات والممارسين إلى تقديم رؤى حول الاستراتيجيات والأطر والتجارب التي يمكن أن تسهم في تشكيل مسار إعادة الإعمار في سوريا. ويهدف هذا المؤتمر الدولي إلى توفير منصة متعددة التخصصات لبحث تقاطعات التنمية الدولية وإعادة الإعمار بعد الصراع.

هدف الندوة ومساراها

تهدف الندوة إلى تقييم عملية إعادة الإعمار في سورية من جوانبها الاقتصادية والاجتماعية والمؤسسية والقانونية، إضافةً إلى تعزيز تطوير السياسات والتعاون الأكاديمي في هذه المجالات. وتشمل القضايا المحورية في إعادة إعمار سورية ما هو أبعد من إعادة البناء المادي والاقتصادي، لتطال الحوكمة الشاملة، والتماسك الاجتماعي، والتنمية الإنسانية، والاستدامة.

Fourteen years of civil war and sixty one years of Baath rule have come to an end with devastating political, humanitarian, social, economic, and infrastructural consequences in Syria. The fragmented state of Syria's territories and governance will influence rebuilding strategies. As the prospect of postconflict rebuilding emerges, national, regional, and international actors are working on rebuilding in Syria. The experiences of post- conflict building efforts in different parts of the world show that for the success of post-conflict schemes, concerted efforts of national & international actors are required. This call for papers invites scholars, policymakers, and practitioners to contribute insights on the strategies, frameworks, and experiences that can shape Syria's post-conflict rebuilding. The aim of the international symposium is to provide a multidisciplinary platform to examine the intersection of international development and post-conflict rebuilding.

Purpose and Process of the Symposium

The symposium aims to evaluate the post-conflict reconstruction process of Syria through its economic, social, institutional, and legal dimensions, while promoting policy development and academic collaboration in these fields. Issues central to Syria's reconstruction extend beyond physical and economic rebuilding, encompassing inclusive governance, social cohesion, human development, and sustainability.

During the two-day event, academics, researchers, civil society representatives, and policymakers will convene in thematic sessions. These sessions will discuss policy proposals, institutional models, and regional cooperation mechanisms relevant to the reconstruction process.

Organization Committee

- Prof. Dr. Ahmet Cevat ACAR, Istanbul Sabahattin Zaim University
- Prof. Dr. Erhan İÇENER, Istanbul Sabahattin Zaim University
- Prof. Dr. İbrahim GÜNEY, Istanbul Sabahattin Zaim University
- Prof. Dr. İsmail KÜÇÜK, Istanbul Sabahattin Zaim University
- Prof. Dr. Mesut ÖZCAN, Social Sciences University of Ankara.
- Prof. Dr. Zafer ÇELİK, Ankara Yıldırım Beyazıt University.
- Doç. Dr. Erhan AKKAŞ, Sakarya University.
- Dr. Abdullah Gökhan YAŞA Ankara University
- Dr. Ammar KHAF, Omran Center for Strategic Studies.
- Dr. Cengiz Mert BULUT, Ankara Yıldırım Beyazıt University
- Dr. Hacer ATABAŞ, Africa Foundation.
- Dr. Mehmet KÖSE, Africa Foundation
- Dr. Sinan HATAHET, Syrian Forum and Omran Center for Strategic Studies
- Dr. Yavuz ÇELİK, Social Sciences University of Ankara
- Nursena BAYRAKTEPE, Middle East Foundation.
- Hala ALSOKHNİ, Middle East Foundation

Scientific Committee

- Scientific Committee
- Prof. Dr. Ahmet Faruk AYSAN, Hamad Bin Khalifa University.
- Prof. Dr. Bekir Sıddık GÜR, Hacettepe University.
- Prof. Dr. Ekrem KARAKOÇ, Binghamton University.
- Prof. Dr. Mesut ÖZCAN, Social Sciences University of Ankara.
- Prof. Dr. Monzer Kahf, Istanbul Sabahattin Zaim University.
- Prof. Dr. Zafer ÇELİK, Ankara Yıldırım Beyazıt University.
- Doç. Dr. Erhan AKKAŞ, Sakarya University.
- Dr. Ammar KHAF, Omran Center for Strategic Studies.
- Dr. Cengiz Mert BULUT, Ankara Yıldırım Beyazıt University.
- Dr. Mehmet KÖSE, Africa Foundation.
- Dr. Sinan Hatahet, Syrian Forum and Omran Center for Strategic Studies.
- Dr. Yavuz ÇELİK, Social Sciences University of Ankara.
- Dr. Betül DOĞAN AKKAŞ, Ankara University.
- Dr. Ahmad Qorabi, Syrian Dialogue Center.
- Dr. Maen Tallaa, Omran Center for Strategic Studies.
- Dr. Abdullah Gökhan Yaşa Ankara University

SEMPOZYUM PROGRAMI

1. GÜN — 29 Kasım Cumartesi		
10:00 – 10:30	Açılış ve Protokol Konuşmaları	- Dr. Ammar Kahf Omran Center for Strategic Studies - Prof. Dr. Mesut Özcan Ortadoğu Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı - Prof. Dr. Ahmet Cevat Acar İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Rektörü
10:40-10:50	Çay-Kahve arası	
10:50-12:00	**1.Oturum: Rebuilding Human Capital in the New Era** **Oturum Başkanı: Dr. Ammar Kahf**	
	Rebuilding the Education System in Post-Conflict Syria	Prof. Dr. Zafer ÇELİK – Müberra Emin
	Post-Conflict Reconstruction and Human Capital: Leveraging Syrian Graduates from Türkiye	Dr. Hacer Atabaş
	Suriye'de Savaş Sonrası Dönemde Yükseköğretim Sisteminin Yeniden Yapılandırılması: Tespitler ve Öneriler	Ayyüce Şahin Demir
	Suriye Akademik Diasporasının Yeniden Yapılanmadaki Rolü: Bilgi Dolaşımı, Engeller ve Siyasi İmkanlar	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali Mert
12.00-12.10	Çay-Kahve arası	
12.10-13.45	2. Oturum: International and Regional Dynamics in Rebuilding Oturum Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Cengiz Mert BULUT	
	The parameters of Syria's foreign policy	Maen Taella
	Potential Role of the Peacebuilding Commission in Syria through the Coordination of Soft Power Activities	Dr. Baransel Mızrak
	Gazze soykırımı ve Suriye'deki Değişimin Gölgesinde İsrail ve Golandaki Dürziler	Doç. Dr. Sevinç Özcan
	Suriye'nin Yeniden İnşasının Önündeki Başlıca Dış Engel Olarak İsrail Tehdidi	Dr. Öğr. Üyesi Selim Sezer
	The Orientation of Türkiye's Foreign Policy towards Syria after Toppling Assad's Regime: Evaluation of Military Intervention Policy	Shlair A. Mohammed Alzanganee
	From Geneva to Astana: Clandestine Diplomacy & Intelligence in Syrian Post-Conflict Statebuilding	Recep Erkam Çelik

13:45-14:45	Öğle Yemeği	
14.45-15.50	**3.Oturum: Reconciling Syrian Society, Beliefs and Identities** **Oturum Başkanı: Ismail KOHAN**	
	Suriye'nin Yeniden İnşasında Dinî Temsil, İdeolojik Çatışmalar ve Riskler	Dr. Osman Türk
	Çatışma Sonrası Toplumsal Kimliğin Yeniden Şekillenmesi: Aidiyet ve Toplumsal Kohezyonu Güçlendirmedeki Rolü	Sinan Beynuni
	Mezhep ve Siyaset Arasında: Beşar Esad Döneminden 8 Aralık Devrimi'ne Suriyeli Dürziler	Dr. Öğr. Üyesi Tuba Yıldız
	Suriye'ye Geri Dönen Mülteciler: Travma, Direniş ve Yeniden Kimlik İnşası Üzerine Edebî Bir İnceleme	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sadık Gür – Sündüz Dikçe
15.50-16.10	Çay-Kahve arası	
16.10-17.30	**4.Oturum: Reforming Economic Governance** **Oturum Başkanı: Dr. Gökhan Sırmalı**	
	Syria's Post-Revolution Economic Reforms: Navigating the Crossroads of Recovery and Reinvention	Dr. Öğr. Üyesi Tawfik Azrak – Doç. Dr. Burhan Uluyol
	Suriye'nin Devlet İnşası Sürecinde Dış Yatırımlar: İyi Yönetişim ve Kalkınmanın Kilometre Taşları	Doç. Dr. Emre Saygın
	The Return of Syrian Refugees from Turkey: Examining Turkey's Humanitarian Aid as a Post-Conflict Reconstruction Framework for Syria.	Dr. Nancy Achu
	Dijital Egemenlik ve Dış Etki: 2024–2025 Döneminde Suriye'nin Yeniden İnşa Sürecinde Teknoloji Anlaşmaları ve Tekno-Politik Rekabet	Dr. Öğr. Üyesi Alp Cenk Arslan
	Geoeconomic Rivalry in Syria: Geoeconomic Ambitions of Regional and Global Actors	Shlair A. Mohammed Alzanganee
17.40– 18.30	5. Oturum Building Economic Infrastructure Oturum Başkanı: Manaf Qouman	
	Energy Security and State Reconstruction in Syria: From Legitimacy to Geopolitics	Mohamed Fawaz
	Suriye'nin Çatışma Sonrası Yeniden İnşasında Ekonomik Güvenlik: FATF Standartlarına Uyumun Kritik Önemi	Mücahit Dizman
	Altyapı-Kalkınma Bağlantısı: Suriye'nin Sürdürülebilir Kalkınmasında Kalkınma Yolu Projesi'nin Potansiyel Katkısı	Dr. Öğr. Üyesi Hasan Altın Emrah Yıldırım Çakar

2. GÜN — 30 Kasım Pazar		
10:00-10:50	**1.Oturum: Enhancing Private Sector** **Oturum Başkanı: Dr. Yavuz ÇELİK**	
	A Systems Analysis Framework with Business Analysis and Project Management for Building Corporate Governance Structures in Post-Conflict Syria	Dr. Öğr. Üyesi Doğan Şengül
	Activating the Role of Entrepreneurship and Business Incubators in the Reconstruction Phase	Khaled Babbley
	Women as Architects of Peace: Reconstructing Syria in the Post-War Era Through Women's Empowerment	Mohamed El Gaby
10:50-11:00	Çay-Kahve arası	
11:00-12:00	**2. Oturum: Financing Rebuilding** **Oturum Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Fatih KIRŞANLI**	
	Financing Post-War Infrastructure Projects Through Ijarah Sukuk: Cases Of Syria	-Online- Ahmad Al Ahmad
	Investment Policy and Agreement Signing: Toward Sustainable Economic and Social Recover	Manaf Qouman
	Private Sector as a Pillar of Transition: Shaping the Economic Foundations of a New Syria	Muhamad Shabarek
12.10-13.40	**3. Oturum: Building Security Structure** **Oturum Başkanı: Rahaf al LAHHAM**	
	Suriye Krizinden Yeni Döneme Geçiş: Milli İstihbaratın Güvenlik Politikalarındaki Model Rolü	Av. Abdülkadir TOK
	The Democratic Control of the Syrian Armed Forces:Security Sector Reform andDemocratic Civilian Oversightin Post-Assad Syria	Gülşen Devre Hilly
	Suriye'de Devlet İnşası Sürecinde Güvenlik Mimarisi	Fadıl Hancı
	From Fragmentation to Integration: Early DDR/SSR in Post - Dec 8 Syria	Ammar Kahf
	An assessment of Syrian government policies in responding to security challenges	Maen Tallaa
13.40-14.40	Öğle Yemeği	

14.45-16:00	**4. Oturum: Recovering the Losses and Healing the Heritage** **Oturum Başkanı: Av. Ali Topalca**	
	Legal Avenues for Recovering Looted Assets: Conditions and Possibilities in the Syrian Context Compared to Other Transitional Experiences	-Online- Dr. Ahmed Korabi
	Resilient Memories of a Wounded City: Architecture as Healing in Post-Conflict Damascus	Fatema ALOMARİ Doç. Dr. Ayşe Gül Gemci
	Proposal Strategy for Cultural Heritage Risk Management of Syria during Reconstruction Phase and Sustainable Development Context	Mona Abo Azan
	Towards an Integrated Approach for Cultural Heritage Recovery in Aleppo (Syria): Why Local Participation Matters	Doç. Dr. Ruba Kasmo
16.00-16.10	Çay-Kahve arası	
16.10-17.30	**5. Oturum: The Role of Syrian Refugees and the Diaspora** **Oturum Başkanı: Fadıl HANCI**	
	Syrian Refugees and Diaspora in Turkey and Their Role in Turkish–Syrian Relations	-Online- Dr. Samir Alabdullah
	Çatışma Sonrası Yeniden İnşa Sürecinde Suriye Diasporasının Katkısı: Uluslararası Deneyimlerden Dersler ve Suriye İçin Olasılıklar	Dr. Öğr. Üyesi Hilal Barın
	Suriyeli Sığınmacıların Geri Dönüşünde Belirsizlik ve Yeniden Uyum Üzerine Bir Değerlendirme	-Online- Doç. Dr. Dilara Ustabaşı Gündüz Kader Duran Demirel
	Geçici Korumadan Kalıcı Çözümlere: Suriyeliler Örneğinde Hukuki ve Politik Zorluklar	Av. Ali Topalca
17.30-17.40	Çay-Kahve arası	
17.40-18.30	**6. Oturum: Transitional Justice and Legal Reconstruction** **Oturum Başkanı: Muhsen Al MUSTAFA**	
	Challenges of Transitional Justice in the New Syria: Between Legal Pathways and Political Calculation	Rasheed Alhaj Saleh
	The Path of Transitional Justice in Syria: A Practical Framework	-Online- Fadel Abdulghany

1. Gün 1. Oturum

Prof. Dr. Zafer Çelik

Müberra Emin

Dr. Hacer ATABAŞ

Ayyüce Şahin Demir

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali MERT

Prof. Dr. Zafer Çelik
ظفر تشيليك

Zafer Çelik; 2000 yılında lisansını, 2002 yılında ise yüksek lisansını Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde, doktorasını 2012 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde tamamladı. Doktora çalışmaları süresinde altı ay Chemnitz Teknoloji Üniversitesinde ve bir yıl Berlin Humboldt Üniversitesinde bulundu. Çelik, lisans öğreniminden sonra ODTÜ Mimarlık Fakültesinde araştırma görevlisi olarak çalıştı. 2004 yılından itibaren yaklaşık altı yıl Ankara ve İstanbul'da ilköğretim ve ortaöğretim okullarında öğretmen olarak çalıştı. Ardından, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığında bir süre daire başkanı olarak çalıştı. 2013 yılından itibaren Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Çelik'in, eğitim sosyolojisi, göçmen ve mülteci eğitimi alanında birçok yayını vardır.

Zafer Çelik received his BA degree in 2000, Ms degree 2002 from METU Sociology, and his Phd. in Sociology from Hacettepe University in 2012; During his doctoral studies, he was a visiting researcher at Chemnitz University of Technology and Humboldt University of Berlin. Çelik worked as a teacher in public schools for a while. Afterwards, he worked as a head of department at Board of Education, Ministry of National Education. Since 2013, he has been working as a faculty member at Ankara Yildirim Beyazıt University, Department of Sociology. His research interests are sociology of education immigrant and refugee education.

أتمّ البروفسور ظفر تشيليك دراسته الجامعية عام 2000 ، ثم نال درجة الماجستير عام 2002 من قسم علم الاجتماع في جامعة الشرق الأوسط التقنية. كما حصل على درجة الدكتوراه عام 2012 من قسم علم الاجتماع في جامعة حاجّى تبه. وخلال مرحلة الدكتوراه، أمضى ستة أشهر في جامعة كمنيتس التقنية، وسنة كاملة في جامعة هومبولت في برلين. بعد تخرّجه من مرحلة البكالوريوس، عمل تشيليك باحثًا مساعدًا في كلية الهندسة المعمارية بجامعة الشرق الأوسط التقنية. ومنذ عام 2004 ، ولفترة تقارب ست سنوات، عمل معلّمًا في مدارس المرحلة الابتدائية والمتوسطة في أنقرة وإسطنبول. ثم شغل منصب رئيس دائرة في رئاسة مجلس التعليم والتربية بوزارة التربية التركية. ومنذ عام 2013 ، يعمل تشيليك عضوًا في هيئة التدريس بجامعة أنقرة يلديرم بيازيد. ولديه العديد من المنشورات العلمية في مجالات سوسيولوجيا التعليم وتعليم المهاجرين واللاجئين.

Çatışma Sonrası Suriye'de Eğitim Sisteminin Yeniden İnşası

Prof. Dr. Zafer Çelik
Müberra Emin

Çatışma dönemlerinde eğitim sistemleri ağır biçimde zarar görmekte, okullar yıkılmakta veya askerî amaçlarla kullanılmakta; öğretmenler ve öğrenciler ise güvenli bölgelere göç etmek zorunda kalmaktadır. Bu durum, yalnızca fiziksel altyapının değil, kurumsal kapasitenin, pedagojik süreçlerin ve öğretme-öğrenme dinamiklerinin de derinden sarsılmasına yol açmaktadır. Suriye'de iç savaş sürecinde yaklaşık 8 bin okulun kullanılamaz hâle gelmesi ve eğitim çalışanlarının büyük bölümünün yer değiştirmesi, eğitim sisteminde ciddi bir çöküş yaratmıştır. 8 Aralık'ta Esad rejiminin sona ermesiyle oluşan yeni siyasi ortamda ise eğitim, yeniden yapılanma sürecinin öncelikli alanlarından biri olarak ele alınmıştır. Sınırlı kaynaklara rağmen binin üzerinde okul hızlı biçimde restore edilmiş; görevden uzaklaştırılan öğretmenlerin yeniden istihdamı için adımlar atılmıştır. Öğrencilere yönelik maddi ve psiko-sosyal destek programları başlatılmış, yurtdışından dönen öğrencilerin denklik ve yerleştirme süreçleri hızlandırılmıştır. UNICEF ve UNESCO başta olmak üzere uluslararası kuruluşlarla ve bölge ülkeleri ile kapsamlı işbirlikleri kurulmuştur. Ayrıca müfredattan rejime yönelik ideolojik unsurlar çıkarılarak geçici bir güncelleme yapılmış ve kapsamlı bir reform süreci başlatılmıştır. Bu iyileştirme çabaları, çatışma sonrası dönemde nitelikli eğitime erişimin stratejik önemini açıkça ortaya koymaktadır. Çünkü nitelikli eğitim, yalnızca çocukların haklarının korunması açısından değil, aynı zamanda Suriye'nin yeniden inşasında kritik rol üstlenecek beşerî sermayenin geliştirilmesi açısından belirleyicidir. Genç nüfusun eğitimden uzun süre mahrum kalması, ülkenin kalkınma kapasitesini zayıflatırken, eğitimin hızla ayağa kaldırılması toplumsal barışın, ekonomik toparlanmanın ve kurumsal istikrarın temelini oluşturmaktadır. Sonuç olarak, Suriye'de yeni yönetim kısa sürede önemli ilerlemeler kaydetmiş olsa da, önümüzdeki süreçte kaynakların etkin kullanımı, kapsayıcı politikaların geliştirilmesi ve nitelikli eğitime erişimin güvence altına alınması büyük önem taşımaktadır. Eğitim sisteminin güçlendirilmesi, ülkenin sürdürülebilir yeniden inşasının en kritik bileşenlerinden biri olacaktır.

Anahtar kelimeler: Suriye, eğitim, yeniden inşa, barış.

Rebuilding the Education System in Post-Conflict Syria

Prof. Dr. Zafer Çelik
Müberra Emin

During periods of conflict, education systems suffer severe damage, schools are destroyed or used for military purposes, and teachers and students are forced to migrate to safe areas. This situation leads to a profound disruption not only of the physical infrastructure but also of institutional capacity, pedagogical processes, and teaching-learning dynamics. In Syria, the civil war rendered approximately 8,000 schools unusable and displaced the majority of education workers, causing a serious collapse in the education system. With the end of the Assad regime on December 8, education has been prioritized as one of the key areas for reconstruction in the new political environment. Despite limited resources, over a thousand schools have been rapidly restored, and steps have been taken to rehire teachers who had been dismissed. Material and psychosocial support programs for students have been launched, and the equivalence and placement processes for students returning from abroad have been accelerated. Comprehensive cooperation has been established with international organizations, primarily UNICEF and UNESCO, and with countries in the region. In addition, ideological elements related to the regime have been removed from the curriculum, a temporary update has been made, and a comprehensive reform process has been initiated. These improvement efforts clearly demonstrate the strategic importance of access to quality education in the post-conflict period. Because quality education is crucial not only in terms of protecting children's rights, but also in terms of developing human capital, which will play a critical role in Syria's reconstruction. The prolonged deprivation of education for the young population weakens the country's development capacity, while the rapid restoration of education forms the basis for social peace, economic recovery, and institutional stability. In conclusion, although the new administration in Syria has made significant progress in a short time, the effective use of resources, the development of inclusive policies, and ensuring access to quality education will be of great importance in the coming period. Strengthening the education system will be one of the most critical components of the country's sustainable reconstruction.

Keywords: Syria, education, reconstruction, social peace

إعادة بناء النظام التعليمي في سوريا ما بعد الصراع

ظفر تشيليك
مبرا امين

الملخص

تتعرّض الأنظمة التعليمية خلال فترات النزاع لضرر بالغ؛ إذ تُدمَّر المدارس أو تُستخدم لأغراض عسكرية، ويُجبَر المعلّمون والطلاب على النزوح إلى مناطق أكثر أمناً. ولا يقتصر أثر ذلك على البنية التحتية المادية فحسب، بل يؤدي إلى اهتزاز عميق في القدرة المؤسسية، والعمليات التربوية، وديناميات التعليم والتعلّم. أدّى خروجُ نحوِ ثمانيةِ آلافِ مدرسةٍ عن الخدمة خلالَ فترةِ الحربِ الأهلية في سوريا ونزوحُ جزءٍ كبيرٍ من العاملين في قطاعِ التعليم، إلى انهيارٍ خطيرٍ في النظامِ التعليمي. ومع انتهاء نظام الأسد في الثامن من كانون الأول/ديسمبر، برزت بيئة سياسية جديدة جعلت التعليم أحد المجالات ذات الأولوية في مرحلة إعادة الإعمار. فبالرغم من محدودية الموارد، أُعيد ترميم أكثر من ألف مدرسة بشكل سريع، واتُّخذت خطوات لإعادة توظيف المعلّمين الذين أُبعدوا سابقاً عن مهامهم. كما أُطلقت برامج دعم مادي ونفسي اجتماعي للطلاب، وسُرّعت إجراءات المعادلة والقبول للطلبة العائدين من الخارج، وأُقيمت شراكات واسعة مع منظمات دولية مثل اليونيسف (UNICEF) واليونسكو(UNESCO) ، ومع دول المنطقة. إلى جانب ذلك، أُجريت مراجعة مؤقتة للمناهج الدراسية عبر إزالة المضامين الأيديولوجية المرتبطة بالنظام السابق، وأُطلقت عملية إصلاح شاملة للقطاع. تُظهر جهود التعافي هذه الأهمية الاستراتيجية للوصول إلى تعليم جيد في مرحلة ما بعد الصراع. فالتعليم الجيد ليس فقط ضماناً لحقوق الأطفال، بل هو أيضاً عامل حاسم في تنمية رأس المال البشري الذي سيقود عملية إعادة بناء سوريا. كما أن حرمان الشباب من التعليم لفترات طويلة يُضعف القدرة التنموية للبلاد، في حين أن إنعاش العملية التعليمية بسرعة يُشكّل أساساً للسلام الاجتماعي، والتعافي الاقتصادي، والاستقرار المؤسسي. في الختام، رغم أن الإدارة الجديدة في سوريا قد حققت تقدماً كبيراً في فترة وجيزة، إلا أن الاستخدام الفعال للموارد، وتطوير سياسات شاملة، وضمان الوصول إلى تعليم جيد سيكون أمراً بالغ الأهمية في المرحلة المقبلة. سيبقى تعزيز النظام التعليمي أحد المكونات الأكثر أهمية لإعادة الإعمار المستدامة للبلاد.

الكلمات المفتاحية: سوريا، التعليم، إعادة الإعمار، السلام

ORTADOĞU MIDDLE EAST FOUNDATION VAKFI
TUJID Turkish Journal of International Development
عمران للدراسات الاستراتيجية OMRAN Strategic Studies
İstanbul Zaim Üniversitesi
İNSAN SİYASET TOPLUM ÇALIŞMALARI DERNEĞİ

Dr. Hacer ATABAŞ

د. هاجر أتاباش

Hacer Atabaş, 2022 yılından bu yana çalıştığı Afrika Vakfı'nda Araştırma Koordinatörüdür. Lisans eğitimini İstanbul Bilgi Üniversitesi'nden Ekonomi Politik ve Toplum Felsefesi bölümü ve Uluslararası İlişkiler bölümünde çift ana dal derecesi ile tamamlamıştır. Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü Modern Türkiye Tarihi bölümünden yüksek lisans ve Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünden doktora derecesini almıştır. Uluslararası Kalkınma, Kalkınma Yardımları/İşbirliği, Uluslararası Yükseköğretim alanlarında çalışmalarını yürütmektedir.

Hacer Atabaş is the Research Coordinator at the Africa Foundation, where she has been working since 2022. She completed her undergraduate education at Istanbul Bilgi University with a double major in Political Economy and Social Philosophy and International Relations. She received her master's degree from the Modern Turkish History Department at the Atatürk Institute at Boğaziçi University and her doctorate from the International Relations Department at Bilkent University. Her research focuses on International Development, Development Assistance/Cooperation, and International Higher Education.

تعمل الدكتورة هاجر أتاباش منذ عام 2022 كمنسّقة أبحاث في «وقف أفريقيا». وقد أنهت دراستها الجامعية في جامعة إسطنبول المعلوماتية بتخصص مزدوج في الفلسفة الاجتماعية والسياسة الاقتصادية، والعلاقات الدولية. كما حصلت على درجة الماجستير من معهد أتاتورك للدراسات الحديثة في جامعة بوغازايتشي، ونالت درجة الدكتوراه في العلاقات الدولية من جامعة بيلكنت. تركّز أتاباش في أبحاثها على التنمية الدولية، والمساعدات والتعاون التنموي، والتعليم العالي الدولي، ولها أعمال أكاديمية في هذه المجالات.

Yeniden İnşa Sürecinde Beşerî Sermaye: Türkiye'de Eğitim Alan Suriyelilerin Sürece Muhtemel Katkıları

Dr. Hacer ATABAŞ

2011 sonrası Suriye'de yaşanan iç savaş, yükseköğretimde ciddi kesintilere ve beşerî sermaye kaybına yol açarak ülkenin yeniden inşa kapasitesini zayıflatmıştır. Literatür, yükseköğretimin mülteciler için sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal entegrasyon, öz-yeterlik ve toplumsal katılım açısından da kritik olduğunu vurgulamaktadır. Türkiye'de eğitim gören on binlerce Suriyeli, bu bağlamda hem bireysel hem de kolektif düzeyde bilgi ve beceri transferi potansiyeli taşımaktadır. Ancak mevcut yaklaşımlar, çoğunlukla neoliberal bir çerçevede istihdam odaklı kalmakta, mültecilerin farklı kapasitelerini ve çeşitlenen işlev ("functionings") alanlarını dikkate almamaktadır.

Bu çalışma, uluslararası yükseköğretim, diaspora katılımı ve kalkınma ilişkisini analiz eden literatürden yararlanarak, Türkiye'de yükseköğretim görmüş Suriyelilerin savaş sonrası yeniden inşa süreçlerine nasıl entegre edilebileceği sorusuna odaklanmaktadır. Türkiye Mezunu Suriyelilerle görüşmeler yürütülerek eğitim ve diaspora sürecindeki deneyimlerini ve Suriye'nin çatışma sonrası yeniden inşa ile barış inşasında kendilerini nasıl konumlandırdıklarını anlamak hedeflenmektedir. Böylelikle yeniden inşa sürecinde ihtiyaç duyulan beşeri sermaye için yön gösterici olabilecek tavsiyelere ulaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: diaspora katılımı, yükseköğretim, yeniden inşa, Türkiye-Suriye, kalkınma işbirliği.

Post-Conflict Reconstruction and Human Capital: Leveraging Syrian Graduates from Türkiye

Dr. Hacer ATABAŞ

The civil war that has unfolded in Syria since 2011 has caused severe disruptions in higher education and significant losses of human capital, thereby weakening the country's capacity for reconstruction. The literature emphasizes that higher education is critical for refugees not only in economic terms but also for social integration, self efficacy, and civic participation. In this context, tens of thousands of Syrians who have pursued their education inTürkiye possess the potential to contribute to both individual and collective knowledge and skill transfer. However, existing approaches largely remain employment-oriented within aneoliberal framework and fail to account for refugees' diverse capacities and expanding domains of "functionings." Drawing on scholarship that examines the relationship between international higher education, diaspora engagement, and development, this study focuses on how Syrians who have obtained higher education in Türkiye can be integrated into post-war reconstruction processes. Through interviews conducted with Syrian graduates of Türkiye, the study seeks to understand their educational and diasporic experiences as well as how they position themselves in Syria's post-conflict reconstruction and peacebuilding efforts. The findings aim to offer recommendations that may guide the human capital needed for the reconstruction process.

Keywords: diaspora engagement, higher education, reconstruction,Türkiye–Syria, development cooperation.

إعادة الإعمار بعد النزاع ورأس المال البشري: الاستفادة من الخريجين السوريين في تركيا

د. هاجر أتاباش

تسبّبت الحرب الدائرة في سوريا منذ عام 2011 في اضطرابات حادة في التعليم العالي وخسائر كبيرة في رأس المال البشري، مما أضعف قدرة البلاد على عمليات إعادة الإعمار. وتشير الأدبيات إلى أن التعليم العالي يُعدّ عنصرًا محوريًا للاجئين، ليس فقط من الناحية الاقتصادية، بل أيضًا من حيث الاندماج الاجتماعي، والفاعلية الذاتية، والمشاركة المدنية. وفي هذا السياق، يمتلك عشرات الآلاف من السوريين الذين أتمّوا تعليمهم في تركيا إمكانات مهمة للإسهام في نقل المعرفة والمهارات على المستويين الفردي والجماعي. ومع ذلك، لا تزال المقاربات القائمة تركز بصورة ضيقة على التوظيف ضمن إطار نيوليبرالي، متغافلةً عن قدرات اللاجئين المتنوعة واتساع مجالات (functionings) التي يمكنهم الاضطلاع بها.

وانطلاقًا من الأدبيات التي تبحث في العلاقة بين التعليم العالي الدولي، والمشاركة في أنشطة الشتات، والتنمية، تدرس هذه الورقة كيفية دمج السوريين الحاصلين على تعليم عالٍ في تركيا ضمن عمليات إعادة الإعمار بعد الحرب. ومن خلال مقابلات أجريت مع خريجين سوريين من الجامعات التركية، تسعى الدراسة إلى فهم خبراتهم التعليمية وتجاربهم خلال الغربة، وكيفية تصوّرهم لدورهم في إعادة إعمار سوريا وجهود بناء السلام بعد النزاع. وتهدف النتائج إلى تقديم توصيات يمكن أن تسهم في توجيه رأس المال البشري المطلوب لعملية إعادة الإعمار.

الكلمات المفتاحية: مشاركة الشتات، التعليم العالي، إعادة الإعمار، تركيا–سوريا، التعاون من أجل التنمية.

ORTADOĞU MIDDLE EAST FOUNDATION VAKFI · TUJID Turkish Journal of International Development · عمران للدراسات الاستراتيجية OMRAN Strategic Studies · İstanbul Zaim Üniversitesi · İST İNSAN SİYASET TOPLUM ÇALIŞMALARI DERNEĞİ

Ayyüce Şahin Demir

أيّوجة شاهين دمير

Lisans eğitimini Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyoloji bölümünde tamamlamıştır. Yüksek lisans eğitimi aynı üniversitede "Ne eğitimde ne istihdamda bulunan kadınlar: Ankara örneği" başlıklı tezi ile tamamlamıştır. Aynı bölümde doktora eğitime devam etmektedir. 2019 yılından beri Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi'nde araştırmacı olarak çalışmaktadır. Eğitimde eşitsizlik, yükseköğretim, acil durumlarda eğitim, göç ve eğitim gibi konularda çalışmalarına devam etmektedir.

She completed her undergraduate studies in Sociology at Ankara Yıldırım Beyazıt University. She obtained her master's degree at the same university with a thesis titled "Women Neither in Education nor Employment: The Case of Ankara." She is currently pursuing her PhD in the same department. Since 2019, she has been working as a researcher at the Eğitim-Bir-Sen Strategic Research Center. Her work focuses on educational inequality, higher education, education in emergencies, and the intersections of migration and education.

أكملت أيوجه دراستها الجامعية في قسم علم الاجتماع بجامعة يلدرم بيازيد في أنقرة. وأنهت درجة الماجستير في الجامعة نفسها ببحث بعنوان: «النساء خارج التعليم والعمل: حالة أنقرة». وتواصل دراستها لنيل درجة الدكتوراه في القسم ذاته. تعمل باحثة في مركز الدراسات الإستراتيجية التابع لنقابة المعلمين (Bir Sen Eğitim) منذ عام 2019 ، وتواصل أبحاثها في مجالات عدم المساواة في التعليم، والتعليم العالي، والتعليم في حالات الطوارئ، إضافة إلى قضايا الهجرة والتعليم.

Çatışma Sonrası Yükseköğretimin Yeniden Yapılandırılması: Suriye Örneği

Ayyüce ŞAHİN DEMİR

Günümüzdeki çatışmaların etki alanı oldukça geniştir ve beraberinde milyonlarca can kaybı, yaralanma, zorla yerinden edilme, ciddi psikolojik travmalar, ekonomik zorluklar ve sosyal uyum sorunları gibi yıkıcı sonuçlar getirmektedir. Uluslararası kuruluşlar, bu tür krizlerin ardından hızla eğitime geri dönülmesinin önemini vurgulamakta ve bu konuda öneriler geliştirmektedir. Çatışma sonrası yeniden yapılanma çalışmalarında eğitim alanı ele alınsa da, özellikle ülkelerin ekonomik rekabet gücü, toplumsal uyumu ve kalkınması için kilit rol oynayan yükseköğretim kurumlarına yönelik çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir.

Son yıllarda uzun süreli çatışma ortamlarına maruz kalan ülkelerden biri de Suriye'dir. Suriye'deki yükseköğretim kurumları, 2011'de başlayan çatışmalar sonrasında ciddi zararlar görmüş ve olumsuz süreçler yaşamıştır. Eğitim süreçleri durmuş, üniversitelerin fiziki altyapıları yıkılmış ya da zarar görüş, öğrenciler ve akademisyenler yerinden edilmiş, yetersiz fonlar sebebi ile uzun yıllar akademik çalışmalar yeterince yapılamamı ve yükseköğretim çalışanları ile öğrenciler üzerinde uzun süreli travma ve stres bozuklukları bırakan etkiler oluşmuştur. Buna ek olarak, çatışma ortamı; iktidar ve muhalif bölgelerde farklı yükseköğretim yapılanmalarına ve parçalanmış müfredatlarla eğitime yol açmıştır. Fiziksel olarak yıkılan ve teknik altyapısı yetersiz kurumlar, yıllarca bu koşullarda eğitim vermeye çalışmıştır.

Bu bağlamda, Suriye'de uzun yıllar süren çatışma sonrası oluşan kırılgan ortamın etkilerini azaltmak için yükseköğretimin yeniden yapılandırılması büyük önem taşımaktadır. Yükseköğretimin bu noktada çatışma sonrası yaşanılan olumsuz etkileri azaltmak için bir çok işlevi bulunmaktadır. Yükseköğretimde yeniden yapılandırma süreci; gençlerin yükseköğretim kurumlarına dönerek işgücü piyasalarına katkı sağlayacak nitelikte eğitim almaları, sosyal uyumlarının sağlanması, barış ortamına yönelik gerekli eğitimlerin verilmesi ve ülke kalkınmasının desteklenmesi için kritik bir adımdır.

Anahtar kelimeler: yeniden yapılanma, yükseköğretim, çatışma sonrası (post-conflict)

Reconstructing Higher Education in Post-Conflict Contexts: The Case of Syria

Ayyüce ŞAHİN DEMİR

Contemporary conflicts have wide-ranging impacts, resulting in millions of deaths, injuries, forced displacement, severe psychological trauma, economic hardship, and difficulties in social integration. International organizations emphasize the need for a rapid return to education in the aftermath of crises and provide various recommendations in this regard. Although the education sector is generally addressed within post-conflict reconstruction processes, studies focusing specifically on higher education—an essential driver of economic competitiveness, social cohesion, and development—remain insufficient.

Syria is among the countries that have experienced prolonged conflict in recent years. Since 2011, institutions of higher education in Syria have faced significant destruction and disruption. Educational activities were halted, university infrastructure was damaged or destroyed, students and academics were displaced, and limited funding led to long-term stagnation in academic production, accompanied by persistent trauma and stress among higher education staff and students. Moreover, the conflict produced fragmented higher education structures across different political territories, resulting in divided curricula. Damaged institutions with limited technical capacity continued operating under highly constrained conditions.

In this context, restructuring higher education is crucial for mitigating the effects of the fragile environment created by prolonged conflict. Higher education plays a vital role in reducing post-conflict challenges by enabling youth to return to universities, equipping them with skills for the labor market, supporting social cohesion, providing education that fosters peace, and contributing to national development.

Keywords: reconstruction, higher education, post-conflict.

إعادة هيكلة التعليم العالي بعد النزاع: حالة سوريا

أيّوجة شاهين دمير

تتميّز النزاعات المعاصرة باتساع نطاق تأثيرها وما تخلّفه من نتائج مدمرة تشمل ملايين الضحايا، والإصابات، والتهجير القسري، والاضطرابات النفسية العميقة، والصعوبات الاقتصادية، ومشكلات الاندماج الاجتماعي. وتؤكد المنظمات الدولية على أهمية العودة السريعة إلى التعليم بعد الأزمات وتطرح توصيات لتعزيز ذلك. وعلى الرغم من تناول التعليم ضمن عمليات إعادة الإعمار بعد النزاعات، إلا أنّ الدراسات المتعلقة بالتعليم العالي الذي يشكل ركيزة أساسية للتنافسية الاقتصادية والاندماج الاجتماعي والتنمية لا تزال محدودة.

كانت سوريا خلال السنوات الماضية من بين الدول التي تعرضت لنزاع طويل الأمد، وقد تكبد قطاع التعليم العالي فيها أضرارًا كبيرة منذ عام 2011 . فقد تعطلت العملية التعليمية، وتعرضت البنى التحتية الجامعية للدمار أو الضرر، وتعرض الطلاب والأكاديميون للتهجير، كما أدت محدودية التمويل إلى إضعاف الإنتاج الأكاديمي لسنوات طويلة، وخلّفت آثارًا ممتدة من الصدمات والضغوط النفسية. وإضافة إلى ذلك، أسهمت ظروف الصراع في نشوء هياكل متباينة للتعليم العالي في مناطق السيطرة المختلفة، وظهور مناهج مجزّأة. واضطرت مؤسسات التعليم العالي ذات البنية المتضررة إلى الاستمرار في التعليم ضمن إمكانات محدودة.

وفي هذا السياق، تبرز الحاجة إلى إعادة هيكلة قطاع التعليم العالي للحد من آثار البيئة الهشة التي خلّفها النزاع طويل الأمد في سوريا. ويلعب التعليم العالي دورًا محوريًا في التخفيف من آثار ما بعد الصراع من خلال عودة الشباب إلى الجامعات، وتأهيلهم للاندماج في سوق العمل، وتعزيز التماسك الاجتماعي، وتوفير التعليم الداعم للسلام، والمساهمة في مسار التنمية الوطنية.

الكلمات المفتاحية: إعادة الإعمار، التعليم العالي، ما بعد النزاع.

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali MERT
د. محمد علي مرت

Dr. Mehmet Ali Mert, 2021 yılından itibaren Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. 2018 yılından bu yana aynı bölümde çeşitli akademik görevlerde bulunmuş, 2020-2023 yılları arasında Erasmus Program Direktörü olarak görev almıştır. Lisans eğitimini İstanbul Fatih Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlayan Mert, Erasmus kapsamında Hollanda'da The Hague University ve Tilburg University'de akademik çalışmalar yürütmüştür. Yüksek lisans ve doktora derecelerini Hacettepe Üniversitesi'nden almış olup, doktora tezini Türkiye'de din-devlet ilişkileri üzerine yazmıştır.

Dr. Mehmet Ali Mert has been serving as a faculty member in the Department of International Relations at Recep Tayyip Erdoğan University since 2021. He has held various academic roles in the same department since 2018 and served as the Erasmus Program Coordinator between 2020 and 2023. Mert completed his undergraduate studies in International Relations at Fatih University in Istanbul and conducted academic work at The Hague University and Tilburg University in the Netherlands through the Erasmus program. He received his MA and PhD degrees from Hacettepe University, completing his doctoral dissertation on state–religion relations in Türkiye.

د. محمد علي مِرت يعمل عضوًا في هيئة التدريس بقسم العلاقات الدولية في جامعة رجب طيب أردوغان منذ عام 2012 . وقد شغل عدة مناصب أكاديمية في القسم نفسه منذ عام 2018 ، كما تولّى منصب منسق برنامج إيراسموس بين عامي 2020 و 2023 . أكمل مِرت دراسته الجامعية في قسم العلاقات الدولية بجامعة فاتح في إسطنبول، وأجرى خلال برنامج إيراسموس دراسات أكاديمية في جامعتي لاهاي وتيلبورغ في هولندا. حصل على درجتي الماجستير والدكتوراه من جامعة حاجت تبه، وكتب أطروحته للدكتوراه حول علاقات الدين والدولة في تركيا.

Suriye Akademik Diasporasının Yeniden Yapılanmadaki Rolü: Bilgi Dolaşımı, Engeller ve Siyasi İmkanlar

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali MERT

Suriye'nin çatışma sonrası yeniden yapılanma süreci fiziksel altyapının yanında toplumsal, ekonomik, kültürel ve kurumsal yapıların yeniden inşasını da içeren çok boyutlu bir dönüşüm sürecidir. Bu kritik süreçte sürdürülebilir kalkınmanın temelini bilgi sermayesi ve yüksek nitelikli iş gücü oluşturmaktadır. Bu çalışma, özellikle Suriye dışında yaşayan akademik diasporanın bilgi ve deneyim aktarımı yoluyla bu sürece sunabileceği katkıları kapsamlı biçimde incelemektedir. Bu bildirinin temel amacı, diasporadaki Suriyeli akademisyenlerin ülkelerinin yeniden yapılanma ve kalkınma süreçlerine hangi bilgi dolaşımı mekanizmaları aracılığıyla katkıda bulunabileceğini analiz etmek, bu katkıların önündeki yapısal, kurumsal ve siyasal engelleri belirlemek ve bu bağlamda uygulanabilir politika önerileri sunmaktır. Diaspora akademisyenlerinin örgütlü, dijital ve sürdürülebilir yollarla nasıl mobilize edilebileceğine yönelik somut öneriler geliştirmektedir.

Araştırma, nitel bir yöntem çerçevesinde tasarlanmıştır. Suriyeli akademisyenlere uygulanan anketler ve açık uçlu sorulardan oluşan yapılandırılmış mülakat aracılığıyla elde edilen veriler tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Katılımcıların demografik ve akademik profilleri, motivasyonları ve katkı sunma konusundaki eğilimleri incelenmiştir. Bunun sonucunda bilgi paylaşımı, uzaktan eğitim, danışmanlık ve ortak araştırma gibi katkı biçimleri öne çıkmıştır. Bulgular, Suriyeli akademik diasporanın yüksek bir katkı potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ancak bu potansiyelin güvenlik, kurumsal istikrar ve stratejik koordinasyonun sağlanması halinde etkili biçimde kullanılabileceğini ortaya koymaktadır.

Ayrıca geçici yönetim yapıları ve sivil toplum kuruluşlarına yönelik çeşitli politika önerileri sunulmaktadır. Bunlar arasında, diaspora akademisyenlerine ilişkin dijital veri tabanlarının kurulması, akademik iş birliklerinin teşvik edilmesi, dönüş bursları ve mentorluk programlarının desteklenmesi yer almaktadır. Sonuç olarak, diaspora, devlet ve uluslararası paydaşlar arasında güven temelli bir iş birliği modeli oluşturulması; Suriye'nin entelektüel kapasitesinin yeniden inşasında kritik rol oynayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Akademik diaspora, Suriye, çatışma sonrası yeniden yapılanma, kalkınma, beyin göçü/beyin dolaşımı.

The Role of the Syrian Academic Diaspora in Reconstruction: Information Circulation, Obstacles, and Political Opportunities

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali MERT

Syria's post-conflict reconstruction process is a multidimensional transformation process that encompasses the rebuilding of social, economic, cultural, and institutional structures, in addition to physical infrastructure. Knowledge capital and a highly qualified workforce form the foundation of sustainable development in this critical period. This study comprehensively examines the contributions that academic diasporas living outside Syria can make to this process through the transfer of knowledge and experience. The primary objective of this paper is to analyze the knowledge circulation mechanisms through which Syrian academics in the diaspora can contribute to their country's reconstruction and development processes, identify the structural, institutional, and political obstacles to these contributions, and offer applicable policy recommendations in this context. It develops concrete recommendations for how diaspora academics can be mobilized through organized, digital, and sustainable means.

The research was designed within a qualitative framework. Data obtained through open-ended surveys administered to Syrian academics were analyzed using thematic analysis. Participants' demographic and academic profiles, motivations, and propensity to contribute were examined. As a result, contribution methods such as knowledge sharing, distance learning, consulting, and collaborative research emerged. The findings reveal that the Syrian academic diaspora has a high potential for contribution. However, this potential can only be effectively utilized if security, institutional stability, and strategic coordination are ensured.

Furthermore, several policy recommendations are offered for interim administrative structures and civil society organizations. These include establishing digital databases of diaspora academics, encouraging academic collaborations, and supporting return scholarships and mentoring programs. Ultimately, establishing a trust-based model of collaboration between the diaspora, the state, and international stakeholders will play a critical role in rebuilding Syria's intellectual capacity.

Anahtar Kelimeler: Academic diaspora, Syria, post-conflict reconstruction, development, brain drain/brain circulation.

دور الشتات الأكاديمي السوري في إعادة الإعمار: تداول المعرفة، المعوّقات والإمكانات السياسية

د. محمد علي مرت

يمثّل مسار إعادة الإعمار في سورية بعد الصراع عملية تحول متعددة الأبعاد، لا تقتصر على إعادة بناء البنية التحتية المادية فحسب، بل تشمل أيضاً إعادة تشكيل البنى الاجتماعية والاقتصادية والثقافية والمؤسسية. ويشكّل رأس المال المعرفي والقوى العاملة عالية التأهيل الأساس للتنمية المستدامة في هذه المرحلة الحاسمة. تهدف هذه الدراسة إلى تحليل المساهمات المحتملة للشتات الأكاديمي السوري المقيم خارج البلاد، ولا سيما في ما يتعلق بنقل المعرفة والخبرة إلى الداخل. وتتمثل الغاية الرئيسة لهذا البحث في تحليل الآليات التي يمكن من خلالها للأكاديميين السوريين في الشتات الإسهام في عملية إعادة الإعمار والتنمية، وتحديد العوائق البنيوية والمؤسسية والسياسية التي تحدّ من فاعلية هذا الدور، مع تقديم مقترحات سياساتية عملية لتعزيز مشاركة هذا المورد المعرفي المهم. كما يقدم البحث توصيات ملموسة حول كيفية تعبئة الأكاديميين في الشتات بطرق منظمة ورقمية ومستدامة.

اعتمدت الدراسة منهجاً نوعياً، حيث جرى تحليل البيانات المستقاة من استبيانات ومقابلات مهيكلة مع أكاديميين سوريين في الخارج، وذلك باستخدام منهج التحليل الموضوعي. وقد تناول البحث الملفات الديموغرافية والعلمية للمشاركين، إضافة إلى دوافعهم واستعداداتهم لتقديم الدعم. وأظهرت النتائج أن أشكال المساهمة الأكثر بروزاً تشمل: تبادل المعرفة، التعليم عن بعد، الاستشارات الأكاديمية، والأبحاث المشتركة. كما بيّنت النتائج امتلاك الشتات الأكاديمي السوري طاقة كبيرة للإسهام في إعادة البناء، غير أن تفعيل هذه الطاقة يتطلب ضمان الأمن، والاستقرار المؤسسي، وتحقيق تنسيق استراتيجي فعّال.

وتقدّم الدراسة كذلك مجموعة من التوصيات للهيئات الإدارية المؤقتة والمنظمات المدنية، من أبرزها: إنشاء قواعد بيانات رقمية خاصة بالأكاديميين السوريين في الشتات، تعزيز الشراكات العلمية، دعم برامج العودة الأكاديمية، وبرامج الإرشاد. وفي الختام الدراسة إلى أن بناء نموذج تعاون قائم على الثقة بين الشتات والدولة والجهات الدولية الشريكة يلعب دوراً حاسماً في إعادة بناء القدرات الفكرية والعلمية لسورية.

لكلمات المفتاحية: الشتات الأكاديمي، سورية، إعادة الإعمار بعد الصراع، التنمية، هجرة العقول/تداول العقول.

1. Gün 2. Oturum

Maen TALLA

Dr. Baransel MIZRAK

Doç. Dr. Sevinç ÖZCAN

Dr. Öğr. Üyesi Selim SEZER

Dr. Shlair A. Mohammed ALZANGANEE

Recep Erkam ÇELİK

Maen TALLA
معن طلّاع

Maen Tallaah, Suriye siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanında uzman bir araştırmacıdır. Çalışmaları özellikle güvenlik meseleleri ve Suriye'deki siyasal dönüşümler üzerine yoğunlaşmaktadır. Şam Üniversitesi'nden siyaset bilimi yüksek lisans derecesine sahip olup, Near East University'de güvenlik çalışmaları alanında uluslararası ilişkiler doktorasını sürdürmektedir. 2007 yılından bu yana öğretim ve araştırma alanlarında görev almış; Şam Araştırma Merkezi ve Suriye Hafıza Projesi dâhil olmak üzere çeşitli Suriyeli araştırma kurumlarında pozisyonlar üstlenmiştir. Hâlihazırda Omran Stratejik Araştırmalar Merkezi'nde Araştırma Direktörü olarak görev yapmaktadır. Tallaah, Arap dünyasında önde gelen düşünce kuruluşlarında Arap Yarımadası Araştırmaları Merkezi, Al Jazeera Araştırma Merkezi ve Omran Merkezi başta olmak üzere çok sayıda çalışma ve politika analizi yayımlamıştır. Güvenlik, savunma sektörü, yönetişim ve Suriye'de erken toparlanma konularında çeşitli kitap çalışmalarına katkıda bulunmuş; akademik konferanslarda sunumlar yapmış; hakemli dergilerde makalelerinin yanı sıra Arapça ve yabancı birçok platformda görüş yazıları kaleme almıştır.

Maen Tallaa is a Syrian researcher specializing in political science and international relations, with a focus on security issues and political transformations in Syria. He holds a Master's degree in Political Science from the University of Damascus and is currently pursuing a PhD in International Relations – Security Studies at Near East University. Since 2007, he has worked in teaching and research and has held positions in several Syrian research institutions, including the Sham Center for Strategic Studies and the Syrian Memory Project. He currently serves as the Director of Research at the Omran Center for Strategic Studies. Tallaa has published dozens of studies and research papers with prominent Arab think tanks such as the Arab Gulf States Institute's "Araa," Al Jazeera Center for Studies, and the Omran Center. He has also contributed to several books addressing security, defense sector reform, governance, and early recovery in Syria. He has participated in academic conferences and published peer-reviewed scholarly articles as well as opinion pieces across various Arab and international platforms.

معن طلّاع باحث سوري في العلوم السياسية والعلاقات الدولية، يركز على قضايا الأمن والتحولات السياسية في سورية. يحمل الماجستير في العلوم السياسية من جامعة دمشق، ويتابع الدكتوراه في العلاقات الدولية – تخصص الدراسات الأمنية – بجامعة (East Near) . عمل في مجالات التدريس والبحث منذ عام 2007 ، وشغل مناصب بحثية في مراكز سورية متعددة، بينها مركز شام للدراسات، ومشروع الذاكرة السورية، ويشغل حالياً منصب مدير البحوث في مركز عمران للدراسات الاستراتيجية.

نشر عشرات الدراسات والأوراق في مراكز عربية بارزة مثل مركز آراء حول الخليج، مركز الجزيرة للدراسات، ومركز عمران، إضافة إلى مساهمته في عدد من الكتب حول الأمن، قطاع الأمن والدفاع، الحوكمة، التعافي المبكر في سورية، شارك في مؤتمرات أكاديمية، وله مقالات علمية محكمة ومقالات رأي في عدة منصات عربية وأجنبية.

Dr. Baransel MIZRAK
د. بارانسل مِزرق

Dr. Baransel Mızrak, uluslararası hukuk, çatışma çözümü, yumuşak güç diplomasisi ve çatışma sonrası yeniden inşa alanlarında çalışan bir akademisyen ve uzmandır. Marmara Üniversitesi'nde tamamladığı doktora tezinde Türkiye'nin Irak ve Suriye'deki askerî varlığını uluslararası hukuk perspektifinden incelemiş, yüksek lisans çalışmalarında ise Kıbrıs sorununun hukukî boyutlarına odaklanmıştır. Hâlihazırda Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nda uzman olarak görev yapan Mızrak, diaspora politikaları, kamu diplomasisi ve kültürel etkileşim alanlarında çeşitli program ve projeler yürütmektedir. Çalışmaları devlet egemenliği, güç kullanımı hukuku, çatışma sonrası düzenin hukukî çerçevesi ve kırılgan devletlerde yönetişim temalarına yoğunlaşmaktadır. Daha önce lisans düzeyinde Ankara Medipol Üniversitesi'nde "Global Conflicts and International Law" ve Başkent Üniversitesi'nde uluslararası hukuk dersleri vermiştir.

Dr. Baransel Mızrak is an academic and expert working in the fields of international law, conflict resolution, soft power diplomacy, and post-conflict reconstruction. In his doctoral thesis, completed at Marmara University, he examined Turkey's military presence in Iraq and Syria from an international law perspective, while his master's studies focused on the legal dimensions of the Cyprus issue. Currently serving as an expert at the Presidency for Turks Abroad and Related Communities, Mızrak runs various programmes and projects in the fields of diaspora policies, public diplomacy, and cultural interaction. His work focuses on themes of state sovereignty, the law of the use of force, the legal framework of the post-conflict order, and governance in fragile states. He has previously taught undergraduate courses on "Global Conflicts and International Law" at Ankara Medipol University and international law at Başkent University.

د. بارانسل مِزرق أكاديمي وخبير يعمل في مجالات القانون الدولي، وحلّ النزاعات، والدبلوماسية الناعمة، وإعادة الإعمار بعد النزاعات. تناول في أطروحته للدكتوراه بجامعة مرمرة الوجودَ العسكري التركي في العراق وسوريا من منظور القانون الدولي، بينما ركّزت دراساته في مرحلة الماجستير على الأبعاد القانونية للقضية القبرصية. يشغل مِزرق حالياً منصب خبير في رئاسة شؤون الأتراك في الخارج والمجتمعات ذات الصلة، حيث يدير برامج ومشاريع مرتبطة بسياسات الشتات، والدبلوماسية العامة، والتفاعل الثقافي. تركز أعماله البحثية على قضايا سيادة الدولة، وقانون استخدام القوة، والإطار القانوني للنظام ما بعد النزاع، والحوكمة في الدول الهشّة. كما درّس سابقاً مقررات جامعية في "الصراعات العالمية والقانون الدولي" في جامعة أنقرة ميديبول، والقانون الدولي في جامعة باشكنت.

Yumuşak Güç Faaliyetlerinin Koordinasyonu Yoluyla Barış İnşası Komisyonu'nun Suriye'deki Olası Rolü

Dr. Baransel MIZRAK

Kırılgan veya başarısız devletlerde sivil altyapıya verilen zarar, insan güvenliğinin aşınması ve bunun sonucunda ortaya çıkan mülteci krizleri, uluslararası barış ve güvenlik için önemli tehditler oluşturmaktadır. Suriye iç savaşından kaynaklanan istikrarsızlık, bu açıdan önemli bir örnek teşkil etmektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP), Suriye'nin çatışma sonrası GSYİH'sinin 2010 seviyesinin %25'ine kadar dramatik bir şekilde düştüğünü; nüfusun %90'ının şu anda yoksulluk içinde yaşadığını ve gıda güvensizliği ile karşı karşıya olduğunu; okullar ve hastaneler dahil olmak üzere ülkenin altyapısının %50'sinin işlevsiz olduğunu; ve Suriyelilerin %75'inin insani yardıma bağımlı olduğunu belirtmektedir (BMKP, 2025). Bu koşullar ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) etkisizliği göz önüne alındığında, kapasite geliştirme, eğitim, yönetişim, sağlık, altyapı ve diğer insan sermayesi odaklı önlemler gibi yumuşak güce dayalı bazı girişimler, barışın inşası sürecini ele almak için sürdürülebilir yollar ve araçlar sunmaktadır. Bu makale, devlet egemenliğinin ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) karar alma çıkmazının yarattığı siyasi ve hukuki zorlukları tanımaktadır; ki bu durum, Barış İnşa Komisyonu'nun kararlı bir biçimde hareket etme yeteneğini sınırlamaktadır. "Jus post bellum (savaş sonrası hukuk)" kavramı ile temellendirilen ve Suriye diasporasının rolü tarafından şekillendirilen bu analiz, insan sermayesine ve kurumsal reformlara yatırım yapmanın önemini vurgulamaktadır. Bu denli güçlü koordineli bir politikanın; donör kaynaklarını uyumlu hale getirebileceğini, egemenlik temelli sorunları hafifletebileceğini ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nden (BGMK) kaynaklanan tıkanıklık kısıtlamalarını giderebileceğini, aynı zamanda Suriye için kolektif bir uluslararası barış inşa gündemini harekete geçirebileceğini öne sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: BM Barış Koruma Komisyonu, yumuşak güç, egemenlik, insan kaynakları, "savaş sonrası hukuk", Suriye diasporası

Potential Role of the Peacebuilding Commission in Syria through the Coordination of Soft Power Activities

Dr. Baransel MIZRAK

The harm inflicted on civilian infrastructure in fragile or failed states, the erosion of human security, and the consequent refugee crises present significant threats to international peace and security. The instability deriving from the Syrian civil war constitutes a significant example in this regard. United Nations Development Programme (UNDP) indicates that post-conflict GDP of Syria has fallen dramatically to 25 % of its 2010 level; 90 % of the population now lives in poverty and face food insecurity; %50 of the country's infrastructure, including schools and hospitals, is dysfunctional; and 75% of Syrian depends on humanitarian aid (UNDP, 2025). Given these circumstances and considering the ineffectiveness of UN Security Council (UNSC), some initiatives grounded in soft power, such as capacity development, training, governance, health, infrastructure, and other human capital-oriented measures, offer a sustainable means to address peacebuilding process. offer a sustainable means to address peacebuilding process. This paper also recognizes the political and legal challenges posed by state sovereignty and UNSC decisional deadlock, which limit the PBC's ability to act in a decisive manner. Framed with the legal concept of jus post bellum principle and shaped by the role of the Syrian diaspora, this analysis underlines the importance of investing in human capital and institutional reforms. This paper suggests that such a strongly coordinated policy can align donor resources, mitigate sovereignty-related issues and deadlock restrains are stemmed from UNSC as well as mobilize a collective international peacebuilding agenda for Syria.

Key Words: UN Peacekeeping Commission (PBC), soft power, sovereignty, human resources, jus post bellum, Syrian diaspora

الدور المحتمل للجنة بناء السلام في سوريا من خلال تنسيق أنشطة القوة الناعمة

د. بارانسل مِزرق

إن الضرر الذي يلحق بالبنية التحتية المدنية في الدول الهشة، وتآكل الأمن البشري، وما يترتب على ذلك من أزمات لاجئين، يشكل تهديد كبير للسلام والأمن الدوليين. ويعدّ عدمُ الاستقرار الناجمة عن الحرب الأهلية في سوريا مثالاً بارزاً في هذا الإطار. وتشير برنامج الأمم المتحدة الإنمائي (UNDP) إلى أن الناتج المحلي الإجمالي لسوريا بعد الصراع قد انخفض بشكل كبير ليبلغ 25% من مستواه في عام 2010 ، وأن 90% من السكان يعيشون حالياً في الفقر ويواجهون انعدام الأمن الغذائي؛ وأن 50% من البنية التحتية للبلاد ، بما يشمل المدارس والمستشفيات، أصبح غير صالح للعمل؛ وأن 75% من السوريين يعتمدون على المساعدات الإنسانية (UNDP، 2025). بالنظر إلى هذه الظروف وعدم فعالية مجلس الأمن التابع للأمم المتحدة (UNSC)، فإن بعض المبادرات القائمة على القوة الناعمة، مثل تنمية القدرات، والتعليم، والحوكمة، والصحة، والبنية التحتية، وغيرها من التدابير الموجهة نحو رأس المال البشري، توفر وسائل مستدامة لمعالجة عملية بناء السلام. تدرك هذه الورقة أيضاً التحديات السياسية والقانونية التي يفرضها مفهوم سيادة الدولة وحالة الجمود في اتخاذ القرارات داخل مجلس الأمن التابع للأمم المتحدة، مما يحد من قدرة لجنة بناء السلام (PBC) على اتخاذ إجراءات حاسمة. يبرز هذا التحليل بالاستناد إلى مفهوم «العدالة ما بعد النزاع» (Jus post bellum)، وشُكِّل بدور الشتات السوري، أهمية الاستثمار في رأس المال البشري الإصلاحات المؤسسية. وتقترح هذه الدراسة أن سياسةً منسّقةً على هذا المستوى يمكن أن تعمل على مواءمة موارد المانحين، والتخفيف من المشكلات القائمة على مبدأ السيادة، وإزالة القيود الناجمة عن الجمود داخل مجلس الأمن التابع للأمم المتحدة (UNSC)، وفي الوقت ذاته تفعيل أجندة دولية جماعية لبناء السلام في سوريا.

الكلمات المفتاحية: لجنة بناء السلام التابعة للأمم المتحدة (CBP) ، القوة الناعمة، السيادة، الموارد البشرية، العدالة ما بعد النزاع، الشتات السوري

ORTADOĞU MIDDLE EAST FOUNDATION VAKFI
TUJID Turkish Journal of International Development
عمران للدراسات الاستراتيجية OMRAN Strategic Studies
İstanbul Zaim Üniversitesi
İST İNSAN SİYASET TOPLUM ÇALIŞMALARI DERNEĞİ

Doç. Dr. Sevinç ÖZCAN
د. سيفينج أوزجان

Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. Aynı bölümde yüksek lisans ve doktorasını tamamladı. Oxford Center for Islamic Studies'de misafir araştırmacı olarak bulundu. Bilim ve Sanat Vakfı Küresel Araştırmalar Merkezi Koordinatörü olarak çalıştı. Dışişleri Bakan danışmanı (2011-2014) ve Başbakan Başmüşaviri (2014-2018) olarak görev yaptı. İstanbul Kültür Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Din ve Siyaset alanında dersler verdi. Halen Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde doktor öğretim üyesi olan Özcan'ın Bir Sovyet Mirası Rus Azınlıklar (2005), Rusya ve Polonya'da Din, Kimlik Siyaset (2012), Avrasya Konuşmaları (edisyon, 2010), Küyerel Dönüşümler (edisyon, 2012), Azerbaycan'da Din ve Kimlik (edisyon, 2014) isimli kitap çalışmaları ve Türk dış politikası ve bölgesel politikalar konusunda yazdığı makaleleri bulunmaktadır.

Doç. Dr. Sevinç ÖZCAN, graduated from the Department of Political Science and International Relations at Marmara University, where he also completed his master's and doctoral degrees. He served as a visiting researcher at the Oxford Centre for Islamic Studies and worked as the Coordinator of the Global Studies Center at the Bilim ve Sanat Foundation. Dr. Özcan held advisory positions at the Ministry of Foreign Affairs (2011–2014) and later served as Chief Advisor to the Prime Minister (2014–2018). Dr. Özcan taught courses on Religion and Politics in the Department of International Relations at Istanbul Kültür University. Dr. Özcan is currently an Assistant Professor in the Department of International Relations at Ankara Yıldırım Beyazıt University. Dr. Özcan is the author of Russian Minorities as a Soviet Legacy (2005) and Religion, Identity, Politics in Russia and Poland (2012), and editor of Eurasian Conversations (2010), Global Transformations (2012), and Religion and Identity in Azerbaijan (2014). He has also published numerous articles on Turkish foreign policy and regional politics.

تخرجت د. أوزجان من قسم العلوم السياسية والعلاقات الدولية بجامعة مرمرة، وأتمّت دراساتها العليا لدرجة الماجستير والدكتوراه في نفس القسم. كانت باحثة زائرة في مركز أكسفورد للدراسات الإسلامية (Oxford Center for Islamic Studies). عملت كمنسقة في مركز الدراسات العالمية بمؤسسة العلوم والفنون، وشغلت مناصب مستشارة وزارة الخارجية (2011-2014) وكبيرة مستشارات رئيس الوزراء (2014-2018). قدمت محاضرات في مجال الدين والسياسة في قسم العلاقات الدولية بجامعة إسطنبول للثقافة (Kültür University İstanbul). من بين أعمالها المنشورة: «أقليات روسية إرث سوفيتي» (2005)، «الدين والسياسة الهوية في روسيا وبولندا» (2012)، «حوارات أوراسيا» (تحرير،2010)، «التحولات الإقليمية» (تحرير، 2012)، و»الدين والهوية في أذربيجان» (تحرير، 2014). كما نشرت مقالات علمية حول السياسة الخارجية التركية والسياسات الإقليمية.

Gazze soykırımı ve Suriye'deki Değişimin Gölgesinde İsrail ve Golandaki Dürziler

Doç. Dr. Sevinç ÖZCAN

Gazze soykırımı ve Suriye'deki değişimin Gölgesinde İsrail ve Golan'da yaşayan Dürziler başlıklı bu sunumda öncelikle zorunlu askerlik hizmeti, Yahudi devlet yasası ve Gazze'deki soykırım gibi önemli iç ve dış siyasi gelişmelere İsrail'de yaşayan Dürzilerin verdikleri tepkiler ve devletle olan ilişkileri ele alındıktan sonra, Golan'da yaşayan Dürzilerin İsrail devleti olan özellikle Arap baharı sonrasındaki iletişimlerine odaklanılacaktır .

The Druze in Israel and the Golan Heights in the Shadow of the Gaza Genocide and the Transformation in Syria

Doç. Dr. Sevinç ÖZCAN

In this presentation, titled "Israel and the Druze of the Golan in the Shadow of the Gaza Genocide and the Transformation in Syria," the first part examines the reactions of the Druze living in Israel to key internal and external political developments such as compulsory military service, the Nation-State Law, and the genocide in Gaza—and their evolving relationship with the Israeli state. The second part focuses on the Druze community living in the Golan Heights, with particular attention to their interactions with the State of Israel, especially in the period following the Arab Spring.

الدروز في إسرائيل والجولان في ظل إبادة غزة والتحولات في سورية

د. سيفينج أوزجان

في هذا العرض بعنوان «إسرائيل ودروز الجولان في ظلّ إبادة غزة والتحوّلات في سورية»، سيتم أولاً تناول مواقف الدروز المقيمين داخل إسرائيل تجاه التطورات السياسية الداخلية والخارجية البارزة، مثل الخدمة العسكرية الإلزامية، وقانون الدولة القومية اليهودية، والإبادة الجماعية في غزة، إضافة إلى طبيعة علاقتهم المتغيّرة مع الدولة الإسرائيلية. أمّا الجزء الثاني ف سيركّز على الدروز المقيمين في الجولان، مع تسليط الضوء على تفاعلاتهم مع دولة إسرائيل، ولا سيما في المرحلة التي أعقبت الربيع العربي.

Dr. Öğr. Üyesi Selim SEZER
د. سليم سيزر

1982 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. 2006 yılında Marmara Üniversitesi Fransızca Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun oldu. Yüksek lisans ve doktorasını Galatasaray Üniversitesi Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı'nda tamamladı. 2017 yılından beri vakıf üniversitelerinde ders vermekte olan Sezer, halen İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları, Levant bölgesi tarihi ve güncel siyasal hayatı ile Geç Osmanlı dönemi ve Erken Cumhuriyet dönemi Türkiye siyasetidir. Sezer, başta Balkanlar olmak üzere farklı bölgelerin de siyasal yaşantılarını incelemekte ve bu alanlarda ders vermektedir. Bugüne dek bir kitap, dört kitap bölümü ve ondan fazla makale yayınlamış olan Sezer ayrıca siyaset biliminin farklı alanlarıyla ilgili yirmiye yakın kitabı Fransızca ve İngilizceden Türkçeye çevirmiştir. Sezer dönemsel olarak çeşitli medya kuruluşlarında da güncel Ortadoğu siyasetine ilişkin değerlendirmeler yapmaktadır.

He was born in Istanbul in 1982. He graduated from Marmara University, Public Administration (French) Department in 2006. He completed his master's and doctoral degrees at Galatasaray University's Department of Political Science. Sezer, who has been teaching at foundation universities since 2017, currently works at Istanbul Sabahattin Zaim University, Department of Political Science and International Relations. His main fields of research are the history and current political life of the Levant region, as well as Turkish politics during the Late Ottoman and Early Republican periods. Sezer also studies the political life of several other regions, particularly the Balkans, and teaches courses in these fields. To date, Sezer has published one book, four book chapters, and over ten articles. He has also translated nearly twenty books on various topics in political science from French and English into Turkish. Sezer periodically provides commentary on current Middle Eastern politics for various media outlets.

عضو هيئة تدريس، جامعة إسطنبول صباح الدين زعيم(Sabahattin Zaim University) ، قسم العلوم السياسية والعلاقات الدولية

وُلد الدكتور سليم سزر في إسطنبول عام 1982. تخرج في عام 2006 من جامعة مرمرة (Marmara University) من قسم الإدارة العامة باللغة الفرنسية. أتم دراسات الماجستير والدكتوراه في جامعة غلطة سراي (Galatasaray University)، قسم العلوم السياسية. منذ عام 2017، يقوم بالتدريس في جامعات خاصة، ويشغل حالياً منصب عضو هيئة تدريس في قسم العلوم السياسية والعلاقات الدولية بجامعة إسطنبول صباح الدين زعيم. تركز مجالات عمله الأساسية على تاريخ وحياة السياسة المعاصرة في منطقة المشرق، بالإضافة إلى دراسة السياسة التركية في فترة الدولة العثمانية المتأخرة وفترة الجمهورية المبكرة. كما يدرس ويحلل الحياة السياسية في مناطق مختلفة، خاصة البلقان. لقد نشر حتى الآن كتاباً واحداً، وأربعة فصول في كتب متعددة، وأكثر من عشرة مقالات علمية، كما قام بترجمة نحو عشرين كتاباً من الفرنسية والإنجليزية إلى التركية في مجالات مختلفة من العلوم السياسية. بالإضافة إلى ذلك، يقدّم تقييمات حول السياسة المعاصرة في الشرق الأوسط عبر وسائل الإعلام المختلفة حسب الفترات.

Suriye’nin Yeniden İnşasının Önündeki Başlıca Dış Engel Olarak İsrail Tehdidi

Dr. Öğr. Üyesi Selim SEZER

8 Aralık 2024 tarihinde Baas rejiminin devrilmesi sonrasında Suriye’de oluşan yeni siyasal denklemde ortaya çıkan öncelikli ihtiyaçlardan biri, ülkenin toprak bütünlüğünün ve egemenliğinin korunması olmuştur. Devrimi izleyen ilk günlerden itibaren İsrail, başkent Şam da dahil olmak üzere ülkenin farklı bölgelerinde bir dizi noktaya saldırılar düzenlemiş, aynı zamanda 1974 tarihli Güçlerin Ayrışması Anlaşması’nın kadük kaldığı iddiasıyla ve kendi güvenliğini gerekçe göstererek başta Hermon Dağı olarak da bilinen Cebel Şeyh olmak üzere bir dizi kritik noktaya askeri olarak konuşlanmıştır. Suriye’nin egemenliği ve toprak bütünlüğü yönünden denklemi daha da çetrefil hale getiren bir diğer faktör de güneydeki Süveyda bölgesinde Dürzi lider Hikmet el-Hecri liderliğindeki milis gruplarının İsrail desteğiyle Suriye güvenlik güçleriyle çatışmaya girmesi ve Şam’ın bölge üzerindeki kontrolünü azaltması olmuştur. Tüm bu süreçler yaşanırken Golan Tepeleri’nde 1967 yılında başlayan İsrail işgali de sürmektedir. Ahmed el-Şara liderliğindeki yeni Suriye hükümeti, İsrail’le uzun vadede barışçıl ilişkiler kurulmasına yeşil ışık yakmakla birlikte bunun Golan Tepeleri’nin iadesi ve Suriye’nin tam egemenliğinin yeniden tesisi olmadan mümkün olmadığının altını çizmektedir. Bu çalışmada Suriye üzerindeki İsrail tehdidinin farklı boyutları tartışılmakta ve ülkenin yeniden inşasının bu tehdit tümüyle bertaraf edilmeden mümkün olamayacağı savunulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Suriye, İsrail, Golan Tepeleri, 1974 Güçlerin Ayrışması Anlaşması, Hermon Dağı, Dürziler

The Israeli Threat as the Primary External Obstacle to Syria's Reconstruction

Dr. Öğr. Üyesi Selim SEZER

Following the overthrow of the Baath regime on December 8, 2024, one of the primary needs that emerged in Syria's new political equation was the protection of the country's territorial integrity and sovereignty. Since the onset of the revolution, Israel has conducted a series of attacks on various locations across the country, including the capital Damascus; simultaneously, it has deployed military forces to several critical points, notably Jebel el-Sheikh (Mount Hermon), claiming the 1974 Disengagement of Forces Agreement has become null and void and citing its own security as justification. Another factor that has further complicated the equation regarding Syria's sovereignty and territorial integrity has been the conflict between Israeli-backed militia groups led by Druze leader Hikmat al-Hijri in the southern Suweida region and Syrian security forces, and the consequent reduction of Damascus's control over the area. While all these processes are underway, the Israeli occupation of the Golan Heights, which began in 1967, also continues. The new Syrian government, led by Ahmed al-Shara, highlights that while giving the green light to establish long-term peaceful relations with Israel, this is not possible without the return of the Golan Heights and the full re-establishment of Syria's sovereignty. In this study, the different dimensions of the Israeli threat against Syria are discussed, and it is argued that the country's reconstruction cannot be possible without the complete elimination of this threat.

Key Words: Syria, Israel, Golan Heights, 1974 Disengagement of Forces Agreement, Mount Hermon, Druzes.

التهديد الإسرائيلي كعقبة خارجية رئيسية أمام إعادة إعمار سورية

د. سليم سيزر

بعد سقوط نظام البعث في 8 كانون الأول/ديسمبر 2024، برزت إحدى أولويات المشهد السياسي الجديد في سورية، وهي الحفاظ على وحدة أراضي البلاد وسيادتها. فمنذ الأيام الأولى التي أعقبت الثورة، شنّت إسرائيل سلسلة من الهجمات على مواقع متعددة داخل البلاد، بما في ذلك العاصمة دمشق. وفي الوقت نفسه، نشرت قواتها العسكرية في عدد من النقاط الاستراتيجية وعلى رأسها جبل الشيخ (المعروف أيضًا باسم جبل حرمون)، بذريعة حماية أمنها القومي، مدّعيةً أن اتفاق فصل القوات لعام 1974 قد أصبح بحكم المنتهي. وقد ازداد المشهد تعقيداً مع اندلاع الاشتباكات في منطقة السويداء جنوباً، حيث دخلت الميليشيات بقيادة الزعيم الدرزي حكمة الحجري في مواجهة مع قوات الأمن السورية بدعم إسرائيلي، الأمر الذي أسهم في تقليص سيطرة دمشق على المنطقة. كل ذلك يجري بينما يستمر الاحتلال الإسرائيلي لهضبة الجولان منذ عام 1967 دون أي بوادر للانسحاب. ورغم أن الحكومة السورية الجديدة بقيادة أحمد الشرع أبدت استعداداً نظرياً لإقامة علاقات سلمية مع إسرائيل على المدى البعيد، فإنها تشدد على أن ذلك غير ممكن من دون استعادة الجولان كاملاً وإعادة تثبيت السيادة السورية على أراضيها كافة. تناقش هذه الدراسة مختلف أبعاد التهديد الإسرائيلي على سورية، وتجادل بأن عملية إعادة الإعمار لن تكون ممكنة ما لم يُرفع هذا التهديد بصورة كاملة.

الكلمات المفتاحية: سورية، إسرائيل، هضبة الجولان، اتفاق فصل القوات 1974، جبل حرمون، الدروز.

ORTADOĞU MIDDLE EAST FOUNDATION VAKFI
TUJID Turkish Journal of International Development
عمران للدراسات الاستراتيجية OMRAN Strategic Studies
İZÜ İstanbul Zaim Üniversitesi
İST İNSAN SİYASET TOPLUM ÇALIŞMALARI DERNEĞİ

Dr. Shlair A. Mohammed ALZANGANEE
د. شلير عامر محمد الزنگني

Dr. Shlair A. Mohammed Alzanganee, Fulbright bursiyeri olup İstanbul Üniversitesi'nde Ekonomi alanında doktora derecesine sahiptir. Ayrıca ABD'de Wright State University'den Sosyal ve Uygulamalı Ekonomi alanında ve Irak'taki University of Kurdistan-Hewler'den Ekonomi ve Finans alanında yüksek lisans derecelerine sahiptir. İbn Haldun Üniversitesi'nde doktora sonrası araştırmacı olarak görev yapmış ve güven oyunu (trust game) deneyi yürütmek üzere bir deneysel ekonomi laboratuvarı kurmuştur. Wright State University Ekonomi Bölümü öğretim üyeleri tarafından üstün akademik başarıları nedeniyle Uluslararası Ekonomi Onur Topluluğu Omicron Delta Epsilon (ODE) üyeliğine aday gösterilmiştir.

Dr. Shlair A. Alzanganee is a Fulbright Scholar who holds a Ph.D. in Economics from Istanbul University, as well as a Master of Science in Social and Applied Economics from Wright State University in Ohio, USA, and another Master of Science in Economics and Finance from the University of Kurdistan-Hewler in Iraq. As a postdoctoral researcher at Ibn Haldun University, she established an experimental lab to carry out a trust game experiment. She was nominated by the faculty members of the Economics Department at Wright State University for membership in Omicron Delta Epsilon (ODE), the International Honor Society of Economics, in acknowledgment of her exceptional scholastic achievements in economics.

الدكتورة شلير أ. محمد الزنكني هي باحثة عراقية وحاصلة على منحة فولبرايت. نالت درجة الدكتوراه في الاقتصاد من جامعة إسطنبول، كما تحمل ماجستير في الاقتصاد الاجتماعي والتطبيقي من جامعة رايت ستيت في أوهايو – الولايات المتحدة، وماجستير آخر في الاقتصاد والتمويل من جامعة كردستان–هولير في العراق. عملت باحثةً لما بعد الدكتوراه في جامعة ابن خلدون، حيث أسست مختبرًا تجريبيًا لإجراء تجربة لعبة الثقة (Trust Game). وقد رُشّحت من قبل أعضاء هيئة التدريس في قسم الاقتصاد بجامعة رايت ستيت لعضوية جمعية الشرف الدولية للاقتصاد Omicron Delta Epsilon (ODE) تقديرًا لإنجازاتها الأكاديمية المتميزة.

Türkiye'nin Esad Rejiminin Devrilmesinden Sonra Suriye'ye Yönelik Dış Politikasının Yönelimi:

Dr. Shlair A. Mohammed Alzanganee

Uluslararası savunma ve askerî iş birliği politikaları, küresel ve ulusal düzeyde önemli sonuçlar doğurmaktadır. Güvenlik, öz savunma kavramıyla yakından ilişkilidir. Bu nedenle ulusal güvenliğin korunması, uluslararası savunma ve askerî iş birliği politikalarının değerlendirilmesini zorunlu kılar. Nihai hedef; toprak bütünlüğünü korumak ve ulusal ile bölgesel düzeyde istikrarı, sürdürülebilir kalkınmayı ve insani ilerlemeyi destekleyen güvenli ortamlar oluşturmaktır.

Bölgesel istikrarın yeniden tesis edilmesi Türkiye'nin dış politikasının temel hedeflerinden biridir ve bu durum Suriye'de güvenliğin sağlanmasını ve Suriye ekonomisinin yeniden inşasını gerekli kılmaktadır. Suriye'nin harap olmuş altyapısı ile enerji, elektrik ve su tedarik sektörlerinin erken iyileşmesi için gereken büyük çaplı yeniden inşa çalışmaları, Suriye ekonomisinin kapasitesini aşmakta ve doğrudan yabancı yatırımlar için yeni fırsatlar doğurmaktadır.

Bozulan altyapı ve enerji sektörlerinin iyileştirilmesine yönelik kapsamlı yeniden inşa çabaları, yabancı yatırımlara cazip alanlar sunmaktadır. Bununla birlikte askerî iş birliği, Suriye'nin yeniden inşası için gerekli ortak kalkınma girişimlerinde kritik bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Askerî iş birliği politikalarının gelişen koşullar ışığında zamanında yeniden değerlendirilmesi zorunludur. Geçmiş müdahalelerin değerlendirilmesi, gelecekteki politika tasarımı için yol gösterici niteliktedir.

Bu çalışmanın temel amacı, geçmiş askerî müdahalelerin değerlendirme sonuçlarını politika önerileri geliştirmek için kullanmaktır. Suriye çatışması sırasında uygulanan askerî müdahale politikalarının değerlendirilmesi, özellikle değişen koşullar bağlamında gelecekteki politika tasarımı için uygun hareket biçimine dair önemli içgörüler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Askerî iş birliği politikaları, politika değerlendirmesi, politika analiz kriterleri, değerlendirme kriterleri.

The Orientation of Türkiye's Foreign Policy towards Syria after Toppling Assad's Regime:

Evaluation of Military Intervention Policy

Shlair A. Mohammed Alzanganee

International defense and military cooperation policies hold significant implications both globally and domestically. Security is closely interlinked with the concept of self-defense. Thus, preserving national security requires advising policies of international defense and military cooperation. The ultimate goal is to safeguard territorial gains and to secure national and regional environments that endorse stability, sustainable development, and humanitarian advancement. Regaining regional stability is a key objective in Türkiye's foreign policy, necessitating the maintenance of security in Syria and the rebuilding of the Syrian economy.

The enormous reconstruction efforts required for the early recovery of Syria's decrepit infrastructure, energy, electricity, and water supply sectors would exceed the capacity of the Syrian economy opening up opportunities for the inflows of foreign direct investments. The extensive reconstruction efforts needed to recover Syria's deteriorating infrastructure and energy sectors open up lucrative opportunities for foreign direct investment to flow in. Nevertheless, military collaboration appears as a crucial element for any joint developmental initiatives essential to rebuilding Syria.

Prospects of military cooperation policies obligate a timely reassessment in light of the changing circumstances. Evaluating past policies is a key element for formulating policy recommendations. Setting the roadmap for future policy requires analyzing the outcomes of previously implemented policies. The main objective of this study is to employ the assessment results of past military interventions to advise policy recommendations. Evaluating policies of military intervention carried out during the Syrian conflict provides insights into the appropriate course of action for future policy design, particularly when considered within the context of the evolving circumstances.

Keywords: Military cooperation policies, policy evaluation, policy analysis criteria, evaluation criteria

توجّه السياسة الخارجية التركية نحو سوريا بعد إسقاط نظام الأسد:تقييم سياسة التدخل العسكري

د. شلير عامر محمد الزنكَني

تحمل سياسات التعاون الدفاعي والعسكري الدولي آثارًا مهمة على الصعيدين العالمي والمحلي. وترتبط مسألة الأمن ارتباطًا وثيقًا بمفهوم الدفاع عن النفس، مما يجعل الحفاظ على الأمن القومي مرهونًا بتقييم سياسات التعاون الدفاعي والعسكري الدولي. الهدف النهائي هو حماية وحدة الأراضي وتهيئة بيئات وطنية وإقليمية آمنة تدعم الاستقرار والتنمية المستدامة والتقدم الإنساني.

يُعدّ استعادة الاستقرار الإقليمي أحد الأهداف الأساسية في السياسة الخارجية التركية، مما يستلزم الحفاظ على الأمن في سوريا وإعادة بناء الاقتصاد السوري. إنّ جهود إعادة الإعمار الضخمة اللازمة للتعافي المبكر للبنية التحتية المتهالكة في سوريا وقطاعات الطاقة والكهرباء والمياه تتجاوز قدرة الاقتصاد السوري، وتفتح المجال أمام تدفقات الاستثمار الأجنبي المباشر.

كما أن الجهود الواسعة لإصلاح البنية التحتية وقطاعات الطاقة المتدهورة تتيح فرصًا استثمارية مربحة. ومع ذلك، فإن التعاون العسكري يظهر كعنصر حاسم في المبادرات التنموية المشتركة الضرورية لإعادة إعمار سوريا. وتستوجب سياسات التعاون العسكري إعادة تقييم دوري في ضوء الظروف المتغيرة. إذ يوفر تقييم التدخلات العسكرية السابقة رؤى مهمة حول المسار المناسب لتصميم السياسات المستقبلية.

الهدف الرئيسي من هذه الدراسة هو توظيف نتائج تقييم التدخلات العسكرية السابقة لصياغة توصيات سياسية. إنّ تقييم سياسات التدخل العسكري التي نُفِّذت خلال الصراع السوري يوفّر رؤى حول النهج الأنسب للسياسات المستقبلية، خصوصًا عند النظر إليها في سياق الظروف المتغيرة.

الكلمات المفتاحية: سياسات التعاون العسكري، تقييم السياسات، معايير تحليل السياسات، معايير التقييم.

Recep Erkam ÇELİK
رجب أركام تشيليك

Recep Erkam Çelik, 2025 yılı itibarıyla Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Bölge Çalışmaları programında doktora çalışmalarını sürdürmektedir. 2020 yılında Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünden mezun olan Çelik , 2019 yılında Erasmus+ programı kapsamında Birleşik Krallık Aberystwyth Üniversitesi'nde eğitim almıştır.

Yüksek lisans derecesini 2024 yılında ODTÜ Orta Doğu Çalışmaları programında tamamlamıştır. «Gölgelerde Barışı Şekillendirmek: Suriye Uzlaşma Sürecinde İstihbaratın Rolü» başlıklı tezi ile mezun olmuş ve aynı yıl Polis Akademisi 10. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu'nda «Suriye'de Çatışma Sonrası Yeniden İnşa ve Güvenlik» başlıklı bir bildiri sunmuştur.

As of 2025, Recep Erkam Çelik is pursuing his Ph.D. in the Area Studies program at the Middle East Technical University (METU). He completed his undergraduate studies in Political Science and Public Administration at Bilkent University in 2020 and studied at Aberystwyth University in the United Kingdom in 2019 as part of the Erasmus+ program. Çelik earned his master's degree in 2024 from METU's Middle East Studies program, graduating with a thesis titled "Shaping Peace in the Shadows: The Role of Intelligence in Syria's Reconciliation Process." In the same year, he presented a paper titled "Post-Conflict Reconstruction and Security in Syria" at the 10th International Security Symposium organized by the Turkish National Police Academy. His research focuses on intelligence, reconciliation processes, post-conflict reconstruction, and security dynamics in the Middle East.

حصل رجب أركام تشيليك على درجة الماجستير عام 2024 من برنامج دراسات الشرق الأوسط في جامعة الشرق الأوسط التقنية (ODTÜ)، حيث أنجز أطروحته بعنوان «تشكيل السلام في الظلال: دور الاستخبارات في مسار المصالحة السورية». وفي العام نفسه، قدّم ورقة بحثية في الندوة الدولية العاشرة للأمن التي نظمتها أكاديمية الشرطة، تحت عنوان «إعادة الإعمار والأمن في مرحلة ما بعد الصراع في سوريا».

Cenevre'den Astana'ya: Suriye'de Çatışma Sonrası Devlet İnşasında Gizli Diplomasi ve İstihbarat

Recep Erkam Çelik

Bu çalışma, Suriye'nin çatışma sonrası yeniden inşa sürecini, barış inşası çerçevesinde bir uzlaşı mekanizması olarak şekillenen Astana formatı üzerinden incelemektedir. Suriye İç Savaşı'nın ardından başlatılan BM öncülüğündeki Cenevre Süreci, sahadaki gerçekliklerden kopuk kalması ve yerel aktörlerin karar alma süreçlerinden dışlanması nedeniyle somut sonuçlar üretememiştir. Bu tıkanmanın ardından Türkiye, Rusya ve İran tarafından başlatılan Astana formatı, Cenevre'nin yerini almaktan ziyade onu tamamlayan; diplomatik müzakereleri askeri–istihbari koordinasyon ve gizli diplomasi ile birleştiren daha pragmatik bir çerçeve sunmuştur.

Bu bağlamda çalışma, Astana ülkelerinin istihbarat kurumlarının Türkiye'nin MİT'i, Rusya'nın GRU'su ve İran'ın IRGC-Kudüs Gücü'nün gizli diplomasi (GD) aracılığıyla güvenlik ve barış inşası dinamiklerini nasıl şekillendirdiğini ve bu mekanizmanın post-liberal barış paradigmasına nasıl katkıda bulunduğunu ele almaktadır. Geleneksel diplomatik kanalların sınırlı kaldığı bir bağlamda, gizli diplomatik ağların çatışma yönetimi ve bölgesel istikrara etkileri tartışılmaktadır.

Araştırma bulguları, Suriye'nin çatışma sonrası yeniden yapılanma sürecinde Türkiye, Rusya ve İran'ın istihbarat teşkilatlarının yalnızca diplomasiye destek veren kurumlar olmadığını, bizzat diplomasi işlevi gördüğünü göstermektedir. Bu kurumlar, yerel aktörlerle ve kendi aralarında yürüttükleri gizli müzakerelerle askeri kazanımları siyasi düzenlemelere dönüştürmüş; sahip oldukları özerklik ve karar alma kapasitesi sayesinde uzlaşı sürecinde merkezi aktörlere dönüşmüştür. Böylece Astana süreci, sahadaki gerçeklikleri esas alan, istihbarat–diplomasi–askeri koordinasyonunu birleştiren tabandan yukarı bir yeniden yapılanma paradigması ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Gizli Diplomasi, Astana Formatı, Suriye Uzlaşı Süreci, İstihbarat–Diplomasi İlişkileri, Post-Liberal Barış İnşası, Devlet İnşası

From Geneva to Astana: Clandestine Diplomacy & Intelligence in Syrian PostConflict Statebuilding

Recep Erkam Çelik

This paper examines Syria's post-conflict reconstruction through the Astana format as a reconciliation process within the broader peacebuilding framework. The UN-led Geneva Process, launched after the outbreak of the Syrian Civil War, failed to deliver concrete outcomes as it remained detached from field realities and excluded key local actors from decision-making. As the process stalled, Türkiye, Russia, and Iran initiated the Astana format, which complemented rather than replaced Geneva, combining diplomatic negotiations with military intelligence coordination and clandestine diplomacy to manage the conflict more pragmatically. Therefore, it analyzes how the intelligence agencies of the Astana countries, the Turkish MİT, Russian GRU, and Iranian IRGC-Quds Force, have shaped security and peacebuilding dynamics through clandestine diplomacy (CD) and how this mechanism contributes to the post-liberal peace paradigm. In a context where traditional diplomatic channels remain limited, it discusses the impact of clandestine diplomatic networks on conflict management and regional stability. In this sense, Syria's post-conflict rebuilding demonstrates how the intelligence services of Türkiye, Russia, and Iran can act as their own form of diplomacy. They are not merely supporting diplomacy; they have become diplomacy itself. By engaging in clandestine diplomacy as a distinct form of diplomacy, these intelligence services acted as the main and independent foreign policy-making actors during the civil war and in its aftermath. They managed negotiations both with local actors and among themselves, converting military achievements on the ground into political arrangements. Their autonomous structure and decision-making capacity, enabled by the plausible deniability and dual role inherent in clandestine diplomacy, have made them central to the Syrian reconciliation process, laying the groundwork for the post-conflict rebuilding phase. The Astana format stands out as a bottomup framework shaped by realities on the ground rather than liberal diplomatic formulas. It established a nexus between intelligence, diplomacy, and the military, forming a new paradigm. By shaping peace in the shadows, the process shifted diplomacy from formal settings to groundlevel realities where intelligence replaced traditional mediation, merging these spheres into a single process that shaped Syria's post-conflict rebuilding.

Keywords: Clandestine Diplomacy, Astana Format, Syria's Reconciliation Process, Intelligence-Diplomacy Relations, Post-Liberal Peacebuilding, Statebuilding

من جنيف إلى أستانا: الدبلوماسية السرّية والاستخبارات في بناء الدولة بعد الصراع في سورية

رجب أركام تشيليك

تتناول هذه الدراسة مسار إعادة الإعمار في سورية بعد الصراع من خلال صيغة أستانا بوصفها آلية للمصالحة ضمن إطار بناء السلام الأوسع. إذ فشلت عملية جنيف التي أطلقتها الأمم المتحدة بعد اندلاع الحرب الأهلية السورية في تحقيق نتائج ملموسة، لابتعادها عن الواقع الميداني واستبعادها للفاعلين المحليين عن عملية صنع القرار. ومع تعثرها، أطلقت تركيا وروسيا وإيران مسار أستانا الذي لم يهدف إلى استبدال جنيف، بل إلى استكماله عبر دمج المفاوضات الدبلوماسية بالتنسيق العسكري–الاستخباراتي والدبلوماسية السرّية كنهج أكثر براغماتية لإدارة الصراع.

تحلل الدراسة دور أجهزة الاستخبارات في دول أستانا الاستخبارات التركية (MIT)، الاستخبارات العسكرية الروسية (URG)، وقوة القدس التابعة للحرس الثوري الإيراني (IRGC-QF) في تشكيل ديناميات الأمن وبناء السلام عبر الدبلوماسية السرّية، وكيف يساهم هذا المسار في بلورة نموذج «السلام ما بعد الليبرالي». وفي ظل محدودية القنوات الدبلوماسية التقليدية، يناقش البحث تأثير الشبكات الدبلوماسية السرّية على إدارة الصراع والاستقرار الإقليمي.

وتُظهر النتائج أن أجهزة الاستخبارات في تركيا وروسيا وإيران لم تكن مجرّد داعم للدبلوماسية التقليدية، بل أصبحت هي نفسها دبلوماسية قائمة بذاتها. فقد أدارت هذه الأجهزة المفاوضات مع الفاعلين المحليين وفيما بينها، محوّلة المكاسب العسكرية على الأرض إلى ترتيبات سياسية. ومن خلال بنيتها المستقلة وقدرتها على اتخاذ القرار المدعومة بما تمنحه الدبلوماسية السرّية من إنكار معقول ودور مزدوج أصبحت هذه الأجهزة محور عملية المصالحة، واضعة الأسس لمرحلة إعادة الإعمار بعد الصراع. وبهذا برزت صيغة أستانا كإطار تصاعدي يعتمد على معطيات الميدان لا على الصيغ الليبرالية التقليدية، جامعاً بين الاستخبارات والدبلوماسية والعسكر في نموذج واحد.

الكلمات المفتاحية: الدبلوماسية السرّية، مسار أستانا، عملية المصالحة السورية، العلاقة بين الاستخبارات والدبلوماسية، بناء السلام ما بعد الليبرالي، بناء الدولة.

ORTADOĞU MIDDLE EAST FOUNDATION VAKFI
TUJID Turkish Journal of International Development
عمران للدراسات الاستراتيجية OMRAN Strategic Studies
İstanbul Zaim Üniversitesi
İST İNSAN SİYASET TOPLUM ÇALIŞMALARI DERNEĞİ

1. Gün 3. Oturum

Sündüz DİKÇE

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sadık GÜR

Dr. Osman TÜRK

Sinan Beyanuni

Dr. Öğr. Üyesi Tuba YILDIZ

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sadık GÜR

د. محمد صادق غور

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sadık GÜR (msgur@aybu.edu.tr) Ankara Üniversitesinden doktora derecesi almıştır. Kuruluşundan beri Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Arapça Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalında Öğretim Üyesi olarak çalışmaktadır. Alanıyla ilgili çeşitli ülkelerde araştırmacı olarak bulunmuştur. Arap-İslam dünyası, Ekberi Gelenek ve Tasavvufi Hareketler, Arap Kozmolojisi, Tercüme Hareketleri, Arapça Bilim Tarihi metinleri, Sami diller bazı çalışma alanlarıdır. Çeviri ve kültür etkileşiminin saha uygulamaları üzerine odaklanmakta ve Diplomasi çevirisi, Dilbilim, Yazma Eser İncelemeleri, Dini Metinler Terminolojisi ve Çevirisi gibi akademik dersler yürütmektedir.

Dr Mehmet Sadık GÜR (msgur@aybu.edu.tr) holds a PhD from Ankara University. He has been working as a Lecturer in the Arabic Translation and Interpretation Department of the Faculty of Oriental Languages and Literatures at Ankara Yıldırım Beyazıt University since its establishment. He has conducted research in various countries related to his field. His areas of study include the Arab-Islamic world, the Akbarian Tradition and Sufi Movements, Arabic Cosmology, Translation Movements, Arabic History of Science texts, and Semitic languages. He focuses on the field applications of translation and cultural interaction and teaches academic courses such as Diplomatic Translation, Linguistics, Literary Criticism, Religious Text Terminology and Translation.

الدكتور محمد صادق غور (msgur@aybu.edu.tr) حاصل على درجة الدكتوراه من جامعة أنقرة. يعمل محاضراً في قسم الترجمة والترجمة الفورية العربية بكلية اللغات والآداب الشرقية بجامعة أنقرة يلدريم بييازيت منذ تأسيسها. أجرى أبحاثًا في مختلف البلدان في مجال تخصصه. تشمل مجالات دراسته العالم العربي الإسلامي، والتقاليد الأكبرية والحركات الصوفية، وعلم الكونيات العربية، وحركات الترجمة، ونصوص تاريخ العلوم العربية، واللغات السامية. يركز على التطبيقات الميدانية للترجمة والتفاعل الثقافي، ويقوم بتدريس مقررات أكاديمية مثل الترجمة الدبلوماسية، وعلم اللغة، والتحليل الأدبي، ومصطلحات النصوص الدينية، والترجمة.

Sündüz DİKÇE

سندس ديكجه

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Arapça Mütercim Tercümanlık Bölümü mezunudur. Yüksek Lisans eğitimini Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında sürdürmektedir. Mezuniyetin ardından Dışişleri Bakanlığı'nda çalışmaya başlamıştır. Afrika ve Sudan'a dair çevirdiği çok sayıda makalesi yayınlanmıştır.

She graduated from the Arabic Translation and Interpretation Department at Ankara Yıldırım Beyazıt University. She is currently pursuing his Master's degree in Arabic Language and Literature. After graduating, she began working at the Ministry of Foreign Affairs. She has published numerous articles on Africa and Sudan.

تخرج من قسم الترجمة والترجمة الفورية العربية في جامعة أنقرة يلدريم بييازيت. وهو حالياً يدرس للحصول على درجة الماجستير في اللغة العربية وآدابها. بعد تخرجه، بدأ العمل في وزارة الخارجية. وقد نشر العديد من المقالات عن أفريقيا والسودان.

Suriyeli Mülteciler: Travma, Direniş, Göç ve Yeniden Kimlik İnşası Üzerine Edebî Bir İnceleme

Sündüz DİKÇE - Dr. Mehmet Sadık GÜR

Suriye iç savaşı, milyonlarca insanı yerinden etmiş ve büyük bir mülteci krizine yol açmıştır. Bu mülteciler, savaş sonrası evlerine dönmeye karar verdiklerinde yalnızca coğrafi bir geri dönüşle karşı karşıya kalmazlar; aynı zamanda travmalarını, kayıplarını ve yerinden edilmeninsonuçlarını da yeniden şekillendirmek zorunda kalırlar. Bu tebliğ, bazı edebî anlatılarda Suriye'ye geri dönen mültecilerin nasıl özneleştirildiklerini ve travma, yerinden edilme (göç) ile yoksunluk gibi karanlık temalar arasında umut ve direnişin hangi anlatılarla görünür kılındığını inceleyecektir.

Bu inceleme, bir dizi temel kuramsal çerçeveye dayanacaktır.

1. Sürgün ve Dönüş – Edward Said

İlk olarak, Edward Said'in "Exile and Return" kavramları, yerinden edilme ve dönüş arasındaki ilişkiyi anlamada rehberlik edecektir. Said, sürgün temasını ele alarak göçün ve geri dönüşün kimlik üzerindeki etkilerini tartışır. Ona göre sürgün, kültürel ve toplumsal hafıza üzerinde kalıcı bir kırılma bırakır. Bu bağlamda, mültecilerin geri dönüşü yalnızca fiziksel bir hareket değil; kimlik ve hafıza açısından da yeniden inşa sürecidir.

2. Yaralanabilirlik ve Direniş – Judith Butler

Judith Butler'ın "Yaralanabilirlik" (vulnerability) ve "Direniş" (resistance) kavramları da bu çalışmada önemli bir yer tutacaktır. Butler, bireylerin yaralanabilirliklerini kabul etmelerinin, direnişin temel kaynağı olabileceğini savunur. Savaş sonrası mültecilerin yaşam mücadelesinde duygusal ve fiziksel yaralanabilirliklerinin, direnişin kurucu unsuru haline geldiği vurgulanacaktır.

3. Çok Yönlü Bellek – Michael Rothberg

Michael Rothberg'in "Multidirectional Memory" kuramı, savaş sonrası toplumlarda travmanın yalnızca bireysel değil, aynı zamanda kolektif bir deneyim olarak yeniden üretildiğini ileri sürer. Suriyelilerin geri dönüş hikâyeleri, bireysel hafızanın toplumsal belleği dönüştürme süreci olarak ele alınacaktır. Rothberg'in yaklaşımı, çoklu travmaların bir arada varoluşunun edebî anlatıda nasıl temsil edildiğini anlamamıza imkân tanır.

4. Anlatı ve Kimlik – Paul Ricoeur

Paul Ricoeur'un hafıza, anlatı ve kimlik üzerine düşünceleri, bireylerin ve toplumların geçmişi anlatma biçimlerinin kimlik inşasını nasıl şekillendirdiğini açıklar. Mültecilerin travmalarını ve kayıplarını dile getirdikleri anlatılar, kimliğin yeniden inşasında başat bir araçtır. Ricoeur'ün teorisi, geçmişin anlamlandırılması ve kimliğin yeniden kurulması sürecinde anlatının taşıdığı umut ve direniş potansiyelini açığa çıkarır.

Kuramsal Eksenler

Bu çalışma, iki ana eksen etrafında şekillenecektir:

- Sürgünün Bedeni: Yersizlik ve Yaralanabilirlik (Said & Butler)
- Belleği Dokumak: Anlatısal Kimlik ve Çok Yönlü Direniş (Rothberg & Ricoeur)

Post-Travmatik Anlatılar ve Direniş Edebiyatı

Mültecilerin savaş sonrası dönüşü ve kimliklerini yeniden kurma süreci, post-travmatik anlatıların ve "direniş edebiyatı"nın (resistance literature) merkezinde yer alır. Direniş edebiyatı, bireysel ve toplumsal travmalara karşı bir başkaldırı biçiminde ortaya çıkar. Bu tür edebî anlatılar, mültecilerin yeniden özneleşmesini ve kendilik bilincini ifade etmelerini sağlar. Bu özneleşme, hem bireysel hem de kolektif bir direnişin edebî biçimidir.

Direniş, çoğu zaman toplumsal yapıyı ve ideolojiyi sorgulayan, geçmişin acılarını hatırlatan; aynı zamanda dönüşüm ve umut mesajı taşıyan anlatılarla görünür olur. Dolayısıyla, Suriye'ye geri dönen mültecilerin edebî anlatılarındaki özneleşme süreci yalnızca travmanın ve kaybın anlatımı değil, bu travmalardan doğan direniş ve umudun yeniden üretimidir. Bu tebliğ, edebî metinlerdeki anlatıların geçmişin ve hafızanın çok yönlü biçimlerde nasıl işlendiğini, yaralanabilirlik ve direnişin nasıl iç içe geçtiğini ortaya koyacaktır. Bu anlatılar, salt bir "geri dönüş"ü değil; bireysel ve toplumsal hafızanın yeniden şekillenişini, kimlik inşasının edebî bir direnişe dönüşümünü gözler önüne sermeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Dönüş, Mülteci, Travma, Direniş, Kimlik İnşası

Syrian Refugees: A Literary Study on Trauma, Resistance, Migration, and the Reconstruction of Identity

Sündüz DİKÇE - Dr. Mehmet Sadık GÜR

The Syrian civil war has displaced millions of people and led to a major refugee crisis. When these refugees decide to return to their homes after the war, they face not only a geographical return but also the challenge of reshaping their traumas , losses, and the consequences of displacement. This paper examines how refugees returning to Syria are subjectivized in certain literary narratives and how, amid dark themes such as trauma, displacement, and deprivation, hope and resistance are rendered visible through specific narrative techniques.

This study is grounded in several key theoretical frameworks.

1. Exile and Return – Edward Said

Edward Said's concepts of "Exile and Return" illuminate the relationship between displacement and return. By addressing the theme of exile , Said discusses the impact of migration and return on identity . For him, exile creates a lasting rupture in cultural and social memory. Hence, refugees' return is not merely a physical movement but also a reconstruction of identity and memory .

2. Vulnerability and Resistance – Judith Butler

Judith Butler's notions of "Vulnerability" and "Resistance" are central to this discussion. Butler argues that embracing vulnerability can become the foundation of resistance. In the post-war struggle for survival, refugees' emotional and physical vulnerabilities become the constitutive elements of their resistance.

3. Multidirectional Memory – Michael Rothberg

Michael Rothberg's "Multidirectional Memory" theory proposes that trauma in post-war societies is not only individual but also collective. Refugees' return narratives are examined as processes through which personal memory transforms collective memory. Rothberg's approach helps us understand how multiple traumas coexist and are represented in literary form.

4. Narrative and Identity – Paul Ricoeur

Paul Ricoeur's reflections on memory, narrative, and identity explain how the ways individuals and societies narrate the past shape identity formation. The narrative techniques through which returning refugees articulate their traumas and losses are crucial tools in reconstructing identity. Ricoeur's theory reveals the potential of narrative to generate hope and resistance during the processes of meaning-making and identity reconstruction.

Theoretical Axes

This study unfolds around two main axes:

- The Body of Exile: Displacement and Vulnerability (Said & Butler)
- Weaving Memory: Narrative Identity and Multidirectional Resistance (Rothberg & Ricoeur)

Post-Traumatic Narratives and Resistance Literature

The post-war return and identity reconstruction of refugees lie at the heart of post-traumatic narratives and "resistance literature". Resistance literature emerges as a form of defiance against individual and collective traumas. Such literary narratives enable refugees to regain subjectivity and express self-awareness. This process of subjectivation constitutes a literary form of both personal and collective resistance.

Resistance often manifests through narratives that question social structures and ideologies, recall the pains of the past, and carry messages of transformation and hope. Therefore, the process of subjectivation in the literary narratives of Syrian returnees represents not only the narration of trauma and loss but also the regeneration of resistance and hope.

Conclusion

This paper demonstrates how narrative techniques in literary texts engage with the multidimensional nature of memory and history, intertwining vulnerability with resistance. These narratives reveal not merely a "return" but the literary transformation of individual and collective memory into an act of resistance.

Keywords: Migration, Return, Refugee, Trauma, Resistance, Identity Construction

اللاجئون السوريون: دراسة أدبية حول الصدمة والمقاومة والهجرة وإعادة بناء الهوية

د. محمد صادق كور – سندس ديكجه

أدّت الحربُ الأهلية السورية إلى نزوح الملايين الأشخاص وخلقت أزمة لاجئين كبرى. وحين يقرر هؤلاء اللاجئون العودة إلى ديارهم بعد الحرب، فهم لا يواجهون مجرد عودة جغرافية فحسب، بل يجدون أنفسهم أيضاً مضطرين إلى إعادة تشكيل صدماتهم وخسائرهم ونتائج النزوح. تتناول هذه الدراسة الكيفية التي يتم بها التمكين الذاتي للاجئين العائدين إلى سوريا في بعض الروايات الأدبية، وكيف تظهر روايات الأمل والمقاومة بين موضوعاتٌ قاتمة مثل الصدمة، والنزوح، والحرمان.

وترتكز هذه الدراسة على مجموعة من الأطر النظرية الأساسية:

1. المنفى والعودة – إدوارد سعيد (Edward Said)

يمثّل مفهوما "المنفى والعودة" عند إدوارد سعيد مرجعاً أساسياً لفهم العلاقة بين النزوح والعودة. يناقش سعيد تأثيرات المنفى والهجرة والعودة على الهوية، بالنسبة له، يترك المنفى انقطاعاً دائماً في الذاكرة الثقافية والاجتماعية. ومن هنا فإن عودة اللاجئين ليست حركةً مادية فحسب، بل هي أيضاً عملية لإعادة بناء الهوية والذاكرة.

2. القدرة على التأثر والمقاومة – جوديث بتلر (Judith Butler)

تشكّل مفاهيم جوديث بتلر حول "القدرة على التأثر" و"المقاومة" ركناً مهماً في هذه الدراسة. ترى بتلر أن إدراك الأفراد قدرتهم على التأثر يُعدّ مصدراً أساسياً للمقاومة. سيتم التأكيد على أن القدرة على التأثر العاطفية والجسدية في صراع اللاجئين من أجل البقاء بعد الحرب تصبح عنصراً مؤسساً للمقاومة.

3. الذاكرة متعددة الاتجاهات – مايكل روثبرغ (Michael Rothberg)

تفترض نظرية «الذاكرة متعددة الاتجاهات» لمايكل روثبرغ أن الصدمة في المجتمعات ما بعد الحرب لا يتم إنتاجها كتجربة فردية فحسب، بل كتجربة جماعية أيضاً. تُقارب الدراسةُ حكايات عودة السوريين باعتبارها عمليةً يُعاد فيها تشكيل الذاكرة الشخصية ضمن الذاكرة الجمعية. ويساعد هذا الإطار على فهم تمثّل التعددية الصدمية داخل السرد الأدبي.

4. السرد والهوية – بول ريكور (Paul Ricoeur)

تفسّر أفكار بول ريكور حول الذاكرة والسرد والهوية كيف تسهم طرائقُ رواية الماضي في تشكيل عملية بناء الهوية. فالسرديات التي يعبّر فيها اللاجئون عن صدماتهم وخساراتهم تُعدّ أداةً مركزية في إعادة بناء الهوية. وتكشف نظرية ريكور عن قدرة السرد على إنتاج الأمل والمقاومة في مسار فهم الماضي وإعادة صياغته.

المحاور النظرية

تتشكل الدراسة حول محورين رئيسيين:

جسد المنفى: انعدام المكان والقدرة على التأثر (سعيد & بتلر)

نسج الذاكرة: الهوية السردية والمقاومة متعددة الاتجاهات (روثبرغ & ريكور)

السرديات ما بعد الصدمة وأدب المقاومة

إن عودة اللاجئين بعد الحرب ومسار إعادة تشكيل هويتهم يقعان في مركز السرديات ما بعد الصدمة وأدب المقاومة. يظهر أدب المقاومة في شكل صمود أو تمرد ضد الصدمات الفردية والمجتمعية. تتيح هذه الأنواع من السرديات الأدبية للاجئين إعادة تمكين الذاتي والتعبير وعيهم الذاتي. وتمثّل هذا التمكين الذاتي شكلاً أدبياً من أشكال المقاومة الفردية والجماعية.

وتتجلّى المقاومة في السرديات التي تُسائل البُنى الاجتماعية والإيديولوجية، وتستحضر آلام الماضي، لكنها تنطوي في الآن ذاته على رسائل التحول والأمل. وبالتالي، فإن عملية إعادة تمكين الذاتي داخل سرديات اللاجئين العائدين ليست مجرد سرد للصدمة والخسارة، بل هي أيضاً إعادة إنتاج للمقاومة والأمل. تهدف هذه الدراسة إلى الكشف عن كيفية معالجة الماضي والذاكرة بأشكال متعددة الاتجاهات في النصوص الأدبية، وكيف تتشابك القدرة على التأثر والمقاومة. تسعى هذه الروايات إلى إظهار ليس فقط «العودة» الخالصة؛ بل إعادة تشكيل الذاكرة الفردية والمجتمعية، وتحول بناء الهوية إلى مقاومة أدبية.

الكلمات المفتاحية: الهجرة، العودة، اللاجئ، الصدمة، المقاومة، بناء الهوية.

Dr. Osman TÜRK
د. عثمان تُرك

Dr. Osman Türk, Hacettepe Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nden mezun olduktan sonra Sudan'da Uluslararası Afrika Üniversitesi'nde ve Ürdün'de Arapça eğitimi almış, ardından Polis Akademisi Uluslararası Güvenlik Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans ve doktora derecelerini tamamlamıştır. Akademik çalışmalarını Afganistan, Suriye, Afrika, uluslararası güvenlik, radikalleşme ve devlet dışı silahlı aktörler üzerine yoğunlaştırmıştır. Uzun yıllar Afrika'nın 40'tan fazla ülkesinde — aralarında Libya, Çad, Nijer, Kenya, Somali, Sudan, Moritanya, Burkina Faso, Tanzanya, Senegal, Gana, Benin, Etiyopya ve Madagaskar gibi ülkelerin de bulunduğu — bölgelerde kalkınma, insani yardım ve sosyal dayanışma projelerinde saha tecrübesi edinmiştir. Bunun yanı sıra Afganistan ve Suriye'de uzun yıllar saha çalışması yapmıştır. Bu süreçte bölgesel güvenlik, terörizm, radikalleşme dinamikleri, etnik-dini çatışmalar ve yerel yönetim modelleri üzerine kapsamlı saha araştırmaları yürütmüştür.

Dr. Osman Türk graduated from the Department of Economics at Hacettepe University, then studied Arabic at the International University of Africa in Sudan and in Jordan. He subsequently completed his master's and doctoral degrees in the Department of International Security at the Police Academy. His academic work focuses on Afghanistan, Syria, Africa, international security, radicalization, and non-state armed actors. He has gained field experience in development, humanitarian aid, and social solidarity projects in more than 40 countries in Africa over many years, including Libya, Chad, Niger, Kenya, Somalia, Sudan, Mauritania, Burkina Faso, Tanzania, Senegal, Ghana, Benin, Ethiopia, and Madagascar. In addition, he has conducted fieldwork in Afghanistan and Syria for many years. During this time, he has carried out extensive field research on regional security, terrorism, radicalization dynamics, ethnic-religious conflicts, and local governance models.

تخرج الدكتور عثمان ترك من قسم الاقتصاد في جامعة هاسيتيب، ثم درس اللغة العربية في الجامعة الأفريقية الدولية في السودان والأردن، قبل أن يحصل على درجتي الماجستير والدكتوراه من قسم الأمن الدولي في أكاديمية الشرطة. تركزت أعماله الأكاديمية على أفغانستان وسوريا وأفريقيا والأمن الدولي والتطرف والجهات المسلحة غير الحكومية.

اكتسب خبرة ميدانية في مشاريع التنمية والمساعدات الإنسانية والتضامن الاجتماعي في أكثر من 40 دولة في أفريقيا، بما في ذلك ليبيا وتشاد والنيجر وكينيا والصومال والسودان وموريتانيا وبوركينا فاسو وتنزانيا والسنغال وغانا وبنين وإثيوبيا ومدغشقر. بالإضافة إلى ذلك، أجرى أبحاثًا ميدانية في أفغانستان وسوريا لسنوات عديدة. خلال هذه الفترة، أجرى أبحاثًا ميدانية مكثفة حول الأمن الإقليمي والإرهاب وديناميات التطرف والصراعات العرقية والدينية ونماذج الحوكمة المحلية.

Suriye'nin Yeniden Yapılanmasında Dini Temsil, İdeolojik Çatışmalar ve Riskler

Dr. Osman TÜRK

Suriye iç savaşıyla birlikte, devlet mekanizmalarından kurumlara ve toplumun temel dinamiklerine kadar bozulan dengenin yeniden sağlanması, sürdürülebilir bir devlet inşa süreci için hayati önem kazanmıştır. Bu inşa sürecinde, Suriye toplumunun inanç ve maneviyata dayalı kuralları göz önüne alındığında, dinin, mezheplerin ve dini figürlerin rolü ve temsili, siyaset, ekonomi ve güvenlik gibi temel unsurlarla birlikte merkezi bir konuma sahiptir. Özellikle savaşın ilk yıllarında, fetva savaşları olarak nitelendirilebilecek olaylar, inançla ilgili alanların önemini ortaya koymuştur. Bilad al-Sham'ın kalbinde yer alan Suriye, Ehl-i Sünnet olarak kavramsallaştırılan Maturidi ve Eş'ari mezheplerinin en önemli temsilcilerini yetiştirmiştir ve toplumun inançları ve mezhepsel yapısı bu mezheplerin öğretileriyle şekillenmiştir. Buna ek olarak, başta Hristiyanlık olmak üzere diğer inanç sistemleri de Suriye mozaiğinin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Ancak Esad ailesinin yönetimi ele geçirmesiyle Nusayri azınlık ideolojisi devlet mekanizmasını kontrol etmeye başlamış ve bu da zamanla diyalektik bir süreci tetiklemiştir. Arap halk hareketleriyle birlikte Suriye'nin inanç yapısı daha karmaşık hale gelmiştir; El Kaidecilik ideolojisi topluma sızmaya çalışmış ve özellikle yeni nesil için eski Şam medeniyetinden kopuşu tetiklemiştir. Bu aşamada Esad rejimi devrilmiş ve El Kaide'den koparak İdlib'de devlet benzeri bir yapı kuran Hayat Tahrir al-Sham (HTS) Suriye yönetimini ele geçirmiştir. Bu noktada HTS bir paradoksla karşı karşıyadır. Bir yandan yapısı içindeki Selefi aktörler, diğer yandan ise Suriye'nin dini yelpazesinin ayrılmaz bir parçası olan Sünniler, Sufiler, Aleviler ve Hıristiyanlar gibi diğer dini gruplar. Bu grupların ekonomik, siyasi ve diaspora gücü göz önüne alındığında, HTS için bir dengeleme mekanizması oluşturmak hayati önem kazanmıştır. Sonuç olarak, bu makale, HTS'nin Esad sonrası dönemde, toplumun inanç yapısıyla uyumlu ve tüm dinamikleri kapsayan pragmatik bir yaklaşım benimsediğini gözlemlemektedir. Ancak, İsrail'in bölgedeki saldırıları ve mevcut durumdan memnun olmayan HTS içindeki Selefi aktörlerin varlığı, Suriye'nin yeniden inşası için önemli tehditler olmaya devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriye'nin Yeniden İnşaası, İdeolojik Çatışmalar, Mezhepsel Dinamikler, Hayat Tahrir al-Sham (HTS), El Kaidecilik

Religious Representation, Ideological Conflicts, and Risks in the Reconstruction of Syria

Dr. Osman TÜRK

With the Syrian civil war, the restoration of the disrupted balance —from state mechanisms to institutions and the fundamental dynamics of society— has become essential for a sustainable state-building process. In this construction process, considering the faith- and spirituality-based codes of Syrian society, the role and representation of religion, sects, and religious figures occupy a central position, alongside fundamental elements such as politics, economy, and security. Especially during the early years of the war, the occurrence of what amounted to fatwa wars highlighted the importance of areas related to faith. Located in the heart of Bilad al-Sham, Syria has produced the most important representatives of the Maturidi and Ash'ari schools, conceptualized as Ahl al-Sunnah, and the society's beliefs and sectarian structure have been shaped by the teachings of these schools. In addition, other belief systems, primarily Christianity, have also been an integral part of the Syrian mosaic. However, with the Assad family taking over the administration, the Nusayri minority ideology began to control the state mechanism, which in turn triggered a dialectical process over time. With the Arab popular movements, Syria's faith structure became more complex; the ideology of Al-Qaedaism attempted to infiltrate society and, particularly for the new generation, triggered a break from the ancient Damascus civilization. At this stage, the Assad regime has been overthrown, and Hayat Tahrir al-Sham (HTS), which broke away from al-Qaeda and established a state-like structure in Idlib, has taken over the Syrian administration. At this point, HTS is surrounded by a paradox. On the one hand, the Salafi actors within its structure, and on the other hand, other religious groups such as Sunnis, Sufis, Alevis, and Christians, who are an integral part of Syria's religious spectrum. Considering the economic, political, and diaspora power of these groups, it has become essential for HTS to establish a balancing mechanism. In conclusion, this paper observes that HTS, in the post-Assad era, has adopted an approach that is pragmatic, compatible with the society's faith structure, and encompasses all dynamics. However, Israel's attacks in the region and the presence of Salafi actors within HTS who are discontented with the current situation remain significant threats to the reconstruction of Syria.

Keywords: The Reconstruction of Syria, Ideological Conflicts, Sectarian Dynamics, Hayat Tahrir al-Sham (HTS), Al-Qaedaism

التمثيل الديني والصراعات الأيديولوجية والمخاطر في إعادة إعمار سورية

د. عثمان تُرك

مع اندلاع الحرب الأهلية السورية، غدا من الضروري إعادةُ ترميمِ التوازن الذي اختلّ في بُنى الدولة وآلياتها ومؤسساتها، وكذلك في ديناميات المجتمع الأساسية، وذلك بوصفه شرطًا لا غنى عنه لعمليةٍ مستدامة في إعادة بناء الدولة. وفي سياق هذا المسار، وبالنظر إلى البُنية الدينية والرمزية الروحية الراسخة في المجتمع السوري، يحتلّ الدينُ والمذهبُ ودورُ رجال الدين وتمثيلهم موقعًا مركزيًا إلى جانب العوامل السياسية والاقتصادية والأمنية. وقد جعلت "حروبُ الفتاوى" التي برزت في السنوات الأولى من الصراع أهميةَ المجالات المتّصلة بالعقيدة أكثر وضوحًا. وتقع سورية في قلب بلاد الشام، وقد أنتجت عبر تاريخها أبرزَ أعلام المدرستين الماتريدية والأشعرية اللتين تُعدّان جوهرَ مفهوم "أهل السنّة"، كما تشكّل البناء العقدي والمذهبي للمجتمع السوري في الأصل وفق تعاليم هاتين المدرستين. وإلى جانب ذلك، شكّلت المسيحيةُ وسائرُ المكوّنات الدينية جزءًا لا يتجزأ من الفسيفساء السورية. غير أنّ تولّي عائلة الأسد الحكم أدى إلى سيطرة عقيدةٍ نصيريةٍ ذات طابعٍ أقلويّ على أجهزة الدولة، وهو ما أطلق مع مرور الزمن عمليةً جدليةً متصاعدة. ومع موجة الحركات الشعبية العربية، ازدادت البنية الدينية السورية تعقيدًا؛ إذ سعت الإيديولوجيا تنظيم القاعدية إلى التسرّب داخل المجتمع، الأمر الذي دفع خصوصًا لدى الجيل الجديد باتجاه انفصالٍ عن الحضارة الشامية العريقة. وفي هذه المرحلة، سقط نظام الأسد، تولّت هيئة تحرير الشام (HTŞ) التي انشقت عن تنظيم القاعدة وأقامت تشكيلاً شبه دولة في إدلب، زمام الإدارة في المنطقة. وفي هذه النقطة، وجدت هيئة تحرير الشام نفسها محاطة بمفارقة: فمن جهة، هناك الفاعلون السلفيون المنْضوون تحت لوائها، ومن جهة أخرى، هناك أبناء الطيف العقائدي السوري الذين لا يمكن إقصاؤهم، كأهل السنّة والصوفية والعلويين والمسيحيين. ونظراً للثقل الاقتصادي والسياسي وقوة الشتات لهذه المكوّنات، أصبح تأسيس آلية توازنية أمراً حتمياً لهيئة تحرير الشام. في الختام، تُظهر هذه الدراسة أن هيئة تحرير الشام في مرحلة التي أعقبت سقوط نظام الأسد، قد تبنّت منهجاً براغماتياً يتوافق مع البنية العقائدية للمجتمع ويتسم بشمولية جميع الديناميكيات. غير أنّ الهجمات الإسرائيلية المتواصلة في المنطقة، إلى جانب وجود فاعلين سلفيين داخل هيئة تحرير الشام غير راضين عن الوضع القائم، ما يزالان يشكّلان تهديداتٍ جدّية لعملية إعادة إعمار سورية.

الكلمات المفتاحية: إعادة إعمار سورية، الصراعات الأيديولوجية، الديناميات المذهبية، هيئة تحرير الشام (HTŞ)، تنظيم القاعدية.

Sinan Beyanuni

سنان بينوني

Siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanında uzman olup, devrimler, çatışmalar, özgürlük hareketleri ve toplumsal değişim konularında araştırmalar yapmaktadır. Yüksek lisans tezini asimetrik savaşlar üzerine tamamlamıştır. Kamu politikaları, araştırma faaliyetleri ve gençlik çalışmaları yürüten çeşitli dernekler ve sivil toplum kuruluşlarında pratik deneyim kazanmıştır.

He is a specialist in political science and international relations, conducting research on revolutions, conflicts, liberation movements, and social change. He completed his master's thesis on asymmetric warfare. He has practical experience working with several associations and civil society organizations engaged in public affairs, research activities, and youth-focused initiatives.

متخصص في العلوم السياسية والعلاقات الدولية، وباحث في قضايا الثورات والنزاعات وحركات التحرر والتغيير. أنجز رسالة الماجستير حول موضوع الحروب غير المتكافئة. يمتلك خبرة عملية في العمل مع عدد من الجمعيات ومنظمات المجتمع المدني العاملة في قضايا الشأن العام والأبحاث والدراسات والعمل الشبابي.

Suriye'nin Yeniden Yapılanmasında Dini Temsil, İdeolojik Çatışmalar ve Riskler

Sinan Beyanuni

Suriye iç savaşıyla birlikte, devlet mekanizmalarından kurumlara ve toplumun temel dinamiklerine kadar bozulan dengenin yeniden sağlanması, sürdürülebilir bir devlet inşa süreci için hayati önem kazanmıştır. Bu inşa sürecinde, Suriye toplumunun inanç ve maneviyata dayalı kuralları göz önüne alındığında, dinin, mezheplerin ve dini figürlerin rolü ve temsili, siyaset, ekonomi ve güvenlik gibi temel unsurlarla birlikte merkezi bir konuma sahiptir. Özellikle savaşın ilk yıllarında, fetva savaşları olarak nitelendirilebilecek olaylar, inançla ilgili alanların önemini ortaya koymuştur. Bilad al-Sham'ın kalbinde yer alan Suriye, Ehl-i Sünnet olarak kavramsallaştırılan Maturidi ve Eş'ari mezheplerinin en önemli temsilcilerini yetiştirmiştir ve toplumun inançları ve mezhepsel yapısı bu mezheplerin öğretileriyle şekillenmiştir. Buna ek olarak, başta Hristiyanlık olmak üzere diğer inanç sistemleri de Suriye mozaiğinin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Ancak Esad ailesinin yönetimi ele geçirmesiyle Nusayri azınlık ideolojisi devlet mekanizmasını kontrol etmeye başlamış ve bu da zamanla diyalektik bir süreci tetiklemiştir. Arap halk hareketleriyle birlikte Suriye'nin inanç yapısı daha karmaşık hale gelmiştir; El Kaidecilik ideolojisi topluma sızmaya çalışmış ve özellikle yeni nesil için eski Şam medeniyetinden kopuşu tetiklemiştir. Bu aşamada Esad rejimi devrilmiş ve El Kaide'den koparak İdlib'de devlet benzeri bir yapı kuran Hayat Tahrir al-Sham (HTS) Suriye yönetimini ele geçirmiştir. Bu noktada HTS bir paradoksla karşı karşıyadır. Bir yandan yapısı içindeki Selefi aktörler, diğer yandan ise Suriye'nin dini yelpazesinin ayrılmaz bir parçası olan Sünniler, Sufiler, Aleviler ve Hıristiyanlar gibi diğer dini gruplar. Bu grupların ekonomik, siyasi ve diaspora gücü göz önüne alındığında, HTS için bir dengeleme mekanizması oluşturmak hayati önem kazanmıştır. Sonuç olarak, bu makale, HTS'nin Esad sonrası dönemde, toplumun inanç yapısıyla uyumlu ve tüm dinamikleri kapsayan pragmatik bir yaklaşım benimsediğini gözlemlemektedir. Ancak, İsrail'in bölgedeki saldırıları ve mevcut durumdan memnun olmayan HTS içindeki Selefi aktörlerin varlığı, Suriye'nin yeniden inşası için önemli tehditler olmaya devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriye'nin Yeniden İnşaası, İdeolojik Çatışmalar, Mezhepsel Dinamikler, Hayat Tahrir al-Sham (HTS), El Kaidecilik

The Reconstruction of Syrian Social Identity After Conflict: An Analytical Look at the Roots of the Crisis and the Foundations of Recovery

Sinan Beyanuni

This research addresses the issue of inclusive social identity, which is the fundamental basis of social cohesion and stability, particularly in the context of post-conflict Syria. Identity is one of the most important elements of social cohesion; its weakening or disruption can lead to the fragmentation of society and the intensification of internal conflicts. While the weakness of social identity is often one of the causes of conflict, long and deep wars also have a significant impact on identity. This is a complex process involving mutual interaction, as armed conflicts generally weaken the social fabric and strengthen sub-identities to the detriment of national identity. Therefore, rebuilding identity after conflict is a fundamental condition for stability and sustainable peace. The end of the war or its military conclusion does not mean that its causes have disappeared; peace cannot be lasting unless the roots of the crisis, particularly the issue of identity, are addressed. In the case of Syria, the fragmentation of the social fabric was one of the most important causes or triggers of the 2011 uprising. This fragmentation stemmed from a flaw in the social identity structure imposed in recent decades in a manner that conflicted with the society's natural historical identities. Furthermore, the prolonged duration of the war has accelerated the fragmentation of the common identity. Therefore, rebuilding identity on solid foundations in Syria is a priority for guaranteeing sustainable peace and constructing a strong, integrated state. This research aims to analyse the identity crisis in Syrian society both as a cause and a consequence of internal crises; it uses descriptive and analytical methods to examine the roots of the crisis and propose practical foundations that will strengthen social solidarity and establish lasting internal peace. The importance of the study lies in its provision of a theoretical and practical framework for the reconstruction of Syrian identity, which is a fundamental starting point for ensuring stability and rebuilding the state in the post-conflict period.

Keywords: Reconstruction of Syria, Ideological Conflicts, Sectarian Dynamics, Hayat Tahrir al-Sham (HTS), Al-Qaedaism

إعادة بناء الهوية المجتمعية السورية بعد الصراع: قراءة تحليلية في جذور الأزمة ومنطلقات التعافي

سنان بينوني

يُعالج هذا البحث مسألة الهوية المجتمعية الجامعة بوصفها الركيزة الأساسية لتماسك المجتمعات واستقرارها، مع التركيز على الحالة السورية في مرحلة ما بعد الصراع. إذ تُعدّ الهوية أحد أهم مقومات التماسك الاجتماعي، فيما يُنذر ضعفها أو تزعزعها بانقسام المجتمع واشتعال النزاعات الداخلية. وعلى الرغم من أن ضعف الهوية الجامعة يُعد من مسببات النزاعات، فإن الحروب الطويلة والعميقة بدورها تُحدث أثرًا بالغًا على الهوية والنسيج المجتمعي، فهي عملية تفاعل مركبة يؤثر كل عامل فيها على الآخر، إذ غالبًا ما تُضعف النزاعات المسلحة التماسك وتُعزز الهويات الفرعية على حساب الهوية الوطنية. من هنا تبرز أهمية إعادة تشكيل الهوية بعد النزاعات بوصفها أساسًا للاستقرار والسلام المستدام، إذ إن انتهاء الحرب أو حسمها عسكريًا لا يعني زوال مسبباتها، ما لم تتم معالجة جذور الأزمة، وفي مقدمتها مسألة الهوية. في الحالة السورية، كان تفتت النسيج المجتمعي إحدى أهم دوافع أو مغذيات الانتفاضة عام 2011، وهو تفتت نتج عن خلل في بنية الهوية المجتمعية التي فُرضت خلال العقود الأخيرة على نحو مناقض للهويات التاريخية الطبيعة لمكونات المجتمع. كما أن طول أمد الحرب كان له أثر إضافي على تفكيك هذه الهوية الجامعة. وعليه، فإن إعادة تشكيل الهوية في سوريا على أسس سليمة تمثل أولوية لضمان سلم مستدام وبناء دولة قوية ومتماسكة. يسعى هذا البحث إلى تحليل أزمة الهوية في المجتمع السوري بوصفها سببًا ونتيجةً للأزمات الداخلية، مستعينًا بالمنهج التوصيفي–التحليلي لاستقراء جذور الأزمة واقتراح أسسٍ عملية لإعادة بناء الهوية بما يعزّز التماسك المجتمعي ويُرسّخ السلم الأهلي المستدام. وتبرز أهمية البحث في تقديم رؤية نظرية وعملية لإعادة بناء الهوية السورية بوصفها مدخلًا أساسيًا لتحقيق الاستقرار وبناء الدولة في مرحلة ما بعد الصراع..

الكلمات المفتاحية: إعادة إعمار سوريا، الصراعات الأيديولوجية، الديناميكيات الطائفية، هيئة تحرير الشام، تنظيم القاعدة

Dr. Öğr. Üyesi Tuba YILDIZ

د. توبا يلديز

İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi Ana Bilim Dalı öğretim üyesidir. 2012 yılında "Suriye'de Sünni Muhalif Hareket Olarak İhvan-ı Müslimin" başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamladı. 2018 yılında "Cebel-i Lübnan'da Osmanlı Devleti'nin Mezhep Politikaları ve Hukuki Uygulamalar (1839-1914)" isimli teziyle doktor unvanı elde etti. Doktora çalışmaları esnasında Columbia Üniversitesi ve Beyrut Amerikan Üniversitesinde misafir araştırmacı olarak bulundu. "Geleneğin Hukuku Osmanlının Adaleti: Dürzîler ve Mârûnîler" ile "Beyrut" isimli kitapları bulunmaktadır. Kimlik-siyaset ilişkileri bağlamında Lübnan'daki mezhepsel gruplar üzerine çalışmalarını sürdürmektedir.

Tuba Yıldız is a faculty member in the Department of History of Islamic Sects at the Faculty of Theology, Istanbul University. She completed her Master's degree in 2012 with a thesis titled "Ikhwan al-Muslimin as a Sunni Opposition Movement in Syria." In 2018, she received her Ph.D. with a dissertation titled "Sectarian Policies and Legal Practices of the Ottoman State in Mount Lebanon (1839–1914)." During her doctoral studies, she served as a visiting researcher at Columbia University and the American University of Beirut. She is the author of the books "The Law of Tradition, the Justice of the Ottoman Empire: Druze and Maronites" and "Beirut." She currently continues her research on sectarian groups in Lebanon within the context of identity-politics relations.

عضوة هيئة تدريس، جامعة إسطنبول (Istanbul University) ، كلية الإلهيات، قسم تاريخ المذاهب الإسلامية

أتمّت د. توبا يلديز دراستها للماجستير في عام 2012 بعنوان «الإخوان المسلمون كحركة معارضة سنية في سوريا». حصلت على درجة الدكتوراه في عام 2018 من خلال أطروحتها بعنوان «سياسات الدولة العثمانية الطائفية والتطبيقات القانونية في جبل لبنان (1839-1914)». خلال دراساتها للدكتوراه، كانت باحثة زائرة في جامعة كولومبيا (Columbia University) وجامعة بيروت الأمريكية (American University of Beirut) . لها مؤلفات من بينها «قانون التقليد وعدالة العثمانيين: الدروز والمارونيون» و»بيروت». تواصل أبحاثها حول الجماعات الطائفية في لبنان في سياق العلاقة بين الهوية والسياسة.

Doktrin ve Siyaset Arasında: Beşar Esad Döneminden 8 Aralık Devrimine Suriye Dürzileri

Dr. Öğr. Üyesi Tuba YILDIZ

Aralık 2024'te Baas Partisi'nin 61 yıllık iktidarını sona erdiren devrim, Suriye'de sadece siyasi bir değişim getirmekle kalmadı, aynı zamanda Suriye halkının çeşitli bileşenlerinin sosyo-kültürel ve mezhepsel algılarının yeniden inşasının da başlangıç noktası oldu. Devrimden sonra toplum bu çerçevelere yeni anlamlar yüklemeye başladıkça, uzun yıllar Baas rejiminin dayattığı milliyetçi ve dini çerçeveler içinde şekillenen siyasi zihniyette kademeli bir değişim başladı. Bu bağlamda, Araplar, Kürtler ve Türkmenlerden Sünniler, Şiiler, Aleviler, Dürziler ve İsmaillilere kadar etnik ve dini bileşenlerin yeni bölgesel denklemde oynayacakları rol hakkında sorular ortaya çıkıyor. Suriye'nin en eski dini gruplarından biri olan Dürziler, bu denklemdeki en karmaşık aktörler arasındadır.

Bu çalışma, Beşar Esad'ın iktidarı döneminde Suriye Dürzilerinin güvenlik ve ideoloji açısından konumunu, 8 Aralık devriminden sonra değişen bağlamdaki konumlarıyla, siyasi ve mezhepsel çerçeveler ve yeni meşru otoriteyle ortaya çıkan krizler bağlamında karşılaştırmaktadır. İlk bölümde Dürzilerin etnik-dini yapısı, Suriye çatışmasındaki konumlarını belirleyen temel kriterler, rejimle olan pragmatik ilişkileri, Suriye muhalefetine bakış açıları ve Suriye kimliğine ilişkin kendi yorumları ele alınmaktadır. Bu, 2000-2024 döneminde sınırlı siyasi varlıklarının aksine, aktif mezhepsel ve hukuki rollerinin analizinde yansıtılmaktadır.

İkinci bölüm, 8 Aralık devriminden sonra Dürzilerin "pasif siyasetten" "aktif siyasete" geçişine odaklanarak, yaşadıkları üç önemli çatışmayı analiz etmektedir. Bu değişim, Suriye'deki yeni yönetimin meşruiyetini değerlendirmek için gerekli olan, o dönemde ortaya çıkan kolektif zihniyeti anlamak amacıyla güvenlik denklemleri, İslami kimlik ve sosyal ilişkiler bağlamında incelenmektedir. Çalışma ayrıca, Dürzilerin gelecekteki anayasal denklemdeki mezhepsel ve hukuki statüsünü incelemekte ve bazen potansiyel bir destek kaynağı olarak görülen dış taraf olan İsrail'e karşı tutumlarının nedenlerini analiz etmektedir.

Anahtar kelimeler: Suriye, Dürziler, siyaset, mezhep, kimlik.

Doctrine and Politics: Syrian Druze from the Bashar al-Assad Era to the Revolution of 8 December

Dr. Öğr. Üyesi Tuba YILDIZ

The revolution that ended the Baath Party's 61-year rule on 8 December 2024 not only brought about political change in Syria, but also served as a starting point for rebuilding the socio-cultural and sectarian perceptions of the various components of the Syrian people. A gradual shift began in the political mindset, which for many years had been shaped within the nationalist and religious frameworks imposed by the Baathist regime, as society began to imbue these frameworks with new meanings after the revolution. In this context, questions arise about the role that ethnic and religious components, from Arabs, Kurds and Turkmens to Sunnis, Shiites, Alawites, Druze and Ismailis, will play in the new regional equation. The Druze, as one of the oldest religious groups in Syria, are among the most complex actors in this equation.

This study compares the position of Syrian Druze during Bashar al-Assad's rule in terms of security and ideology with their position in the changing context after the 8 December revolution, within the political and sectarian frameworks and the resulting crises with the new legitimate authority. The first section discusses the ethno-religious structure of the Druze, the basic criteria that governed their positions on the Syrian conflict, their pragmatic relations with the regime, their view of the Syrian opposition, and their own interpretation of Syrian identity. This is reflected in an analysis of their active sectarian and legal role during the period 2000–2024, as opposed to their limited political presence.

The second section focuses on the Druze transition from "passive politics" to "active politics" following the 8 December revolution, through an analysis of three pivotal conflicts they experienced. This shift is examined in the context of security equations, Islamic identity, and social relations, in order to understand the collective mindset that emerged during that period, which is essential in assessing the legitimacy of the new administration in Syria. The study also examines the sectarian and legal status of the Druze within the future constitutional equation, in addition to analysing the reasons for their positions towards Israel as an external party that is sometimes seen as a potential source of support.

Keywords: Syria, Druze, politics, sect, identity.

بين المذهب والسياسة: الدروز السوريون من عهد بشار الأسد إلى ثورة ٨ كانون الأول

د. توبا يلديز

لم تقتصر الثورة التي أنهت في 8 كانون الأول/ديسمبر 2024 سيطرة البعث المستمرة منذ واحدٍ وستين عامًا على إحداث تحوّل سياسي في سورية فحسب، بل شكّلت أيضًا نقطة انطلاق أساسية لإعادة بناء التصوّرات الاجتماعية–الثقافية والطائفية لدى مختلف مكوّنات الشعب السوري. فقد بدأ التحوّل التدريجي في العقل السياسي، الذي ظلّ لسنوات طويلة يتشكّل ضمن أطر قومية ودينية فرضها نظام البعث، مع اتساع دائرة المفاهيم الجديدة التي حمّلها المجتمع لهذه الأطر بعد الثورة. وفي هذا السياق، تبرز تساؤلات متعلقة بالدور الذي ستلعبه المكوّنات العرقية والدينية من العرب والأكراد والتركمان إلى السنّة والشيعة والعلويين والدروز والإسماعيليين ضمن المعادلة الإقليمية الجديدة. ويُعَدّ الدروز، بوصفهم إحدى أقدم الجماعات الدينية في سورية، أحد أكثر الفاعلين تعقيدًا ضمن هذه المعادلة.

تتناول هذه الدراسة مقارنةً بين موقع الدروز السوريين خلال فترة حكم بشار الأسد في أبعادها الأمنية والأيديولوجية وبين موقعهم في السياق المتغيّر بعد ثورة 8 كانون الأول، وذلك ضمن الإطارين السياسي والطائفي وما نتج عنهما من أزمات مع السلطة الشرعية الجديدة. في القسم الأول، تُناقش البنية الإثنو–دينية للدروز، والمعايير الأساسية التي حكمت مواقفهم من الصراع السوري، وعلاقاتهم البراغماتية مع النظام، ورؤيتهم للمعارضة السورية، إلى جانب قراءتهم الخاصة للهوية السورية. وينعكس ذلك على تحليل دورهم النشط طائفيًا وقانونيًا خلال الفترة 2024-2000، مقابل حضورهم السياسي المحدود.

أما القسم الثاني، فيركّز على انتقال الدروز من "السياسة السلبية" إلى "السياسة الفاعلة" عقب ثورة 8 كانون الأول، من خلال تحليل ثلاثة صراعات مفصلية مرّوا بها. ويُدرس هذا التحوّل في إطار معادلات الأمن والهوية الإسلامية والعلاقات الاجتماعية، لفهم الذهنية الجماعية التي ظهرت خلال تلك المرحلة، والتي تُعدّ أساسية في تقييم شرعية الإدارة الجديدة في سورية. كما تبحث الدراسة موقع الخصوصية المذهبية والقانونية للدروز ضمن المعادلة الدستورية المقبلة، إضافةً إلى تحليل أسباب مواقفهم تجاه إسرائيل بوصفها طرفًا خارجيًا يُنظر إليه أحيانًا كمصدر دعم محتمل.

الكلمات المفتاحية: سورية، الدروز، السياسة، المذهب، الهوية.

ORTADOĞU MIDDLE EAST FOUNDATION VAKFI
TUJID Turkish Journal of International Development
عمران للدراسات الاستراتيجية OMRAN Strategic Studies
İstanbul Zaim Üniversitesi
İNSAN SİYASET TOPLUM ÇALIŞMALARI DERNEĞİ

1. Gün 4. Oturum

Dr. Öğr. Üyesi Tawfik AZRAK

Doç. Dr. Emre SAYGIN

Dr. Nancy Ngum Achu

Dr. Öğr. Üyesi Alp Cenk ARSLAN

Dr. Shlair A. Mohammed ALZANGANEE

Dr. Öğr. Üyesi Tawfik AZRAK
د. توفيق أزرق

Dr. Tawfik Azrak, İslami bankacılık ve finans alanında on beş yılı aşkın deneyime sahip, seçkin bir akademisyen ve uygulamacıdır. Kendisi şu anda Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi'nde Doktor Öğretim Üyesi olarak görev yapmakta olup, aynı zamanda İslami finansın geniş bir konu yelpazesinde yüksek lisans ve doktora araştırmalarına da danışmanlık yapmaktadır. Dr. Azrak, önde gelen SCOPUS ve ISI indeksli dergilerde yayımlanmış elliden fazla hakemli çalışma kaleme alarak, İslami bankacılık, denetim, muhasebe ve finansal politika alanlarının ilerlemesine önemli katkılarda bulunmuştur. Araştırmaları, derinliği, pratik alaka düzeyi ve endüstri standartları üzerindeki etkisi ile geniş çaplı tanınmaktadır. Kariyeri boyunca Türkiye, Suriye, Malezya ve Lübnan'da akademik ve profesyonel görevlerde bulunmuş, uluslararası kurum ve üniversitelerle iş birliği yapmıştır. Dr. Azrak, İslami finans üzerine çağdaş söylemin şekillenmesinde ve yeni nesil akademisyenler ile uygulamacıların yetiştirilmesinde aktif bir rol oynamaya devam etmektedir.

Dr. Tawfik Azrak is a distinguished scholar and practitioner with over fifteen years of experience in Islamic banking and finance. He is currently an Assistant Professor at the Social Sciences University of Ankara, where he also supervises MSc and Ph.D. research across a wide spectrum of topics in Islamic finance. Dr. Azrak has authored more than fifty peer-reviewed studies published in leading SCOPUS- and ISI-indexed journals, contributing significantly to the advancement of Islamic banking, auditing, accounting, and financial policy. His research is widely recognized for its depth, practical relevance, and impact on industry standards. Throughout his career, he has held academic and professional positions in Turkey, Syria, Malaysia and Lebanon, collaborating with international institutions and universities. Dr. Azrak continues to play an active role in shaping contemporary discourse on Islamic finance and developing the next generation of scholars and practitioners.

الدكتور توفيق أزرق هو أكاديمي وممارس متميز يتمتع بخبرة تزيد عن خمسة عشر عاماً في مجال الصيرفة والتمويل الإسلامي. ويشغل حالياً منصب دكتور مُدرّس في جامعة العلوم الاجتماعية في أنقرة، كما يشرف على أبحاث الماجستير والدكتوراه في طيف واسع من موضوعات التمويل الإسلامي.

وقد ألّف الدكتور أزرق أكثر من خمسين بحثاً محكّماً نُشرت في مجلات مرموقة مفهرسة في SCOPUS وISI، مساهماً بشكل بارز في تطوير ميادين الصيرفة الإسلامية، والتدقيق، والمحاسبة، والسياسات المالية.

وتحظى أبحاثه باعتراف واسع لما تتسم به من عمق وأهمية عملية وتأثير في معايير القطاع. وخلال مسيرته المهنية، تولّى مهام أكاديمية ومهنية في كل من تركيا وسوريا وماليزيا ولبنان، وتعاون مع مؤسسات وجامعات دولية.

ولا يزال الدكتور أزرق يضطلع بدور فعال في تشكيل الخطاب المعاصر حول التمويل الإسلامي، وفي تأهيل جيل جديد من الباحثين والممارسين في هذا المجال

Suriye'nin Devrim Sonrası Ekonomik Reformları: İyileşme ve Yeniden Yapılanma Kavşağında Yol Almak

Dr. Tawfik Azrak

Doç. Dr. Burhan Uluyol

Bu çalışma, Esad rejiminin çöküşünün ardından Suriye'de ortaya çıkan ekonomik reform gündemini eleştirel bir bakış açısıyla incelemektedir. Çatışma sonrası reform sürecinin, geçmişteki otoriter ekonomik yönetim modellerinden gerçek bir kopuşu mu yoksa yalnızca yeni siyasi koşullar altında elit çıkarların yeniden yapılandırılmasını mı temsil ettiğini araştırmaktadır. Siyasi ekonomi çerçeve ve diğer çatışma sonrası bağlamlardan elde edilen karşılaştırmalı bilgilerden yararlanarak, araştırma, Suriye'nin mevcut ekonomi politikalarının yapısını, itici güçlerini ve etkilerini analiz etmektedir. Siyasi ekonomi çerçevesinden ve diğer çatışma sonrası bağlamlardan elde edilen karşılaştırmalı içgörülerden yararlanan bu araştırma, Suriye'nin mevcut ekonomik politikalarının yapısını, itici güçlerini ve sonuçlarını analiz etmektedir. Belge analizi dâhil nitel vaka çalışması yöntemleri aracılığıyla çalışma, Suriye'nin geçiş dönemi liderliğinin serbestleşme, ademi merkezileşme ve özel sektörün kalkınmasına odaklanan bir reform vizyonu ortaya koymasına karşın, uygulamanın kurumsal kırılganlık, savaş ekonomisinin mirası ve elit devamlılığı tarafından sınırlandığını ortaya koymaktadır. Dahası, uluslararası yaptırımlar ve jeopolitik rekabet ekonomik toparlanma alanını parçalamış, uyumlu bir ulusal strateji inşa etme çabalarını karmaşık hâle getirmiştir. Çalışma, şeffaflık, kapsayıcılık ve yasal hesap verebilirlik için sağlam mekanizmalar olmadan Suriye'nin ekonomik reformlarının savaş öncesi eşitsizlikleri pekiştirme ve yapısal dönüşümü geciktirme riski taşıdığı sonucuna varmıştır. Çalışma, kurumsal reform, kapsayıcı ekonomik yönetişim ve uluslararası angajmanın koordinasyonuna odaklanan politika önerileri sunmaktadır. Böyle yaparak araştırma, kırılgan ve siyasi açıdan tartışmaya açık ortamlarda çatışma sonrası yeniden yapılanma, devlet inşası ve ekonomik iyileşme hakkındaki daha geniş tartışmalara katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Ekonomik reform, devrim sonrası toparlanma, yeniden yapılanma

Syria’s Post-Revolution Economic Reforms: Navigating the Crossroads of Recovery and Reinvention

Dr. Tawfik Azrak
Doç. Dr. Burhan Uluyol

This study critically examines Syria’s emerging economic reform agenda in the wake of the Assad regime’s collapse. It explores whether the post-conflict reform process signals a true departure from past patterns of authoritarian economic management or merely a reconfiguration of elite interests under new political conditions. Drawing on a political economy framework and comparative insights from other post-conflict contexts, the research analyzes the structure, drivers, and implications of Syria’s current economic policies. Through qualitative case study methods, including document analysis, the study finds that while Syria’s transitional leadership has articulated a reform vision centered on liberalization, decentralization, and private sector development, the implementation remains constrained by institutional fragility, war economy legacies, and elite continuity. Furthermore, international sanctions and geopolitical competition have fragmented the economic recovery landscape, complicating efforts to build a coherent national strategy. The study concludes that without robust mechanisms for transparency, inclusion, and legal accountability, Syria’s economic reforms risk entrenching pre-war inequalities and delaying structural transformation. It offers policy recommendations focused on institutional reform, inclusive economic governance, and the coordination of international engagement. In doing so, the research contributes to broader debates on post-conflict reconstruction, state-building, and economic recovery in fragile and politically contested settings.

Keywords: Syria, Economic reform, post-revolution recovery, reinvention

الإصلاحات الاقتصادية في سوريا بعد الثورة: السير عند مفترق التعافي وإعادة الإعمار

د. توفيق أزرق

د. برهان أوليول

تتناول هذه الدراسة، من منظور نقدي، أجندة الإصلاح الاقتصادي التي برزت في سوريا عقب انهيار نظام الأسد. وتبحث فيما إذا كان مسار الإصلاح في مرحلة ما بعد الصراع يشكّل قطيعة حقيقية مع أنماط الإدارة الاقتصادية السلطوية السابقة، أم أنه يمثّل مجرد إعادة تشكيل لمصالح النخب ضمن ظروف سياسية جديدة. بالاستناد إلى إطار الاقتصاد السياسي والاستفادة من رؤى مقارنة مستمدة من سياقات ما بعد الصراع في دول أخرى، تحلّل الدراسة بنية السياسات الاقتصادية الراهنة في سوريا ودوافعها وآثارها. ومن خلال منهج دراسة الحالة النوعية، بما في ذلك تحليل الوثائق، تكشف الدراسة أنّه على الرغم من أن قيادة المرحلة الانتقالية في سوريا قد طرحت رؤية إصلاحية تركز على التحرير الاقتصادي، واللامركزية، وتنمية القطاع الخاص، فإن التطبيق على أرض الواقع ما يزال مقيّداً بالهشاشة المؤسسية، وبإرث اقتصاد الحرب، وباستمرار نفوذ النخب. علاوة على ذلك، أدّت العقوبات الدولية والمنافسات الجيوسياسية إلى تجزئة مساحة التعافي الاقتصادي، مما عقد الجهود الرامية إلى بناء استراتيجية وطنية منسجمة. تخلص الدراسة إلى أنه بدون آليات قوية للشفافية، والشمولية، والمساءلة القانونية، فإن الإصلاحات الاقتصادية السورية تخاطر بترسيخ التفاوتات التي سبقت الحرب وتأخير التحول الهيكلي. كما تقدّم الدراسة مجموعة من التوصيات السياسية التي تركز على إصلاح المؤسسات، وتعزيز الحوكمة الاقتصادية الشاملة، وتنسيق الانخراط الدولي. ومن خلال ذلك، تسهم الدراسة في إثراء النقاشات الأوسع حول إعادة الإعمار بعد الصراع، وبناء الدولة، والتعافي الاقتصادي في بيئات هشّة وسياسياً إشكالية.

الكلمات المفتاحية: سوريا، الإصلاح الاقتصادي، التعافي بعد الثورة، إعادة الإعمار.

Doç. Dr. Emre SAYGIN

د. امره صايغِن

Lisansını İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünde (2006), yüksek lisansını aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Teorisi Anabilim Dalı'nda (2009) tamamlayan SAYGIN, Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü'nden Ortadoğu Ekonomi Politiği alanında doktor unvanını (2015) aldı. 2008-2024 döneminde kamu sektöründe profesyonel denetçi ve denetim birimi yöneticisi olarak görev yaptı. 2021 yılından bu yana Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünde öğretim üyesi olarak olan ve 2024 yılında doçent unvanını alan SAYGIN'ın, Afrika, Ortadoğu, Doğu Asya, Latin Amerika ülkelerinde iyi yönetişim kurumları-ekonomik kalkınma ilişkisi ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının belirleyicileri hakkında makale, kitap bölümü, bilimsel tebliğ gibi ulusal ve uluslararası akademik yayınları bulunmaktadır.

SAYGIN completed his bachelor's degree in Public Administration at the Faculty of Political Sciences, Istanbul University (2006), and his Master's degree in the Department of Theory of Finance at the same university's Institute of Social Sciences (2009). He received his Ph.D. in Middle Eastern Political Economy from the Marmara University Institute of Middle East and Islamic Countries Studies (2015). During the period of 2008–2024, he served in the public sector as a professional auditor and audit unit manager. SAYGIN, who has been a faculty member in the Department of Political Science and Public Administration at the Faculty of Economics and Administrative Sciences, Eskişehir Osmangazi University since 2021 and attained the title of Associate Professor in 2024, has national and international academic publications, including articles, book chapters, and scholarly papers, concerning the relationship between good governance institutions and economic development and the determinants of foreign direct investment in countries across Africa, the Middle East, East Asia, and Latin America.

الدكتور أمره صايغين عضو هيئة تدريس في قسم العلوم السياسية والإدارة العامة، جامعة إسكيشهير عثمان غازي (Eskişehir Organize Üniversitiy)

أتمّ صايغين دراسة البكالوريوس في قسم الإدارة العامة بكلية العلوم السياسية في جامعة إسطنبول (İstanbul University) عام 2006، ثم حصل على درجة الماجستير عام 2009 من قسم نظرية المالية في معهد العلوم الاجتماعية بالجامعة نفسها. ونال درجة الدكتوراه عام 2015 في الاقتصاد السياسي للشرق الأوسط من معهد دراسات الشرق الأوسط والدول الإسلامية في جامعة مرمرة(Marmara University) . عمل صايغين بين عامي 2008 و2024 في القطاع العام بصفة مدقق محترف ومدير وحدة التدقيق. ومنذ عام 2012 يشغل منصب عضو هيئة تدريس في قسم العلوم السياسية والإدارة العامة بكلية العلوم الاقتصادية والإدارية في جامعة إسكيشهير عثمان غازي، وحصل على لقب أستاذ مشارك عام 2024. نشر صايغين عدداً من الأبحاث العلمية، بما في ذلك مقالات وفصول كتب ومداخلات علمية في مؤتمرات محلية ودولية، تتناول مؤسسات الحوكمة الرشيدة وعلاقتها بالتنمية الاقتصادية في دول إفريقيا والشرق الأوسط وشرق آسيا وأمريكا اللاتينية، إضافة إلى محددات الاستثمارات الأجنبية المباشرة.

Suriye'nin Devlet İnşası Sürecinde Dış Yatırımlar: İyi Yönetişim ve Kalkınmanın Kilometre Taşları

Doç. Dr. Emre SAYGIN

Suriye'de, on yılı aşkın süredir siyasi istikrarsızlık ve çatışma ortamı dolayısıyla Başkent çevresi ve Batı kıyılarındaki ticari-ekonomik faaliyetlerin ve ülkenin kuzey doğu kısımlardaki enerji üretiminin yavaşladığı gözlemlenmektedir. Bu ekonomik daralmanın, yerini, Suriye'nin avantajlı coğrafi konumu, doğal kaynak zenginliği, geniş(leyen) pazarı gibi avantajları dolayısıyla hızlı bir toparlanmaya bırakması beklenmektedir. Buna göre Suriye'nin çok uluslu şirketler açısından cazip bir yatırım alanı olması muhtemeldir. Bu çalışmada, Suriye'nin, dış yatırımlardan faydalanırken sahip olması gereken ekonomik güvenlik mimarisi tasarımı araştırılmaktadır. Çalışmanın teorik arka planı yeni kurumsal iktisat yaklaşımı ve neo-realist teori ekseninde, disiplinler arası bir perspektife dayanmaktadır. Suriye'de patika bağımlılığı otoriter yönetim, kleptokrasi ve yolsuzluk ağları ile suç/yeraltı ekonomisi etrafında yoğunlaşmaktadır. Patika bağımlılığından çıkış için takip edilen iyi yönetişim paradigması ise dış yardım bağımlılığı, doğal kaynak bağımlılığı ve teknolojik bağımlılık risklerini doğurmakta; yeni sömürgeci bağımlılığa yol açmaktadır. Dış aktörlerin ekonomik finansman temelli siyasi nüfuz arayışlarının dengelenebilmesi için reform politikalarına içkin, işlevsel bir güvenlikleştirme paradigmasına ihtiyaç vardır. Bu bağlamda; 1-Küresel tedarik ve değer zincirlerine eklemlenmeye yönelik bir dış yatırım teşvik stratejisi izlenerek dışlanma riskinin minimize edilmesi, 2-Doğal kaynaklara yönelik dış yatırım inisiyatiflerin ziyade hizmetler ve sanayi sektöründeki girişimleri destekleyerek ekonomik çeşitlendirmenin güçlendirilmesi, 3-Ulusal petrol gelirlerinin kurulacak bir varlık fonu ile tek elden yönetilmesi ve böylece fiyat istikrarı, finansal istikrar ve bütçe dengesi gibi yapısal risklerin minimize edilmesi tavsiye edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, Patika Bağımlılığı, İyi Yönetişim, Yeni Sömürgeci Bağımlılık, Güvenlikleştirme.

Foreign Investments in Syria's State-Building Process: Milestones of Good Governance and Development

Doç. Dr. Emre SAYGIN

It is observed in Syria that, due to political instability and conflict spanning over a decade, commercial and economic activities in the capital region and along the western coasts, and energy production in the northeastern regions of the country, have decelerated. This economic contraction is expected to be replaced by a rapid recovery due to Syria's advantageous geographical location, natural resource wealth, and expanding market. Accordingly, Syria is likely to be an attractive investment area for multinational corporations. This study investigates the design of an economic security architecture that Syria should possess while benefiting from foreign investments. The theoretical background of the study is based on an interdisciplinary perspective centered on the new institutional economics approach and neo-realist theory. Path dependency in Syria is concentrated around authoritarian governance, kleptocracy, corruption networks, crime and the underground economy. The paradigm of good governance pursued to exit path dependency, however, gives rise to the risks of external aid dependency, natural resource dependency, and technological dependency, consequently leading to neo-colonial dependency. An inherent, functional securitization paradigm within reform policies is required to balance the economic and finance-based political influence pursuits of external actors. In this context: 1) Minimizing the risk of exclusion by pursuing a foreign investment incentive strategy aimed at integrating into global supply and value chains, 2) Strengthening economic diversification by supporting initiatives in the services and industrial sectors rather than foreign investment initiatives targeting natural resources, 3) Managing national oil revenues through a single entity, such as an asset fund, thereby minimizing structural risks such as price stability, financial stability, and budget balance.

Keywords: Syria, Foreign Direct Capital Investments, Path Dependency, Good Governance, Neo-Colonial Dependency, Securitization.

الاستثمارات الأجنبية في عملية بناء الدولة السورية: حجر الزاوية للحوكمة الرشيدة والتنمية

د. امره صايغِن

تتناول هذه الدراسة، من منظور نقدي، أجندة الإصلاح الاقتصادي التي برزت في سوريا عقب انهيار نظام الأسد. وتبحث فيما إذا كان مسار الإصلاح في مرحلة ما بعد الصراع يشكّل قطيعة حقيقية مع أنماط الإدارة الاقتصادية السلطوية السابقة، أم أنه يمثّل مجرد إعادة تشكيل لمصالح النخب ضمن ظروف سياسية جديدة. بالاستناد إلى إطار الاقتصاد السياسي والاستفادة من رؤى مقارنة مستمدة من سياقات ما بعد الصراع في دول أخرى، تحلّل الدراسة بنية السياسات الاقتصادية الراهنة في سوريا ودوافعها وآثارها. ومن خلال منهج دراسة الحالة النوعية، بما في ذلك تحليل الوثائق، تكشف الدراسة أنّه على الرغم من أن قيادة المرحلة الانتقالية في سوريا قد طرحت رؤية إصلاحية تركز على التحرير الاقتصادي، واللامركزية، وتنمية القطاع الخاص، فإن التطبيق على أرض الواقع ما يزال مقيّداً بالهشاشة المؤسسية، وبإرث اقتصاد الحرب، وباستمرار نفوذ النخب. علاوة على ذلك، أدّت العقوبات الدولية والمنافسات الجيوسياسية إلى تجزئة مساحة التعافي الاقتصادي، مما عقد الجهود الرامية إلى بناء استراتيجية وطنية منسجمة. تخلص الدراسة إلى أنه بدون آليات قوية للشفافية، والشمولية، والمساءلة القانونية، فإن الإصلاحات الاقتصادية السورية تخاطر بترسيخ التفاوتات التي سبقت الحرب وتأخير التحول الهيكلي. كما تقدّم الدراسة مجموعة من التوصيات السياسية التي تركز على إصلاح المؤسسات، وتعزيز الحوكمة الاقتصادية الشاملة، وتنسيق الانخراط الدولي. ومن خلال ذلك، تسهم الدراسة في إثراء النقاشات الأوسع حول إعادة الإعمار بعد الصراع، وبناء الدولة، والتعافي الاقتصادي في بيئات هشّة وسياسياً إشكالية.

الكلمات المفتاحية: سوريا، الإصلاح الاقتصادي، التعافي بعد الثورة، إعادة الإعمار.

ORTADOĞU MIDDLE EAST FOUNDATION VAKFI
TUJID Turkish Journal of International Development
عمران للدراسات الاستراتيجية OMRAN Strategic Studies
İstanbul Zaim Üniversitesi
İNSAN SİYASET TOPLUM ÇALIŞMALARI DERNEĞİ

Dr. Nancy Ngum Achu

د. نانسي أتشو

Dr. Nancy Ngum Achu; çatışma çözümü, sosyal adalet ve çatışma sonrası yeniden yapılanma alanlarında uzmanlaşmış, Sahra Altı Afrika'da derin bölgesel bilgi birikimine sahip, alanında yetkin bir Siyaset Bilimcisidir. Doktora derecesini Yakın Doğu Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünden almış olup, doktora tezinde Kamerun'daki Anglofon Krizini sosyal adalet merceğinden eleştirel bir şekilde incelemiştir. Dr. Achu, akademik titizliği aktif savunuculukla birleştirmektedir. «Kamerun'daki Savaşı Durdurun Koalisyonu»nda (Stop the War in Cameroon Coalition) Politika Araştırmacısı olarak görev yapmış ve VOISCYPRUS için toplumsal cinsiyetle ilgili girişimleri koordine etmiştir. Turkish Journal of International Development ve Security Journal gibi hakemli dergilerde yayımlanan bilimsel çalışmaları; göç, ayrılıkçı şiddet ve insani diplomasi temalarını araştırmaktadır. Halen Ekonomi ve Barış Enstitüsü (IEP) Elçisi (2025) ve United Peoples Global (UPG) Sürdürülebilirlik Lideri (2024) olarak görev yapan Dr. Achu, sürdürülebilir barışı teşvik etmek amacıyla teorik araştırma ile pratik politika arasındaki boşluğu kapatmaya kendini adamıştır.

Dr. Nancy Ngum Achu is an accomplished Political Scientist specializing in conflict resolution, social justice, and post-conflict reconstruction, with deep regional expertise in Sub-Saharan Africa. She holds a Ph.D. in Political Science and International Relations from Near East University, where her dissertation critically examined the Anglophone Crisis in Cameroon through the lens of social justice.

Dr. Achu combines academic rigor with active advocacy. She has served as a Policy Researcher for the Stop the War in Cameroon Coalition and coordinated gender-related initiatives for VOISCYPRUS. Her scholarly work, published in peer-reviewed journals such as the Turkish Journal of International Development and Security Journal, explores themes of displacement, secessionist violence, and humanitarian diplomacy. Currently serving as an Institute for Economics and Peace (IEP) Ambassador (2025) and United Peoples Global (UPG) Sustainability Leader (2024), Dr. Achu is dedicated to bridging the gap between theoretical research and practical policy to foster sustainable peace.

الدكتورة نانسي نغام أتشو سياسةٍ مرموقة متخصّصة في حلّ النزاعات والعدالة الاجتماعية وإعادة الإعمار في مرحلة ما بعد الصراع، وتمتلك معرفة إقليمية عميقة بمنطقة إفريقيا جنوب الصحراء. حصلت على درجة الدكتوراه من قسم العلوم السياسية والعلاقات الدولية في جامعة الشرق الأدنى، وقد تناولت في أطروحتها أزمة المناطق الناطقة بالإنجليزية في الكاميرون من منظور العدالة الاجتماعية وبنهج نقدي. تجمع الدكتورة أتشو بين الصرامة الأكاديمية والمناصرة الفعّالة؛ إذ عملت باحثةً في السياسات ضمن ائتلاف "أوقفوا الحرب في الكاميرون" Stop the War in Cameroon Coalition، كما نسّقت مبادرات متعلّقة بالنوع الاجتماعي لصالح VOISCYPRUS. وتستكشف أبحاثها العلمية المنشورة في مجلات محكّمة مثل Turkish Journal of International Development Security Journal موضوعات الهجرة والعنف الانفصالي والدبلوماسية الإنسانية.وتشغل حالياً منصب سفيرة لمعهد الاقتصاد والسلام IEP لعام 2025، وقائدة للاستدامة في منظمة United Peoples Global (UPG) لعام 2024. وقد كرّست الدكتورة أتشو جهودها لردم الفجوة بين البحث النظري والسياسات العملية سعياً لتعزيز السلام المستدام.

Suriyeli Mültecilerin Türkiye'den Geri Dönüşü: Türkiye'nin İnsani Yardımını Suriye İçin Bir Çatışma Sonrası Yeniden İnşa Çerçevesi Olarak İncelemek

Dr. Nancy Achu

Suriye'deki uzun süren çatışma, Türkiye'deki milyonlarca yerinden edilmiş Suriyeli mülteci için kalıcı çözümlerin eleştirel bir analizine uygunluk oluşturdu. Bu makale, Türkiye'nin çatışma sonrası yeniden inşa çabalarının, Suriyeli mültecilerin Suriye'ye geri dönme kararı üzerindeki rolünü tartışmaktadır. Türkiye başlangıçta 3,1 milyondan fazla Suriyeliye geçici koruma sağladı, ancak çatışmaların sürmesi ve yerinden edilme halinin uzaması nedeniyle, yerel baskılar ve siyasi çıkarların etkisiyle odak noktası geri dönüşe kaydı. Bu çalışma, Kalıcı Çözümler paradigması, Çatışma Sonrası Yeniden İnşa teorileri ve İnsani Yardım-Kalkınma-Barış (HDP) bağlantı noktasından oluşan birleşik bir çerçeve kullanarak Türkiye'nin yardım etkinliğini ve etkisini incelemektedir. Bu çalışma, Kalıcı Çözümler paradigması, Çatışma Sonrası Yeniden İnşa teorileri ve İnsani Yardım-Kalkınma-Barış (HDP) Bütünleşik Yaklaşımı'ndan oluşan birleşik bir çerçeve kullanarak Türkiye'nin yardım etkinliğini ve etkisini incelemektedir. Niteliksel bir vaka çalışması metodolojisi ve kapsamlı bir literatür analizi, hukuki, sosyoekonomik, siyasi ve psikolojik faktörlerin mültecilerin geri dönüş kararlarını ve sürdürülebilir yeniden entegrasyon zorluklarını nasıl etkilediğini araştırmıştır. Makale, Türkiye'nin Kuzey Suriye'deki çatışma sonrası yeniden inşa stratejisini, temel olarak yardım sağlama ve altyapı geliştirme ile karakterize ederek analiz etmekte ve bu stratejinin geri dönenlerin yeniden entegrasyonu ve sosyal uyumu yeterince destekleme konusunda kritik bir boşluk barındırdığını savunmaktadır. Bu yardım temelli yaklaşımın kapsayıcı bir çerçeve olarak toplam etkinliği, yaygın yıkım, güvensizlik, çözülmemiş mülkiyet hakları ve yardımın siyasallaşması gibi Suriye'nin istikrarsız dış koşulları nedeniyle temel olarak sınırlıdır ve Türkiye'nin çabalarını baltalamaktadır. Dolayısıyla bu çalışma gönüllü, güvenli ve onurlu geri dönüşlere öncelik veren, küresel olarak koordineli, hak odaklı bir strateji ihtiyacının altını çizmekte ve sürdürülebilir yeniden entegrasyonun güçlü yönetişim, sağlam altyapı ve hakiki bir uzlaşma gerektirdiğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli Mülteciler, Türkiye, İnsani Yardım, Çatışma Sonrası Yeniden İnşa, Gönüllü Geri Dönüş

The Return of Syrian Refugees from Turkey: Examining Türkiye's Humanitarian Aid as a Post-Conflict Reconstruction Framework for Syria

Dr. Nancy Achu

Syrian's protracted conflict has generated an expediency for critical analysis of durable solutions for millions of displaced Syrians refugees in Türkiye. This paper discusses the role of Türkiye's post-conflict reconstruction efforts on Syrian Refugees' decision to return back to Syria. Türkiye initially granted temporal protection to over 3.1million Syrians but as the conflict persisted, prolonging displacement, the focus shifted to repatriation, influenced by local pressures and political interests. This study examines Türkiye's aid effectiveness and impact by using a combined framework of the Durable Solutions paradigm, Post-Conflict Reconstruction theories, and the Humanitarian-Development-Peace (HDP) Nexus. A qualitative case-study methodology, and extensive literature analysis, explored how legal, socio-economic, political, and psychological factors affect refugee return decisions and sustainable reintegration challenges. This paper analyzes Türkiye's post-conflict reconstruction strategy in Northern Syria characterized primarily by aid provision and infrastructure development and argues that it possesses a critical gap in adequately supporting returnee reintegration and social cohesion. The overall effectiveness of this aid-based approach as a comprehensive framework is fundamentally limited by Syria's precarious external conditions such as widespread destruction, insecurity, unresolved property rights, and the politicization of aid, undermining Türkiye's efforts. Consequently, the study highlights the need for a globally coordinated, rights-focused strategy that prioritizes voluntary, safe, and dignified returns, emphasizing that sustainable reintegration demands strong governance, robust infrastructure, and genuine reconciliation.

Keywords: Syrian refugees, Türkiye, humanitarian aid, post-conflict reconstruction, voluntary repatriation

عودة اللاجئين السوريين من تركيا دراسة المساعدات الإنسانية التركية كإطار لإعادة الإعمار في مرحلة ما بعد الصراع في سوريا

د. نانسي أتشو

أوجد النزاع المستمر في سوريا حاجة ملحة لتحليل نقدي للحلول الدائمة الخاصة بملايين اللاجئين السوريين النازحين المقيمين في تركيا. يناقش هذا المقال دور جهود تركيا في إعادة الإعمار بعد الصراع وأثرها على قرار اللاجئين السوريين بالعودة إلى سوريا. وقد وفرت تركيا في البداية الحماية المؤقتة لأكثر من 3.1 مليون سوري، غير أن استمرار النزاع وطول أمد النزوح، إلى جانب الضغوط المحلية والاعتبارات السياسية أسهمت جميعها في تحول التركيز نحو سياسات العودة. تستخدم هذه الدراسة إطارا موحدا يستند إلى نموذج الحلول الدائمة ونظريات إعادة الإعمار بعد الصراع، ونهج الترابط بين العمل الإنساني والتنمية والسلام (HDP) من أجل تقييم فعالية وتأثير المساعدات التركية. ومن خلال منهج دراسة الحالة النوعية والتحليل الواسع للأدبيات تبحث الدراسة في كيفية تأثير العوامل القانونية والاجتماعية الاقتصادية والسياسية والنفسية على قرارات عودة اللاجئين وعلى التحديات التي تواجه إعادة الاندماج المستدام. يحلل المقال استراتيجية تركيا لإعادة الإعمار في شمال سوريا، والتي تتسم أساساً بتقديم المساعدات وتطوير البنية التحتية، ويجادل بأن هذه الا ستراتيجية تنطوي على فجوة حرجة فيما يتعلق بدعم الاندماج الاجتماعي وإعادة الإدماج الفعال للعائدين إن الفعالية الكلية لهذا النهج المرتكز على المساعدة كإطار شامل محدودة بشكل جوهري بسبب الظروف الخارجية غير المستقرة في سوريا، مثل الدمار واسع النطاق، وانعدام الأمن، وحقوق الملكية غير المحسومة، وتسييس المساعدات، مما يقوض جهود تركيا وبالتالي، تؤكد هذه الدراسة على الحاجة إلى استراتيجية منسقة عالميا وقائمة على الحقوق، تعطي الأولوية لعمليات العودة الطوعية والآمنة والكريمة، وتشدد على أن إعادة الاندماج المستدام تتطلب حوكمة قوية، وبنية تحتية صلبة، ومصالحة حقيقية

الكلمات المفتاحية: اللاجئون السوريون تركيا المساعدات الإنسانية، إعادة الإعمار بعد الصراع العودة

Dr. Öğr. Üyesi Alp Cenk ARSLAN

د. ألب جنك أرسلان

Dr. Alp Cenk Arslan, Polis Akademisi bünyesinde Doktor Öğretim Üyesi olarak görev yapmakta olup, İstihbarat Çalışmaları ve Tekno-Politika alanlarında uzmanlaşmıştır. Polis Akademisi'nde Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi alanında doktora (2024), İstihbarat Çalışmaları alanında yüksek lisans (2020) ve İstanbul Bilgi Üniversitesi'nden Siyaset Bilimi ve Televizyon Haberciliği alanlarında çift lisans derecesine sahiptir. Kendisi; tekno-politika, güvenlik bilimleri ve istihbarat analizi konularında yetkinliğe sahiptir. Dr. Arslan; siber suç, terörle mücadele ve yapay zekâ konularında INTERPOL, CEPOL, IBM ve Google'dan eğitim sertifikaları almıştır. Akademik yayınları arasında, editörlüğünü yaptığı "Dijital Çağda Tekno-Politikayı Yeniden Düşünmek" başlıklı kitabın yanı sıra, yazarı olduğu "Tekno-Politika Çağı: Devlet-Şirket İlişkilerinin Teorik Analizi ve Güvenliğin İnşası" ve "İstihbarat Analizi: Bilginin Yeniden Üretimi" gibi uluslararası yayımlar yer almaktadır. Arslan'ın araştırmaları; istihbarat ve güvenlik, yapay zekâ yönetişimi, dezenformasyon ve radikalleşme konularını keşfetmekte olup, bu çalışmalarını ISA, Oxford Üniversitesi ve CEPOL konferanslarında sunmuştur. Erasmus koordinatör yardımcısı ve AB destekli CyberSEE projesinde uzman olarak, akademi ve politika arasında köprü kurmakta ve küresel güvenlik diyaloglarını teşvik etmektedir.

Dr. Alp Cenk Arslan is an Assistant Professor at the Turkish National Police Academy (TNPA), specializing in Intelligence Studies and Techno-Politics. Holding a PhD in Security Strategies and Management (2024) from the TNPA, a Master's in Intelligence Studies (2020), and dual Bachelor's degrees in Political Science and Television Reporting from Istanbul Bilgi University, he excels in techno-politics, security sciences, and intelligence analysis. Dr. Arslan has earned training certifications from INTERPOL, CEPOL, IBM, and Google in cybercrime, counterterrorism, and AI.

His scholarship includes international publications, such as editing "Rethinking Techno-Politics in the Digital Age" and authoring "The Age of Techno-Politics: Theoretical Analysis of State-Corporate Relations and the Construction of Security", and "Intelligence Analysis: Reproduction of Information". Arslan's research explores intelligence and security, AI governance, disinformation, and radicalization, with presentations at ISA, University of Oxford, and CEPOL conferences. As Erasmus deputy coordinator and an expert in EU-funded CyberSEE project, he bridges academia and policy, fostering global security dialogues.

الدكتور ألب جنك أرسلان يعمل كعضو هيئة تدريس برتبة دكتور في أكاديمية الشرطة، ومتخصص في دراسات الاستخبارات والسياسة التقنية (التكنو-سياسة). حصل على درجة الدكتوراه (2024) في استراتيجيات الأمن وإدارته من أكاديمية الشرطة، وعلى درجة الماجستير (2020) في دراسات الاستخبارات، كما يحمل درجة البكالوريوس المزدوج من جامعة بيلغي في إسطنبول في تخصصي العلوم السياسية والصحافة التلفزيونية. يمتلك الدكتور أرسلان كفاءة عالية في مجالات التكنو-سياسة وعلوم الأمن وتحليل الاستخبارات. وقد حصل على شهادات تدريبية في جرائم الإنترنت ومكافحة الإرهاب والذكاء الاصطناعي من كلٍّ من: الإنتربول، وأكاديمية الشرطة الأوروبية CEPOL، وشركتي IBM و ,Google. ومن بين منشوراته الأكاديمية كتابه المحرَّر بعنوان: «إعادة التفكير في التكنو-سياسة في العصر الرقمي»، إضافة إلى كتابيه المؤلَّفين: «عصر التكنو-سياسة: التحليل النظري لعلاقات الدولة والشركات وبناء الأمن»، و «تحليل الاستخبارات: إعادة إنتاج المعرفة»، وهي منشورات دولية. تستكشف أبحاث أرسلان موضوعات الاستخبارات والأمن، حوكمة الذكاء الاصطناعي، التضليل المعلوماتي، والتطرف، وقد قدّمها في مؤتمرات ISA وجامعة أكسفورد و CEPOL. ويعمل أيضاً مساعداً لمنسق برنامج Erasmus، وخبيراً في مشروع CbySEE المدعوم من الاتحاد الأوروبي، حيث يسهم في بناء جسر بين الأوساط الأكاديمية وصنع السياسات، وتعزيز الحوار حول الأمن العالمي

Suriye’nin Tartışmalı Dijital Egemenliği: Suriye’nin Yeniden Yapılanmasında Teknoloji Anlaşmaları ve Teknopolitik Rekabet 2024–2025

Dr. Öğr. Üyesi Alp Cenk ARSLAN

Aralık 2024–Eylül 2025 döneminde Şam yönetiminin dijital altyapı gündeminde öne çıkan anlaşmalar, ülkenin “yeniden inşa” sürecinde dijital egemenlik ile dışa bağımlılık arasındaki kırılgan dengeyi gözler önüne sermektedir. Yaklaşık 300 milyon dolarlık SilkLink projesi için Zain, e& (Etisalat), stc ve Ooredoo ile yürütülen müzakereler, Suriye’yi Asya-Avrupa veri trafiğinde kara koridoru haline getirme iddiasını güçlendirmiştir. Buna ek olarak, erişim tarafında BarqNet/FTTP planı ve ihalelerin tasarlanması için Arthur D. Little ile imzalanan danışmanlık anlaşması, proje değerlendirme ve PPP modelinde uluslararası standartlara yakınsama eğilimini göstermektedir. 2025’in ilk aylarında Suudi Arabistanlı Salam ile Şam ve Halep’te uluslararası IP PoP kurulmasına yönelik mutabakat zaptı, ülkenin küresel Tier-1 bağlantılara doğrudan erişimini artırabilecek niteliktedir. Öte yandan, Nokia’nın Suriye’ye dönüşü ekipman ve bilgi transferinde Avrupa standartlarının (siber güvenlik, tedarik zinciri şeffaflığı) yeniden devreye girmesine kapı aralamaktadır. Bu tablo, Körfez sermayesi ve teknoloji sağlayıcılarının (Suudi Arabistan, Katar, BAE) yükselen rolünü teyit ederken; İran bağlantılı aktörlerin (örneğin üçüncü operatör Wafa Telecom’un mülkiyet yapısı) devam eden etkisine karşı ihtiyatı da zorunlu kılmaktadır. Bildiri, bu anlaşmaları üç politika ekseni üzerinden tartışmaktadır: i) standartlar ve siber güvenlik (Avrupa/Körfez çerçeveleri mi, alternatif tedarik zincirleri mi?), ii) veri yönetişimi ve yerelleştirme (PoP’lar üzerinden veri egemenliğinin tanımı), iii) bağımlılık riski (bakım, yükseltme ve finansman şartları). Çalışma, resmi açıklamalar, sektör raporları ve uluslararası haber ajanslarından elde edilen veriler ışığında Suriye’nin dijital yeniden inşasında stratejik çeşitlendirme ve risk azaltımının zorunluluğunu vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Egemenlik, Yeniden İnşa, Tekno-Politik, Çatışma Yönetimi

Syria’s Contested Digital Sovereignty: Technology Agreements and Techno-Political Rivalry in Syria’s Reconstruction 2024–2025

Dr. Öğr. Üyesi Alp Cenk ARSLAN

Between December 2024 and September 2025, the Syrian government’s digital infrastructure agenda has been marked by a series of agreements that highlight the fragile balance between digital sovereignty and external dependency in the country’s post-conflict reconstruction. Negotiations over the $300 million SilkLink project with Zain, e& (Etisalat), stc, and Ooredoo have strengthened Syria’s ambition to position itself as a terrestrial corridor in Asia-Europe data traffic. In addition, the BarqNet/FTTP plan and the consultancy agreement signed with Arthur D. Little for the design of tenders indicate a convergence toward international standards in project evaluation and PPP models. In 2025, the Memorandum of Understanding with Saudi Arabia’s Salam for establishing international IP PoPs (internet protocol point of presence) in Damascus and Aleppo signaled the potential to enhance Syria’s direct access to global Tier-1 connections. Meanwhile, Nokia’s return to Syria has opened the door for reintroducing European standards in equipment provision and knowledge transfer, particularly in cybersecurity and supply chain transparency. This landscape confirms the rising role of Gulf capital and technology providers (Saudi Arabia, Qatar, UAE), while also necessitating caution regarding the continuing influence of Iran-linked actors (such as the ownership structure of the third operator, Wafa Telecom). The paper analyzes these agreements across three policy axes: i) standards and cybersecurity (European/Gulf frameworks vs. alternative supply chains), ii) data governance and localization (the role of PoPs in defining data sovereignty), and iii) dependency risks (long-term maintenance, upgrades, and financing conditions). Drawing on official statements, industry reports, and international news sources, the study underscores the necessity of strategic diversification and risk mitigation in ensuring Syria’s digital sovereignty during reconstruction.

Keywords: Digital Sovereignty, Reconstruction, Techno-Politics, Conflict Management

السيادة الرقمية المتنازع عليها في سورية: اتفاقيات التكنولوجيا والتنافس التكنو-سياسي في عملية إعادة الإعمار 2024-2025

د. ألب جنك أرسلان

شهدت أجندة البنية التحتية الرقمية للحكومة السورية بين كانون الأول/ديسمبر 2024 أيلول/وسبتمبر 2025 سلسلة من الاتفاقيات التي تسلط الضوء على التوازن الهش بين السيادة الرقمية والتبعية الخارجية في عملية إعادة الإعمار بعد الصراع. فقد عززت المفاوضات الجارية بشأن مشروع "سيلك لينك" SilkLink البالغة قيمته نحو 300 مليون دولار مع شركات Zain وe& (اتصالات) وstc وOoredoo مسعى سورية إلى ترسيخ موقعها كممر بري رئيسي في حركة البيانات بين آسيا وأوروبا. كما يشير كل من خطة برق نت (BarqNet/FTTP) للوصول إلى الإنترنت، واتفاقية الاستشارة الموقعة مع شركة آرثر دي ليتل(Arthur D. Little) الخاصة بتصميم المناقصات، إلى اتجاه واضح نحو التقارب مع المعايير الدولية في تقييم المشاريع ونماذج الشراكة بين القطاعين العام والخاص (PPP). وفي مطلع عام 2025، مثّل مذكرة التفاهم الموقعة مع شركة" سلام" (Salam) السعودية لإنشاء نقاط وجود لبروتوكول الإنترنت (IP PoPs) في دمشق وحلب خطوة يمكن أن تعزز وصول سورية المباشر إلى روابط Tier-1 العالمية. وفي موازاة ذلك، أتاح عودة شركة نوكيا (Nokia) إلى السوق السورية إمكانية إعادة إدخال المعايير الأوروبية في مجال تجهيز المعدات ونقل المعرفة، خصوصاً في ما يتعلق بالأمن السيبراني وشفافية سلاسل التوريد. وتؤكد هذه المشهديات تزايد الدور الذي تلعبه رؤوس الأموال ومزودو التكنولوجيا القادمون من دول الخليج (السعودية، قطر، الإمارات)، في وقت تفرض فيه الضرورة توخي الحذر إزاء استمرار نفوذ الجهات المرتبطة بإيران، مثل البنية الملكية لمشغل الاتصالات الثالث Wafa Telecom. تقوم هذه الورقة بتحليل الاتفاقيات المذكورة عبر ثلاثة محاور رئيسية في السياسات العامة: 1. المعايير والأمن السيبراني (أطر أوروبا/الخليج مقابل سلاسل توريد بديلة)، 2. حوكمة البيانات وجعلها محلية (دور نقاط الـ POP في تحديد معالم السيادة على البيانات)، 3. مخاطر التبعية: (شروط الصيانة والتحديث وشروط التمويل). وبالاستناد إلى البيانات الواردة في التصريحات الرسمية، وتقارير الصناعة، ومصادر الأخبار الدولية، تؤكد الدراسة ضرورة اعتماد تنويع استراتيجي وإدارة محسوبة للمخاطر لضمان تعزيز السيادة الرقمية السورية خلال مرحلة إعادة الإعمار.

الكلمات المفتاحية: السيادة الرقمية، إعادة الإعمار، التكنو-سياسة، إدارة الصراع

ORTADOĞU MIDDLE EAST FOUNDATION VAKFI
TUJID Turkish Journal of International Development
عمران للدراسات الاستراتيجية OMRAN Strategic Studies
İZÜ İstanbul Zaim Üniversitesi
İST İNSAN SİYASET TOPLUM ÇALIŞMALARI DERNEĞİ

Dr. Shlair A. Mohammed ALZANGANEE
د. شلير عامر محمد الزنگني

Dr. Shlair A. Mohammed Alzanganee, Fulbright bursiyeri olup İstanbul Üniversitesi'nde Ekonomi alanında doktora derecesine sahiptir. Ayrıca ABD'de Wright State University'den Sosyal ve Uygulamalı Ekonomi alanında ve Irak'taki University of Kurdistan-Hewler'den Ekonomi ve Finans alanında yüksek lisans derecelerine sahiptir. İbn Haldun Üniversitesi'nde doktora sonrası araştırmacı olarak görev yapmış ve güven oyunu (trust game) deneyi yürütmek üzere bir deneysel ekonomi laboratuvarı kurmuştur. Wright State University Ekonomi Bölümü öğretim üyeleri tarafından üstün akademik başarıları nedeniyle Uluslararası Ekonomi Onur Topluluğu Omicron Delta Epsilon (ODE) üyeliğine aday gösterilmiştir.

Dr. Shlair A. Alzanganee is a Fulbright Scholar who holds a Ph.D. in Economics from Istanbul University, as well as a Master of Science in Social and Applied Economics from Wright State University in Ohio, USA, and another Master of Science in Economics and Finance from the University of Kurdistan-Hewler in Iraq. As a postdoctoral researcher at Ibn Haldun University, she established an experimental lab to carry out a trust game experiment. She was nominated by the faculty members of the Economics Department at Wright State University for membership in Omicron Delta Epsilon (ODE), the International Honor Society of Economics, in acknowledgment of her exceptional scholastic achievements in economics.

الدكتورة شلير أ. محمد الزنكني هي باحثة عراقية وحاصلة على منحة فولبرايت. نالت درجة الدكتوراه في الاقتصاد من جامعة إسطنبول، كما تحمل ماجستير في الاقتصاد الاجتماعي والتطبيقي من جامعة رايت ستيت في أوهايو – الولايات المتحدة، وماجستير آخر في الاقتصاد والتمويل من جامعة كردستان–هولير في العراق. عملت باحثةً لما بعد الدكتوراه في جامعة ابن خلدون، حيث أسست مختبرًا تجريبيًا لإجراء تجربة لعبة الثقة (Trust Game). وقد رُشّحت من قبل أعضاء هيئة التدريس في قسم الاقتصاد بجامعة رايت ستيت لعضوية جمعية الشرف الدولية للاقتصاد Omicron Delta Epsilon (ODE) تقديرًا لإنجازاتها الأكاديمية المتميزة.

Suriye’de Jeoekonomik Rekabet: Bölgesel ve Küresel Aktörlerin Jeoekonomik Hedefleri

Dr. Shlair A. Mohammed Alzanganee

Günümüz dünyasında ideolojik rekabet, büyük güçlerin kaynak sahaları ve ticaret yolları üzerinde kontrol kurma isteği tarafından yönlendirilen jeoekonomi merkezli bir rekabete dönüşmüştür. Bu doğrultuda, ideolojik çatışmalar kaynakların hâkimiyeti uğruna verilen bir mücadeleye evrilmiştir. Uluslararası jeopolitik manzara artık ekonomik gücün temel araç olduğu modern bir jeoekonomik rekabet biçimi ortaya koymaktadır.

Jeoekonomik rekabet, devletlerin jeopolitik hedeflere ulaşmak için ekonomik araçları kullanarak rekabetçi etkileşimlere girmesini ifade eder. Esad rejiminin düşüşünü izleyen dönemde bölgesel güç dengesi önemli ölçüde değişmiştir. Clayton vd. (2015), Desia (2013, 2015) ve Kurecic (2015) tarafından önerilen akademik çerçevelere dayanarak, bu çalışma Suriye›nin Esad sonrası dönemine ilişkin jeoekonomik ve jeopolitik senaryoları incelemektedir.

Çalışma, Suriye’deki aktörlerin jeoekonomik dinamiklerini araştırmayı; ekonomik stratejilerin, ticaret anlaşmalarının ve yabancı yatırımların nasıl bir etki ve kontrol aracı olarak kullanıldığını değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Jeoekonomi, jeoekonomik rekabet, jeoekonomik gücün politik ekonomisi

Geoeconomic Rivalry in Syria: Geoeconomic Ambitions of Regional and Global Actors

Shlair A. Mohammed Alzanganee

In today›s world, ideological competition has evolved into a rivalry focused on geoeconomics, driven by each superpower›s desire to assert control over resource deposits and trade routes. Consequently, ideological conflicts have transformed into a contest for resource domination through the control of territories rich in those resources. The international geopolitical landscape is now manifesting as a modern form of geoeconomic rivalry, where economic power serves as a crucial tool. Geoeconomic rivalry represents the manner in which states engage in competitive interactions by employing economic means to achieve geopolitical objectives. In light of the changes following the fall of the Assad regime, the regional balance of power has experienced a significant shift.

By using the academic frameworks proposed by Clayton et al. (2015), Desia (2013, 2015), and Kurecic (2015), this analysis explores possible scenarios related to the geoeconomics and geopolitics of Syria in the post-Assad era. This study aims to investigate the geoeconomic dynamics of the actors involved in Syria. It also seeks to evaluate how economic strategies, trade agreements, and foreign investments may be utilized by these actors to gain influence and control.

Keywords: Geoeconomics, geoeconomic rivalry, political economy of geoeconomic power

التنافس الجيو-اقتصادي في سورية: الطموحات الجيو-اقتصادية للفاعلين الإقليميين والدوليين

د. شلير عامر محمد الزنكني

يشهد العالم اليوم تحولًا في طبيعة التنافس الأيديولوجي ليأخذ شكل صراع قائم على الجيو-اقتصاد، تقوده رغبة القوى الكبرى في فرض السيطرة على الموارد ومسارات التجارة. ونتيجة لذلك، تحوّلت النزاعات الأيديولوجية إلى صراع من أجل الهيمنة على الموارد عبر التحكم بالمناطق الغنية بها. ويظهر المشهد الجيوسياسي الدولي بوصفه شكلًا حديثًا من أشكال التنافس الجيو-اقتصادي، حيث تُستخدم القوة الاقتصادية كأداة محورية.

يمثل التنافس الجيو-اقتصادي الطريقة التي تنخرط بها الدول في تفاعلات تنافسية من خلال توظيف الأدوات الاقتصادية لتحقيق أهداف جيوسياسية. ومع التغيرات التي أعقبت سقوط نظام الأسد، شهد ميزان القوى الإقليمي تحولات ملحوظة. وبالاعتماد على الأطر الأكاديمية التي قدمها كلٌّ من كلايتون وآخرون (2015)، وديسيا (2013، 2015)، وكوريتشك (2015)، تستكشف هذه الدراسة السيناريوهات المحتملة المرتبطة بالجيو-اقتصاديات والجيوسياسات في سورية خلال مرحلة ما بعد الأسد.

تهدف الدراسة إلى تحليل الديناميكيات الجيو-اقتصادية للفاعلين المنخرطين في سورية، وتقييم كيفية توظيف الاستراتيجيات الاقتصادية والاتفاقيات التجارية والاستثمارات الأجنبية للحصول على النفوذ والسيطرة.

الكلمات المفتاحية: الجيو-اقتصاد، التنافس الجيو-اقتصادي، الاقتصاد السياسي للقوة الجيو-اقتصادية

ORTADOĞU MIDDLE EAST FOUNDATION VAKFI
TUJID Turkish Journal of International Development
عمران للدراسات الاستراتيجية OMRAN Strategic Studies
İstanbul Zaim Üniversitesi
İNSAN SİYASET TOPLUM ÇALIŞMALARI DERNEĞİ

1. Gün 5. Oturum

Mohamed FAWAZ

Mücahit DİZMAN

Dr. Öğr. Üyesi Hasan ALTIN

Mohamed FAWAZ

محمد فواز

Mohamad Fawaz is a researcher in international relations specializing in the Levant, conflict dynamics, and the geopolitics of energy in the Middle East. He writes in both English and Arabic for several research institutions, including the Carnegie Middle East Center and Ru'ya Magazine published by the SETA Foundation. He is a researcher at Al-Sharq Strategic and serves as the editorial and research producer of the Al-Sharq Podcast. Fawaz is also a senior researcher at the Recode Research Center, where he contributes to policy analysis, political consultancy, and strategic assessments on Lebanon, Syria, and broader regional shifts. He holds a Master's degree in International Affairs from the Lebanese American University. Alongside his research work, Fawaz has co-founded several youth-focused initiatives in Lebanon, including UNIFIND, the country's first digital platform for university guidance.

Mohamad Fawaz, uluslararası ilişkiler alanında Levant bölgesi, çatışma dinamikleri ve Orta Doğu'daki enerjinin jeopolitiği konularında uzmanlaşmış bir araştırmacıdır. Kendisi, aralarında Carnegie Middle East Center ve SETA Vakfı tarafından yayımlanan Ru'ya Dergisi'nin de bulunduğu çeşitli araştırma kurumları için hem İngilizce hem de Arapça dillerinde yazılar kaleme almaktadır. Al Sharq Düşünce Kuruluşu'nda araştırmacı olarak görev yapmakta ve Al-Sharq Podcast'inin editörlükl ve araştırma yapımcılığını üstlenmektedir. Fawaz, aynı zamanda Recode Araştırma Merkezi'nde kıdemli araştırmacı olarak görev yapmakta; Lübnan, Suriye ve daha geniş bölgesel değişimlere ilişkin politika analizi, siyasi danışmanlık ve stratejik değerlendirmeler konularına katkıda bulunmaktadır. Lübnan Amerikan Üniversitesi'nden Uluslararası İlişkiler alanında yüksek lisans derecesine sahiptir. Araştırma çalışmalarının yanı sıra, Lübnan'da ülkenin ilk dijital üniversite rehberliği platformu olan UNIFIND dahil olmak üzere, gençlere odaklanmış çeşitli girişimlerin kurucu ortağı olmuştur.

محمد فواز باحث في العلاقات الدولية، متخصص في قضايا المشرق، وديناميات الصراع، وجيوسياسة الطاقة في الشرق الأوسط. يكتب باللغتين العربية والإنجليزية لعدد من المراكز البحثية، من بينها مركز كارنيغي للشرق الأوسط ومجلة رؤية الصادرة عن مؤسسة سيتا. يعمل باحثًا في مركز الشرق للأبحاث، ويتولى مهمة المنتج البحثي والتحريري لـ بودكاست الشرق. كما يشغل منصب كبير الباحثين في مركز ريكود للأبحاث، حيث يساهم في التحليل السياساتي والاستشارات السياسية والتقييمات الاستراتيجية المتعلقة بلبنان وسورية والتحولات الإقليمية الأوسع.

يحمل فواز درجة الماجستير في الشؤون الدولية من الجامعة اللبنانية الأميركية. وإلى جانب عمله البحثي، شارك في تأسيس عدد من المبادرات الشبابية في لبنان، من أبرزها منصة UNIFIND، وهي أول منصة رقمية في البلاد للإرشاد الجامعي.

Çatışma Sonrası Suriye’de Siyasi Arena Olarak Enerji: Toplumsal Sözleşmenin Çöküşünden Jeopolitik Yeniden Konumlanmaya

Mohamad Fawaz

Bu makale, enerjinin Suriye’nin çatışma sonrası siyasi yeniden inşasının merkezinde yer aldığını savunmakta. Bu durum, sektörü siyasi istikrarı yeniden sağladıktan sonra ele alınacak teknik bir alan olarak gören geleneksel yaklaşımlara meydan okumaktadır. Bunun yerine çalışma, enerji güvenliğini ahlaki ekonomi ve bölgesel güvenlik kompleksi mercekleri ile anlaşılacak bir şekilde; hem değişen devlet meşruiyetinin ve jeopolitik konumlanmanın bir göstergesi hem de buna yol açan bir etken olarak konumlandırmaktadır. Ülke içinde ise, makale, elektrik ve yakıt temininin çöküşü ve düzensiz toparlanmasının Suriye toplumsal sözleşmesini nasıl aşındırıp yeniden biçimlendirdiğini izlemekte ve enerjiye günlük erişimin devletin güvenilirliğinin temel bir sınavına dönüştüğünün izini sürmektedir. Dış politikada ise, enerji altyapısı, tedarik düzenlemeleri ve transit projelerinin, özellikle Esad sonrası aktörlerin Türkiye, Arap Körfezi ve Batılı paydaşlara doğru hizalanmalarının Suriye’nin bölgesel ve küresel güç dengeleri içindeki değişen konumunun jeopolitik barometresi olarak nasıl işlev gördüğünü göstermektedir. Analiz, birbirine bağlı iki eksen üzerinde ilerlemektedir: Bunların ilki enerjinin devlet ile toplum ilişkilerini ve meşruiyeti yeniden şekillendirmedeki rolüdür. İkincisi ise Suriye’nin bölgesel yeniden konumlanmasının Esad dönemi ve Esad sonrası aşamalarda, enerjinin jeopolitik çekişmenin hem barometresi hem de aracı olarak işlev görmesidir. Son senaryolar bölümü, enerji arzının ya yenilenmiş meşruiyeti sağlamlaştırıldığı, kırılgan bir dengenin sürdürüldüğü ya da devletin parçalanmasının hızlandığı alternatif gelecek senaryolarını ana hatlarıyla belirtmektedir. Makale, çatışma sonrası Suriye’de enerjinin sadece yeniden inşa edilmesi gereken bir sektör değil, ayrıca egemenlik, kapsayıcılık ve bölgesel entegrasyonun gerçek zamanlı olarak yeniden müzakere edildiği bir siyasi arena olduğu sonucuna varmaktadır.

Energy as Political Arena in Post-Conflict Syria: From Social Contract Breakdown to Geopolitical Repositioning

Mohamed FAWAZ

This paper argues that energy lies at the heart of Syria's post-conflict political reconstruction, challenging conventional approaches that treat the sector as a technical domain to be addressed after political stability is restored. Instead, it positions energy security — understood through moral economy and regional security complex lenses — as both a causal driver and an indicator of evolving state legitimacy and geopolitical alignment. Domestically, the paper traces how the collapse and uneven recovery of electricity and fuel provision have eroded and reformulated the Syrian social contract, transforming everyday access to energy into a key test of state credibility. Externally, it shows how energy infrastructure, supply arrangements and transit projects serve as geopolitical barometers of Syria's shifting position within regional and global power configurations, particularly as post-Assad actors attempt to reorient alignments toward Türkiye, the Arab Gulf, and Western stakeholders.

The analysis unfolds along two interconnected tracks: first, energy's role in reshaping state–society relations and legitimacy; and second, its function as both a barometer and instrument of geopolitical contestation, across the Assad and post-Assad phases of Syria's regional repositioning. A final scenarios section outlines alternative futures in which energy provision either anchors renewed legitimacy, sustains a fragile equilibrium, or accelerates state fragmentation. The paper concludes that in post-conflict Syria, energy is not merely a sector to be rebuilt but a political arena where sovereignty, inclusion and regional integration are being renegotiated in real time.

الطاقة كساحة سياسية في مرحلة ما بعد الصراع في سورية: من تفكّك العقد الاجتماعي إلى إعادة التموضع الجيوسياسي

محمد فواز

يجادل هذا البحث بأن قطاع الطاقة يشكّل جوهر عملية إعادة البناء السياسي في سورية بعد الصراع، في تحدٍ للمقاربات التقليدية التي تنظر إلى هذا القطاع بوصفه مجالاً تقنياً يُعالج فقط بعد تحقيق الاستقرار السياسي. وبدلاً من ذلك، يضع البحث أمن الطاقة انطلاقاً من مقاربات الاقتصاد الأخلاقي ومركّب الأمن الإقليمي بوصفه محركاً سببياً ومؤشراً على تحولات شرعية الدولة وإعادة تموضعها الجيوسياسي. على المستوى الداخلي، يتتبع البحث كيف أدى انهيار خدمات الكهرباء والمحروقات، وتفاوت مستويات تعافيها، إلى تقويض العقد الاجتماعي وإعادة تشكيله، بحيث تحوّل الوصول اليومي إلى الطاقة إلى اختبار أساسي لمصداقية الدولة. وعلى المستوى الخارجي، يبيّن البحث كيف أصبحت البنى التحتية للطاقة، وترتيبات التوريد، ومشاريع العبور الطاقي مؤشرات حساسة على موقع سورية المتغيّر ضمن شبكات القوة الإقليمية والدولية، خصوصاً في ظل محاولات الفاعلين في مرحلة ما بعد الأسد إعادة توجيه تموضعهم نحو تركيا ودول الخليج العربي والجهات الغربية.

يعرض البحث تحليله عبر مسارين مترابطين: الأول يتناول دور الطاقة في إعادة تشكيل علاقة الدولة بالمجتمع وشرعيتها؛ والثاني يدرس وظيفة الطاقة كأداة ومؤشر في الوقت ذاته للتنافس الجيوسياسي، عبر مرحلتي حكم الأسد وما بعده ضمن عملية إعادة تموضع سورية الإقليمي. وتختتم الورقة بقسمٍ حول السيناريوهات المحتملة، يطرح مسارات بديلة قد تصبح فيها الطاقة محوراً لاستعادة الشرعية، أو عامل إبقاء على توازن هش، أو عاملاً مُسرِّعاً لتفكك الدولة. ويخلص البحث إلى أن الطاقة في سورية ما بعد الصراع ليست مجرد قطاع تقني يُعاد ترميمه، بل ساحة سياسية تُعاد فيها صياغة مفاهيم السيادة والشمولية والاندماج الإقليمي بصورة متواصلة وديناميكية.

ORTADOĞU MIDDLE EAST FOUNDATION VAKFI
TUJID Turkish Journal of International Development
عمران للدراسات الاستراتيجية OMRAN Strategic Studies
İstanbul Zaim Üniversitesi
İNSAN SİYASET TOPLUM ÇALIŞMALARI DERNEĞİ

Mücahit DİZMAN

مجاهد دِزْمان

Hazine ve Maliye Bakanlığı merkez birimi olan Başhukuk Müşavirliğinde Uzman olarak görev yapmakta olup kurumun Yargıtay nezdindeki koordinasyon süreçlerinin idaresini yürütmektedir. Mali yönetim, kamu ihale uygulamaları ve dava süreçlerinin koordinasyonu alanlarında uzmanlaşmış; ayrıca Adalet Bakanlığı bünyesinde mali suçlar ve alacak davalarında bilirkişi olarak görev yapmaktadır. Anadolu Üniversitesi Uluslararası İlişkiler lisans eğitiminin ardından Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü'nde Uluslararası Güvenlik alanında terörizmin finansmanıyla mücadele konulu yüksek lisans tezini tamamlamış ve aynı alanda doktora çalışmalarına devam etmektedir. Akademik çalışmaları; ekonomik güvenlik, finansal suçlarla mücadele ve uluslararası denetim standartlarının güvenlik mimarisine etkisi gibi temalar üzerinde yoğunlaşmakta olup özellikle FATF standartlarının ulusal uygulamalardaki işlevselliği ve politika sonuçlarına ilişkin özgün analizler sunmaktadır. Ekonomi–güvenlik eksenindeki akademik yayınlarının yanı sıra, Dünya Enerji Konseyi üyesi olarak çeşitli platformlarda enerji güvenliği bağlamında çok sayıda köşe yazısı ve çalışma kaleme almıştır.

Mücahit Dizman is an Expert at the Office of the Chief Legal Counsellor and Directorate General of Proceedings, a central unit of the Ministry of Treasury and Finance, where he manages the institution's coordination processes before the Supreme Court of Appeals. He specializes in financial management, public procurement practices, and the coordination of litigation processes. Additionally, he serves as an expert witness in financial crimes and debt collection cases within the Ministry of Justice. Following his undergraduate degree in International Relations from Anadolu University, he completed his Master's thesis on combating the financing of terrorism in the field of International Security at the Police Academy Security Sciences Institute, where he continues his doctoral studies in the same field. His academic work focuses on themes such as economic security, combating financial crimes, and the impact of international auditing standards on the security architecture. In particular, he provides original analyses regarding the functionality and policy outcomes of FATF standards in national implementations. In addition to his academic publications on the economy-security axis, he has authored numerous columns and studies on the context of energy security across various platforms as a member of the World Energy Council.

يعمل مُجاهد ديزمان كخبير في رئاسة المستشارية القانونية الرئيسية، الوحدة المركزية بوزارة الخزانة والمالية، ويشرف على إدارة عمليات التنسيق مع محكمة النقض. يتخصص في إدارة الشؤون المالية، تطبيقات المشتريات العامة، وتنسيق العمليات القضائية، كما يعمل كخبير في قضايا الجرائم المالية والمطالبات المالية ضمن وزارة العدل. أكمل دراسته الجامعية في العلاقات الدولية بجامعة الأناضول(Anadolu University) ، وحصل على درجة الماجستير من معهد علوم الأمن، أكاديمية الشرطة، مع أطروحة حول مكافحة تمويل الإرهاب في مجال الأمن الدولي، ويواصل دراساته للدكتوراه في نفس المجال. تركز أعماله الأكاديمية على الأمن الاقتصادي، مكافحة الجرائم المالية، وتأثير معايير الرقابة الدولية على هندسة الأمن، مع تقديم تحليلات أصيلة لوظائف معايير مجموعة العمل المالي (FATF)في التطبيق الوطني ونتائج السياسات المرتبطة بها. بالإضافة إلى منشوراته الأكاديمية، قام، كعضو في مجلس الطاقة العالمي، بكتابة العديد من المقالات والدراسات حول أمن الطاقة في منصات متعددة

Suriye'nin Çatışma Sonrası Yeniden İnşasında Ekonomik Güvenlik: FATF Standartlarına Uyumun Kritik Önemi

Mücahit DİZMAN

2011'de başlayan iç savaş ve uluslararası yaptırımlar, Suriye ekonomisinin makroekonomik kapasitesini çökerterek üretim, ticaret ve altyapıyı işlevsiz hâle getirmiştir. Kara para aklama ve terörizmin finansmanıyla mücadeleye ilişkin yapısal açıklar sebebiyle 2010'dan bu yana Mali Eylem Görev Gücü'nün (FATF) Artırılmış İzleme listesinde (gri liste) yer alan Suriye, dış finansmana erişimini kaybetmiş; akaryakıt kaçakçılığı ve Captagon başta olmak üzere uyuşturucu ticaretine dayalı bir suç ekonomisine bağımlı hâle gelmiştir. Bu çalışma, çatışma sonrası yeniden inşa sürecinde FATF standartlarına uyumun Suriye'nin ekonomik güvenliğine etkisini incelemektedir. Nitel içerik analizi yöntemiyle uluslararası kuruluş raporları ve akademik çalışmalar incelenmiştir. Bulgular, kara para aklama ve terörizmin finansmanını suç haline getiren mevcut yasal düzenlemelere rağmen savaş koşullarının denetim ve uygulama kapasitesini zayıflattığını; gri liste statüsünün yabancı yatırım ve yardımları caydırarak ülkeyi fiili bir mali tecrit altına soktuğunu göstermektedir. Çalışma, ekonomik güvenliğin yeniden tesis edilebilmesi için FATF tavsiyelerinin eksiksiz uygulanmasını ve Türkiye'nin öncülüğünde sınır aşan mali istihbarat işbirliği mekanizmalarının geliştirilmesini önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriye, ekonomik güvenlik, çatışma sonrası yeniden inşa, FATF, gri liste, AML/CFT/CPF

Economic Security in Syria's Post-Conflict Reconstruction: The Critical Importance of Compliance with FATF Standards.

Mücahit Dizman

The civil war that began in 2011 and international sanctions have devastated the macroeconomic capacity of the Syrian economy, rendering production, trade, and infrastructure infunctional. Due to structural deficiencies in combating money laundering and terrorist financing, Syria has been on the Financial Action Task Force's (FATF) Enhanced Monitoring List (gray list) since 2010, has lost access to external financing and has become dependent on a criminal economy reliant on drug trafficking, notably fuel smuggling and Captagon trade. This study examines the impact of compliance with FATF standards on Syria's economic security during the post-conflict reconstruction process. International organization reports and academic studies were examined using qualitative content analysis methods. The findings show that despite existing legal regulations criminalizing money laundering and terrorist financing, the conditions of war have weakened the capacity for oversight and enforcement; the gray list status has deterred foreign investment and aid, effectively placing the country under financial isolation. The study recommends the full implementation of FATF recommendations and the development of cross-border financial intelligence cooperation mechanisms led by Turkey in order to reestablish economic security.

Keywords: Syria, Economic Security, Post-Conflict Reconstruction, FATF (Financial Action Task Force), Grey List (Increased Monitoring List), AML/CFT/CPF

لأمن الاقتصادي في إعادة إعمار سورية بعد النزاع: الأهمية الحاسمة للامتثال لمعايير مجموعة العمل المالي (FATF)

مجاهد دِزْمان

تسبّب النزاع الداخلي الذي اندلع عام 2011 والعقوباتُ الدولية في انهيار القدرة الكلّية للاقتصاد السوري، مما عطّل الإنتاج والتجارة والبنية التحتية وجعلها شبه غير فعّالة. وبسبب الثغرات البنيوية في منظومة مكافحة غسل الأموال وتمويل الإرهاب، أُدرِجت سورية منذ عام 2010 على قائمة المتابعة المعزّزة لمجموعة العمل المالي (القائمة الرمادية)، الأمر الذي أدّى إلى فقدانها إمكانية الوصول إلى التمويل الخارجي واعتمادها المتزايد على اقتصادٍ غير مشروع قائمٍ على تهريب الوقود وتجارة بالمخدرات، وعلى رأسها «الكبتاغون». تتناول هذه الدراسة أثرَ الامتثال لمعايير مجموعة العمل المالي FATF في الأمن الاقتصادي لسورية خلال مرحلة إعادة الإعمار ما بعد النزاع. تم مراجعة تقارير المنظمات الدولية والدراسات الأكاديمية باستخدام منهجية تحليل المحتوى النوعي. وتُظهر النتائج أنه على الرغم من وجود إطارٍ قانوني يُجرّم غسل الأموال وتمويل الإرهاب فإن ظروف الحرب أضعفت القدرة على الإشراف والتنفيذ، كما أن البقاء على القائمة الرمادية يقلّل من تدفّق الاستثمارات والمساعدات الأجنبي، ويضع البلاد في حالة عُزلة مالية فعلية. وتقترح الدراسة ضرورة التطبيق الكامل لتوصيات مجموعة العمل المالي FATF لإعادة بناء منظومة الأمن الاقتصادي، إضافةً إلى تطوير آليات تعاون في مجال الاستخبارات المالية العابرة للحدود بقيادة تركيا.

الكلمات المفتاحية: سورية، الأمن الاقتصادي، إعادة الإعمار بعد النزاع، مجموعة العمل المالي (FATF)، القائمة الرمادية، مكافحة غسل الأموال وتمويل الإرهاب وانتشار التسلّح (AML/CFT/CPF).

ORTADOĞU MIDDLE EAST FOUNDATION VAKFI
TUJID Turkish Journal of International Development
عمران للدراسات الاستراتيجية OMRAN Strategic Studies
İstanbul Zaim Üniversitesi
İNSAN SİYASET TOPLUM ÇALIŞMALARI DERNEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Hasan ALTIN

د. حسن ألتِن

Hasan Altın, 2010 yılında Dumlupınar Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun olmuş, ardından Nankai Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler alanında yüksek lisansını tamamlamıştır. 2024 yılında Şanghay Üniversitesi Küresel Çalışmalar Bölümü'nde "1979–1989 İran–Çin Yakınlaşması" başlıklı doktora tezini başarıyla tamamlamıştır. Yakın dönemde Gaziantep Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktor öğretim üyesi olarak görevine başlaması beklenmektedir. Araştırma alanları Çin dış politikası, Çin'in Orta Doğu ülkeleri ile ilişkileri, ekonomik savaş ve yaptırımların uluslararası politik ekonomisi, uluslararası ilişkiler teorileri, kadim öğretiler ve felsefeler ile büyük güç politikalarıdır.

Doğu ülkeleri ile ilişkileri, ekonomik savaş ve yaptırımların uluslararası politik ekonomisi, uluslararası ilişkiler teorileri, kadim öğretiler ve felsefeler ile büyük güç politikalarıdır.

He completed his BA in History at Dumlupınar University in 2010 and his MA in International Relations at Nankai University. He received his PhD in 2024 from the Department of Global Studies at Shanghai University with his doctoral thesis titled "Iran-China Rapprochement from 1979 to 1989". Hasan ALTIN expects to start working as an assistant professor at the Department of International Relations at Gaziantep University. His research directions are Chinese ForeignPolicy, China's Relations with Middle Eastern Countries, and International Political Economy ofEconomic Warfare and Sanctions, IR Theories, Ancient Wisdom and Philosophies, and Great Power Politics.

حسن ألتِن حاصل على درجة البكالوريوس في التاريخ من جامعة دملاپنار عام 2010، ثم أكمل درجة الماجستير في العلاقات الدولية بجامعة نانكاي. نال درجة الدكتوراه عام 2024 من قسم الدراسات العالمية في جامعة شنغهاي، بأطروحته المعنونة: «تقارب إيران والصين بين عامي 1979 و1989 ». من المتوقع أن يبدأ عمله كأستاذ مساعد في قسم العلاقات الدولية بجامعة غازي عنتاب. تتركز اهتماماته البحثية في مجالات السياسة الخارجية الصينية، علاقات الصين مع دول الشرق الأوسط، الاقتصاد السياسي الدولي للحروب الاقتصادية والعقوبات، نظريات العلاقات الدولية، الحكمة والفلسفات القديمة، وسياسات القوى الكبرى.

2. Gün 1. Oturum

Dr. Öğr. Üyesi Doğan ŞENGÜL

Khaled BABBLEY

Mohamed EL GABY

Abdullah SHAKHSHİR

Dr. Öğr. Üyesi Doğan ŞENGÜL
د. دوغان شَنگول

Dr. Doğan Şengül, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Bölümü'nde Doktor Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Başlıca uzmanlık alanları; karar verme, bulanık mantık, yöneylem araştırması, risk, istatistik, makine öğrenmesi, iş analizi, proje yönetimi ve aile işletmeleridir. Doktora derecesini İstanbul Teknik Üniversitesi Endüstri Mühendisliği bölümünden, yüksek lisans derecesini ise Londra Üniversitesi Bayes İşletme Okulu'ndan almıştır. Kurumsal sektörde 25 yılı aşkın profesyonel deneyime sahip olan Dr. Şengül, yalın üretim, kalite, risk ve bilgi sistemleri alanlarında birçok girişime liderlik etmiştir. Akademik ve danışmanlık çalışmaları, kurumsal performansı ve olgunluğu artırmak için analitik, yönetsel ve stratejik yaklaşımları entegre etmeye odaklanmaktadır. Dr. Şengül, PMP, CBAP ve PRM sertifikalarına sahip bir profesyonel olup, uygulamalı araştırmalar, projeler, eğitimler ve uluslararası iş birlikleri aracılığıyla mesleki ve kurumsal gelişimi destekleyen aktif bir mentördür.

Dr. Doğan Şengül is an Assistant Professor of Industrial Engineering at İstanbul Sabahattin Zaim University, specializing in decision-making, fuzzy, operations research, risk, statistics, machine learning, business analysis, projects and family business. He holds a PhD in Industrial Engineering from İstanbul Technical University and an MSc from Bayes Business School, University of London. With over 25 years of professional experience in the corporate sector, he has led initiatives in lean, quality, risk and information systems. His academic and consulting work focuses on integrating analytical, managerial and strategic approaches to enhance institutional performance and maturity. Dr. Şengül is a certified PMP, CBAP, and PRM professional and an active mentor supporting professional and corporate development through applied research, projects, training and international collaborations.

يشغل د. دوغان شَنگول منصب أستاذ مساعد في قسم الهندسة الصناعية بجامعة إسطنبول صباح الدين زعيم، ويُعنى بموضوعات اتخاذ القرار، والنظم الضبابية، وبحوث العمليات، وإدارة المخاطر، والإحصاء، وتعلم الآلة، وتحليل الأعمال، وإدارة المشاريع، إضافة إلى دراسات الشركات العائلية. حصل على درجة الدكتوراه في الهندسة الصناعية من جامعة إسطنبول التقنية، وعلى درجة الماجستير من كلية Bayes للأعمال في جامعة لندن.

يمتلك د. شَنگول خبرة مهنية تمتد لأكثر من 25 عامًا في القطاع الخاص، قاد خلالها مشروعات في مجالات الرشاقة المؤسسية، والجودة، والمخاطر، وأنظمة المعلومات. يركز في أبحاثه الأكاديمية وأعماله الاستشارية على دمج المناهج التحليلية والإدارية والاستراتيجية لتعزيز الأداء المؤسسي ورفع مستويات النضج التنظيمي.

يحمل عدة شهادات مهنية دولية، من بينها PMP وCBAP و PRM، كما يساهم كمرشد مهني في دعم التطوير المؤسسي والمهني من خلال الأبحاث التطبيقية، والمشاريع، وبرامج التدريب، والتعاون الدولية.

Çatışma Sonrası Suriye'de Kurumsal Yönetişim Yapılarının İnşası İçin İş Analizi ve Proje Yönetimi ile Sistem Analizi Çerçevesi

Dr. Öğr. Üyesi Doğan ŞENGÜL

Bu makale, Suriye'de yönetişim gelişimini kolaylaştırmak amacıyla tasarlanmış bir sistem analizi çerçevesi sunmaktadır. Temel fikir, Suriye'de yönetişim mekanizmalarının kurulmasına yardımcı olmak için iş analizi ve proje yönetiminin metodolojik titizliğini kullanmaktır. Önerilen çerçeve, siyasi istikrar, ekonomik faaliyet ve kurumsal kapasite arasındaki karşılıklı bağımlılıklara odaklandığı için sistem düşüncesine dayanmaktadır. İş Analizi Bilgi Birikimi ve Proje Yönetimi Bilgi Birikimi'nden yararlanarak önerilen model için beş katmanlı bir yapı sunuyoruz. (1) bağlamsal sistem haritalaması, (2) kurumsal reform için gereksinim tanımı, (3) proje yönetişim entegrasyonu, (4) performans ölçümü ve öğrenme ve (5) adaptif geri bildirim ve sürdürülebilirlik. Diğer çatışma sonrası ülkelerdeki yeniden yapılanma çabaları ve yönetişim girişimlerinden elde edilen sonuçlar ve dersler, önerilen modelin Suriye'ye uygulanabilirliği hakkında bilgi vermektedir. Uygulama zorluklarını ve imkan sağlayan koşulları tartışarak, analitik disiplin ile yapılandırılmış yürütmeyi birleştiren önerilen çerçevenin, yönetişim reformunu işler hâle getirmek için uygulanabilir yollar sunduğunu; bu sayede Suriyelilerin, uzun vadeli istikrarı ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik eden ve yönlendiren dirençli kurumlar inşa etmesini uygulanabilir kıldığını savunuyoruz.

Anahtar Kelimeler: Sistem Analizi, Suriye, İş Analizi, Proje Yönetimi, Kurumsal Yönetişim, Çatışma Sonrası, Reform.

A Systems Analysis Framework with Business Analysis and Project Management for Building Corporate Governance Structures in Post-Conflict Syria

Dr. Öğr. Üyesi Doğan ŞENGÜL

This paper presents a systems-analysis framework designed to facilitate governance development in Syria. The main idea is to use the methodological rigor of business analysis and project management to help set up the establishment of governance mechanisms in Syria. The proposed framework is based on systems thinking as it focuses on interdependencies between political stability, economic activity and institutional capacity. Drawing upon the Business Analysis Body of Knowledge and the Project Management Body of Knowledge, we introduce a five-layer structure for the proposed model; (1) contextual systems mapping, (2) requirements definition for institutional reform, (3) project-governance integration, (4) performance measurement and learning and (5) adaptive feedback and sustainability. Outcomes and lessons from reconstruction efforts and governance attempts in other post-conflict countries inform the proposed model's applicability to Syria. Discussing implementation challenges and enabling conditions, we argue that proposed framework that combines analytical discipline with structured execution offers feasible pathways to operationalize governance reform, enabling Syrians to build resilient institutions that steer and foster long-term stability and sustainable development.

Keywords:

Systems Analysis, Syria, Business Analysis, Project Management, Corporate Governance, Post-Conflict, Reform

إطار تحليل الأعمال وإدارة المشاريع وتحليل الأنظمة من أجل بناء هياكل الحوكمة المؤسسية في سوريا ما بعد الصراع

دوغان شَنگول

يقدّم هذا المقال إطاراً لتحليل الأنظمة مصمَّماً لدعم تطوير الحوكمة في سوريا. تمكن الفكرة الأساسية في الإستفادة من الدقة المنهجية لتحليل الأعمال وإدارة المشاريع للمساعدة في بناء آليات الحوكمة داخل البلاد. يعتمد الإطار المقترح على التفكير المنظومي، حيث يركز على الترابط بين الاستقرار السياسي والنشاط الاقتصادي والقدرة المؤسسية. بالاعتماد على تراكم معارف لتحليل الأعمال وتراكم معارف لإدارة المشاريع، نقدم بنية من خمس طبقات للنموذج المقترح: 1. رسم الخرائط السياقية للنظام،2. تعريف المتطلبات الخاصة بالإصلاح المؤسسي، 3. دمج حوكمة المشاريع، 4. قياس الأداء والتعلّم، 5. التغذية الراجعة التكيفية وضمان الاستدامة. كما توفّر نتائج الجهود السابقة لإعادة الإعمار ومبادرات الحوكمة في دول أخرى ما بعد الصراع دروساً ومعطيات تسهم في تقييم قابلية تطبيق النموذج المقترح على السياق السوري. ومن خلال مناقشة التحديات العملية والعوامل الممكنة، نجادل بأن الإطار المقترح الذي يدمج الانضباط التحليلي مع تنفيذٍ تنظيميّ مُحكَم يقدّم مسارات قابلة للتطبيق لتحويل إصلاح الحوكمة إلى عملية فعّالة. وبذلك يتيح للسوريين بناء مؤسسات قادرة على الصمود، تعمل على تعزيز الاستقرار طويل الأمد ودفع عجلة التنمية المستدامة.

الكلمات المفتاحية: تحليل الأنظمة، سوريا، تحليل الأعمال، إدارة المشاريع، الحوكمة المؤسسية، ما بعد

ORTADOĞU MIDDLE EAST FOUNDATION VAKFI
TUJID Turkish Journal of International Development
عمران للدراسات الاستراتيجية OMRAN Strategic Studies
İstanbul Zaim Üniversitesi
İNSAN SİYASET TOPLUM ÇALIŞMALARI DERNEĞİ

Khaled BABBLEY
خالد بابلي

Khalid Babelli, Halep'te doğup büyüdü ve eğitimini burada tamamladıktan sonra 1966 yılında Halep Üniversitesi'nden İnşaat Mühendisliği diploması aldı. Mühendislik çalışmaları ve proje yönetimi alanlarında kariyerini inşa eden Babelli, birçok sektörde kapsamlı deneyim kazandı. Halep Mühendisler Sendikası aracılığıyla sivil ve mesleki faaliyetlerde aktif olarak yer alan Babelli, 2011-2013 yılları arasında Suriye devrimine de katıldı. 2013-2015 yılları arasında Türkiye'ye taşındı ve Watan Vakfı ve Suriye Ekonomi Forumu gibi ekonomik kalkınma ve girişimciliğe odaklanan çeşitli sivil toplum kuruluşlarında faaliyet gösterdi. Ayrıca Watan'da İş Forumu Yönetim Kurulu Üyesi olarak görev yaptı. Suriye Yatırımcılar ve Girişimciler Derneği'nin (SIAD) kurulmasına katkıda bulundu ve 2020 yılında Yönetim Kurulu Başkanlığı görevini üstlendi. Babelli, SPARK kapsamında Suriyeli mezunlar için girişimcilik programlarını denetlemiş ve danışmanlık yapmış olup, şu anda çeşitli sivil toplum kuruluşlarında girişimcilik projeleri için danışman ve sertifikalı değerlendirici olarak çalışmaktadır. Ayrıca Türkiye'deki Suriye Mühendisler Derneği'nin Yönetim Kurulu Üyesi ve Kafa'at Yeniden Yapılanma Derneği'nin Halkla İlişkiler Komitesi'nde görev yapmaktadır.

Khalid Babelli was born and raised in Aleppo, where he completed his education and earned a degree in Civil Engineering from the University of Aleppo in 1966. He built his career in the fields of engineering studies and project management, gaining extensive experience across multiple sectors. He has been active in civic and professional work through the Engineers' Syndicate in Aleppo and was involved in the events of the Syrian revolution between 2011 and 2013. From 2013 to 2015, he moved to Turkey, where he engaged with several civil society organizations focused on economic development and entrepreneurship, such as Watan Foundation and the Syrian Economic Forum. He also served as a Board Member of the Business Forum at Watan. He contributed to the establishment of the Syrian Investors and Entrepreneurs Association (SIAD) and served as Chairman of its Board of Directors in 2020. Mr. Babelli has supervised and advised entrepreneurship programs for Syrian graduates under SPARK and currently works as a consultant and certified evaluator for entrepreneurship projects with various civil society organizations. He is also a Board Member of the Syrian Engineers Association in Turkey and serves on the Public Relations Committee of the Kafa'at for Reconstruction Association.

وُلِد خالد بابلي في مدينة حلب وتلقّى تعليمه فيها، حيث حصل على إجازة في الهندسة المدنية من جامعة حلب عام 1966. بنى مسيرته المهنية في مجالات الدراسات الهندسية وإدارة المشاريع، مكتسبًا خبرة واسعة في قطاعات متعددة. كما كان نشطًا في العمل المهني والنقابي من خلال نقابة المهندسين في حلب، وشارك في أحداث الثورة السورية بين عامي 2011 و2013.انتقل إلى تركيا بين عامي 2013 و2015، حيث تعاون مع عدد من منظمات المجتمع المدني المعنية بالتنمية الاقتصادية وريادة الأعمال، مثل مؤسسة وطن والمنتدى الاقتصادي السوري، كما شغل عضوية مجلس إدارة منتدى الأعمال في مؤسسة وطن. وأسهم في تأسيس جمعية المستثمرين ورواد الأعمال السوريين (سياد)، وشغل منصب رئيس مجلس إدارتها عام 2020. أشرف بابلي وقدّم الاستشارات لبرامج ريادة الأعمال الموجّهة للخريجين السوريين ضمن برامج «سبارك»، ويعمل حاليًا مستشارًا ومقيّمًا معتمدًا لمشاريع ريادة الأعمال لدى عدة منظمات مجتمع مدني. وهو أيضًا عضو مجلس إدارة جمعية المهندسين السوريين في تركيا وعضو لجنة العلاقات العامة في جمعية كفاءات لإعادة الإعمار.

Mohamed EL GABY
محمد الجابي

Uluslararası ilişkiler ve kalkınma alanlarında uzman olan Mohamed El Gaby; siyaset, ekonomi ve bölgesel çalışmalar konularında kapsamlı araştırma, analiz ve stratejik planlama deneyimine sahiptir. Dış politika ve çok taraflı iş birliği konularında düşünce kuruluşlarıyla çalışmıştır. Orta Doğu ve Afrika Çalışmaları alanında yüksek lisans derecesine sahiptir ve halen Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler alanında doktora çalışmalarına devam etmektedir. Mohamed El Gaby, siyasi katılım ve bölgesel diplomasi üzerine çalışmalar kaleme almış olup, dış ticaret ve diplomasi alanlarında sertifikalara sahiptir. İngilizce, Arapça ve Türkçe dillerini akıcı bir şekilde konuşmaktadır.

An expert in international affairs and development with extensive experience in research, analysis, and strategic planning in politics, economics, and regional studies. He has worked with think tanks on foreign policy and multilateral cooperation. He holds a Master's degree in Middle East and African Studies and is currently pursuing a Doctorate in International Relations at Ankara Hacı Bayram Veli University. Mohamed has authored studies on political participation and regional diplomacy, and he holds certifications in foreign trade and diplomacy. He is fluent in English, Arabic, and Turkish.

محمد الجابي خبير في العلاقات الدولية والتنمية، يتمتع بخبرة واسعة في مجالات البحث والتحليل والتخطيط الاستراتيجي في قضايا السياسة والاقتصاد والدراسات الإقليمية. عمل مع عدد من مراكز الأبحاث في موضوعات تتعلق بالسياسة الخارجية والتعاون متعدّد الأطراف. يحمل درجة الماجستير في دراسات الشرق الأوسط وإفريقيا، ويواصل حالياً دراسة الدكتوراه في العلاقات الدولية بجامعة حاجي بايرام ولي في أنقرة.

ألّف الجابي العديد من الدراسات حول المشاركة السياسية والدبلوماسية الإقليمية، كما يمتلك شهادات متخصصة في مجالي التجارة الخارجية والدبلوماسية. يتقن اللغات الإنجليزية والعربية والتركية بطلاقة.

Abdullah SHAKHSHİR
عبدالله شخشير

Abdullah Shakhshir, ekonomi, uluslararası iş birliği ve kalkınma alanlarında araştırmaya, proje desteğine, pazarlamaya ve müşteri ilişkilerine dair deneyime sahip bir profesyoneldir. Finansal hizmetler, dijital pazarlama ve kamu ile uluslararası paydaşları içeren kapasite geliştirme faaliyetleri alanlarında çalışmıştır. Halen Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi'nde Ekonomi alanında yüksek lisans derecesini sürdürmekte olup, İsviçre ve Türkiye'den çeşitli akademik geçmişe sahiptir. Abdullah Shakhshir; çok dilli yeterlilik ve topluluk girişimlerine aktif katılım ile desteklenen güçlü analitik, iletişim ve kültürlerarası becerilere sahiptir.

A professional in economics, international cooperation, and development, with experience in research, project support, marketing, and client relations. He has worked across financial services, digital marketing, and capacity-building activities involving governmental and international stakeholders. He is currently pursuing a Master's degree in Economics at the Social Sciences University of Ankara and has a diverse academic background from Switzerland and Türkiye. Abdallah possesses strong analytical, communication, and intercultural skills, supported by multilingual proficiency and active participation in community initiatives.

يعدّ عبدالله شخشير متخصصًا ذا خبرة في مجالات الاقتصاد والتعاون الدولي والتنمية، ويتمتع بخبرة عملية في البحث، ودعم المشاريع، والتسويق، وإدارة علاقات العملاء. عمل في مجالات الخدمات المالية، والتسويق الرقمي، وأنشطة بناء القدرات التي تشمل الجهات الحكومية والدولية.يواصل حاليًا دراسة الماجستير في الاقتصاد في جامعة العلوم الاجتماعية في أنقرة، ويمتلك خلفية أكاديمية متنوعة اكتسبها من سويسرا وتركيا. يتمتع شخشير بمهارات تحليلية واتصالية قوية، إضافة إلى كفاءات ثقافية متعددة، مدعومة بإجادة عدة لغات ومشاركته الفاعلة في مبادرات مجتمعية.

BARIŞIN MİMARI OLARAK KADIN: SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE KADINLARIN GÜÇLENDİRİLMESİ YOLU İLE SURİYE'NİN YENİDEN İNŞASI

Mohamed El Gaby
Abdallah Shakhshir

2025 yılında, 61 yıllık Baas yönetiminin ardından, Suriye özellikle kadınların güçlendirilmesi yoluyla yeniden inşa için fırsatlara sahip olacaktır. Bu makale, çatışma sonrası Suriye'nin yeniden inşasında kadınların hayati rolünü vurgulamakta ve onların güçlendirilmesinin kalıcı barış, sosyal uyum ve ekonomik iyileşme sağlamak için gerekli olduğunu ileri sürmektedir. Çatışma sonrası söylemin büyük bir kısmı geleneksel olarak maddi yeniden yapılanmaya odaklanmışken, bu çalışma insani bir yaklaşım benimsemekte ve Suriyeli kadınları ulusal yeniden inşa sürecinin merkezine yerleştirmektedir. Araştırma şu temel soruları ele almaktadır: Kadınların güçlendirilmesi Suriye'nin toparlanması için neden önemlidir? Bu, geleneksel yeniden yapılanma paradigmalarına nasıl meydan okuyabilir? Kadınların siyasi, ekonomik ve sosyal katılımını kurumsallaştırabilecek pratik mekanizmalar nelerdir? Nitel içerik analizinden yararlanarak, bu çalışma Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, BM Kadın Birimi ve önde gelen STK'ların raporlarını ve politika çerçevelerini incelerken, Almanya, Bosna ve Ruanda'daki çatışma sonrası iyileşme vaka çalışmalarını da referans almaktadır. SWOT (Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler) analiz metodolojisi aracılığıyla, kadınların katkılarının iki temel alanı vurgulanmaktadır: Bunların ilki, yerel barış inşası, yönetişim, resmi müzakere süreçleri ile sosyal yeniden yapılanma yoluyla siyasi katılımdır. İkincisi ise, ekonomik toparlanmanın girişimcilik, mesleki eğitim ve tarımın canlandırılması yoluyla sağlanabileceğidir. Bu analiz boyunca, makale ayrıca ataerkil normlar, kadına yönelik şiddet ve politika desteğinin eksikliği gibi kültürel ve kurumsal engelleri de tanımlamaktadır. Çalışma, bu sorunları ele almak adına olası fırsatları araştırmakta ve uygulanabilir, devletin uygulama kapasitesine sahip olduğu politika önerilerini sunmaktadır. Son olarak ise bu çalışma, kadınların güçlendirilmesini barış çalışmalarının bir parçası olarak ele alarak ve kadınları savaşın kurbanları olarak değil, toparlanmanın mimarları ve sürdürülebilir ulus inşasının aktörleri olarak değerlendirerek, Orta Doğu Çalışmalarını domine eden güç, güvenlik ve savaş odaklı araştırmalara karşı bir protesto niteliği taşıyor.

Anahtar Kelimeler: Feminist Barış İnşası, Kapsayıcı Kalkınma, Ekonomik Dayanıklılık, Sosyal Uyum.

WOMEN AS ARCHITECTS OF PEACE: RECONSTRUCTING SYRIA IN THE POST-WAR ERA THROUGH WOMEN`S EMPOWERMENT

Mohamed El Gaby
Abdallah Shakhshir

In 2025, after 61 years of Ba'athist rule, Syria will have opportunities for reconstruction, particularly through empowering women. This essay emphasizes the vital role of women in rebuilding post-conflict Syria, asserting that their empowerment is essential for achieving lasting peace, social cohesion, and economic recovery. While much of the post-conflict discourse has traditionally focused on material reconstruction, this study adopts a humanitarian approach, placing Syrian women at the center of the national rebuilding process. The research addresses key questions: Why is women's empowerment essential for Syria's recovery? How can it challenge traditional reconstruction paradigms? And what practical mechanisms can institutionalize women's political, economic, and social participation? Drawing on qualitative content analysis, the study examines reports and policy frameworks from the United Nations, World Bank, UN Women, and leading NGOs, while also referencing post-conflict recovery case studies from Germany, Bosnia, and Rwanda. Through SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats) analysis methodology, two core domains of women's contributions are highlighted: firstly, political participation through local peacebuilding, governance, and formal negotiation processes, as well as social reconstruction. Secondly, economic recovery can be achieved through entrepreneurship, vocational training, and agricultural revitalization. Throughout that analysis, the essay also identifies cultural and institutional barriers, including patriarchal norms, violence against women, and a lack of policy support. To address these, it explores possible opportunities and proposes actionable, state-capable policy recommendations. Finally, the study serves as a protest against power, security, and war-oriented research, which dominate Middle East Studies by framing women's empowerment as part of peace studies and harnessing the full potential of women, not as victims of war, but as architects of recovery and agents of sustainable nation-building.

Key Words: Feminist Peacebuilding, Inclusive Development, Economic Resilience, Social Cohesion.

المرأة كمهندسة للسلام: إعادة بناء سوريا عبر تمكين النساء في مرحلة ما بعد النزاع

محمد الجابي

عبدالله شخشير

في عام 2025، وبعد 61 عاماً من حكم حزب البعث، ستملك سوريا فرصاً حقيقية لإعادة البناء، ولا سيما من خلال تمكين النساء. تؤكد هذه المقالة على الدور الحيوي الذي تلعبه النساء في إعادة إعمار سوريا في مرحلة ما بعد النزاع، ويؤكد أن تمكينهن شرطٌ أساسي لتحقيق السلام المستدام، والانسجام الاجتماعي، والانتعاش الاقتصادي. ففي حين ركّز الجزء الأكبر من الخطاب المتعلق بمرحلة ما بعد النزاع تقليدياً على إعادة الإعمار المادي، يتبنّى هذا العمل مقاربة إنسانية تضع المرأة السورية في قلب عملية إعادة بناء الدولة. تتناول الدراسة الأسئلة الأساسية التالية: لماذا يُعدّ تمكين النساء ضرورياً لتعافي سوريا؟ وكيف يمكن أن يتحدى هذا النهجُ النماذجَ التقليدية لإعادة الإعمار؟ وما الآليات العملية القادرة على إضفاء طابع مؤسسي على المشاركة السياسية والاقتصادية والاجتماعية للنساء؟ بالاستفادة من تحليل المحتوى النوعي، تستعرض الدراسة تقارير وأطر السياسات الصادرة عن الأمم المتحدة، والبنك الدولي، وهيئة الأمم المتحدة للمرأة، والمنظمات غير الحكومية الرائدة، إضافةً إلى الاستفادة من دراسات حالة حول التعافي في مرحلة ما بعد النزاع في كلٍّ من ألمانيا والبوسنة ورواندا. ومن خلال تحليل SWOT (نقاط القوة والضعف والفرص والتهديدات)، تبرز الورقة مجالين رئيسيين لمساهمات المرأة: أولهما المشاركة السياسية عبر بناء السلام المحلي، والحوكمة، ومسارات التفاوض الرسمية، وإعادة البناء الاجتماعي. والثاني الانتعاش الاقتصادي عبر ريادة الأعمال، والتدريب المهني، وإحياء القطاع الزراعي. وفي سياق التحليل، تحدد الدراسة أيضاً جملة من العوائق الثقافية والمؤسسية، بما في ذلك الأعراف الأبوية، والعنف ضد المرءة، ونقص الدعم السياسي. كما تستكشف هذه الدراسة الفرص الممكنة لمعالجة تلك التحديات، وتقدم مقترحات سياسية قابلة للتطبيق، تتوافق مع قدرات الدولة التنفيذية. وتخلص الدراسة في نهايتها إلى أن تناول تمكين النساء كجزء من دراسات السلام، والنظر إليهن لا بوصفهن ضحايا للحرب بل معمارياتٍ للتعافي وفاعلات في بناء الأمة المستدامة، يشكّل موقفاً احتجاجياً ضد هيمنة الدراسات المرتكزة على القوة والأمن والحرب في حقل دراسات الشرق الأوسط.

الكلمات المفتاحية: بناء السلام النسوي، التنمية الشاملة، الصمود الاقتصادي، الانسجام الاجتماعي.

2. Gün 2. Oturum

Manaf QOUMAN

Ahmad AL AHMAD

Muhamad SHABAREK

Manaf QOUMAN
مناف قومان

Munaff, Omran Stratejik Araştırmalar Merkezi'nde Suriye'ye odaklanarak çatışma ortamlarındaki ekonomik ve sosyal dönüşümleri anlamaya çalışan Suriyeli bir ekonomi araştırmacısıdır. Çalışmalarında savaşın ve devam eden krizlerin ekonomik yapılar ve toplum üzerindeki etkisini incelerken, çatışma boyunca erken toparlanma ve insani yardım faaliyetlerinin rolü ile bunların kalkınma ve yerel yönetişim üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. Ayrıca, ekonomi politikalarını eleştirel bir bakış açısıyla analiz etmeye ve çatışma sonrası dönemde daha adil ve etkili politikaların şekillenmesine yardımcı olabilecek görüşler önermeye büyük ilgi duymaktadır.

Munaff is a Syrian economic researcher at Omran Center for strategic studies dedicated to understanding the economic and social transformations in conflict settings, with a particular focus on Syria. His work examines the impact of war and ongoing crises on economic structures and society, while exploring early recovery and the role of humanitarian action throughout the conflict and its implications for development and local governance. He also has a strong interest in critically analyzing economic policies and propose insights that can help shape more just and effective policies in the post-conflict phase.

مناف قومان هو باحث اقتصادي سوري في مركز عمران للدراسات الاستراتيجية، يكرّس عمله لفهم التحولات الاقتصادية والاجتماعية في سياقات النزاع، مع تركيز خاص على الحالة السورية. تتناول أبحاثه تأثيرات الحرب والأزمات المستمرة على البنى الاقتصادية والمجتمع، إضافةً إلى دراسة مسارات التعافي المبكر ودور العمل الإنساني خلال مراحل الصراع وانعكاساته على التنمية والحوكمة المحلية. كما يهتم بنقد السياسات الاقتصادية وتحليلها بعمق، واقتراح رؤى يمكن أن تسهم في صياغة سياسات أكثر عدالة وفعالية في مرحلة ما بعد النزاع.

Ahmad AL AHMAD

أحمد الأحمد

31 yaşındaki Ahmed Al-Ahmad, gönüllü ve hayır işlerine büyük bir tutkuyla bağlıdır. Sabah Al-Ahmad Al-Jaber Al-Sabah Üniversitesi'nden İslami finans alanında yüksek lisans derecesi ve Katar Üniversitesi'nden finans ve pazarlama alanında lisans derecesi bulunmaktadır. Çok sayıda girişimin başlatılmasına ve öğrenci kulüpleri ile gönüllü ekiplerinin kurulmasına katkıda bulunmuştur. Bunların en önemlileri, Kuran öğretimi için kurulan Mishkat Kulübü, Suriyeli çocukları eğitmek amacıyla "Biz onlar için orada olmazsak, kim olacak?" sloganıyla başlatılan Amal Al Sham girişimi ve "İnsanlığa insanca davran" sloganıyla kurulan Insaniya ekibidir. Hadayaqatar.com ve Shai Karak Cafe projesinin kurucusudur. Katar'da vergi sektöründe üç yıl, eğitim sektöründe ise üç yıl pratik deneyime sahiptir. Katar'da 15'ten fazla ödül kazanmıştır. Bunların en önemlileri, Raf Charity tarafından düzenlenen 2017 yılı en iyi hayırseverlik projesi fikri yarışmasında üçüncü olmak ve 2009 yılında Katar'da düzenlenen "Hayalimizdeki Doha'yı Çizelim" yarışmasında birinci olmaktır. Raf Charity tarafından düzenlenen 2017 yılındaki en iyi hayırseverlik projesi fikri yarışması "Be a Mercy"de birinci, Katar Vakfı tarafından düzenlenen 2009 yılındaki "Hayalimizdeki Doha'yı Çizelim" yarışmasında birinci olmuştur. Ayrıca kısa öykü yazımı ve çeşitli diğer yarışmalarda da birçok ödül kazanmıştır.

Ahmed Al-Ahmad, aged 31, is passionately committed to voluntary and charitable work. He holds a master's degree in Islamic finance from Sabah Al-Ahmad Al-Jaber Al-Sabah University and a bachelor's degree in finance and marketing from Qatar University. He has contributed to the launch of numerous initiatives and the establishment of student clubs and volunteer teams. The most notable of these are the Mishkat Club, established for teaching the Quran; the Amal Al Sham initiative, launched with the slogan 'If we are not there for them, who will be?' to educate Syrian children; and the Insaniya team, founded with the slogan 'Treat humanity humanely.' He is the founder of Hadayaqatar.com and the Shai Karak Cafe project. He has three years of practical experience in the tax sector and three years in the education sector in Qatar. He has won more than 15 awards in Qatar. The most important of these are third place in the 2017 best charity project idea competition organised by Raf Charity and first place in the 2009 'Let's Draw Our Dream Doha' competition held in Qatar. He won first place in the 2017 best philanthropy project idea competition 'Be a Mercy' organised by Raf Charity and first place in the 2009 'Let's Draw Our Dream Doha' competition organised by the Qatar Foundation. He has also won numerous awards in short story writing and various other competitions.

أحمد الأحمد، 31 عامًا، محب للعمل التطوعي والخيري، حاصل على ماجستير في التمويل الإسلامي من جامعة صباح الدين زعيم وبكالوريوس في المالية والتسويق من جامعة قطر. ساهم في إطلاق العديد من المبادرات وتأسيس أندية طلابية وفرق تطوعية، من أبرزها نادي «مشكاة» لتعليم القرآن الكريم، ومبادرة «أمل الشام» تحت شعار «إن لم نكن لهم فمن لهم» لتعليم الأطفال السوريين، وفريق «إنسانية» تحت شعار «عامل إنسانيتك بإنسانية». وهو مؤسس موقع hadayaqatar.com وكذلك مؤسس مشروع شاي كرك كافيه. يمتلك خبرة عملية لمدة ثلاث سنوات في القطاع الضريبي في قطر وثلاث سنوات أخرى في قطاع التعليم. وقد حصل على أكثر من 15 جائزة على مستوى دولة قطر، من أهمها المركز الثالث في مسابقة «كن رحمة» لعام 2017 لأفضل فكرة مشروع خيري بتنظيم من راف الخيرية، والمركز الأول في مسابقة «لنرسم الدوحة كما نحلم بها» عام 2009 بتنظيم مؤسسة قطر، بالإضافة إلى عدة جوائز في كتابة القصص القصيرة ومسابقات متنوعة أخرى.

Savaş Sonrası Altyapı Projelerinin İcare Sukuku Yoluyla Finansmanı: Suriye Örnekleri

Ahmad Al-Ahmad, Pro.Monzer Kahf

Bu çalışma, savaş sonrası altyapı projelerinin finansmanında sukuk kullanımını incelemiştir. Beş Sukuk uzmanıyla görüşülmüş olup, analiz sonucu Suriye'de Sukuk finansmanı ile altyapı geliştirme arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca, sukukun derecelendirilmesi ve getirisi pazarlama açısından kritiktir. Ancak Suriye, sukuku ABD doları ya da altın üzerinden fiyatlandırmalıdır. Sonuç olarak, mümkünse sermaye Tekaful Sigortası veya İslam Kalkınma Bankası tarafından garanti altına alınmalıdır. Havalimanları ve trenler gibi gelir üreten varlıkları finanse etmek için İcare Sukuk'u kullanmak Suriye'ye yardımcı olabilir. Ancak bu gibi gelir getiren varlıklara uzun zaman dilimleri sağlayabilme kapasitesi zamanla azalabilir. İcare Sukuk'u diğer Sukuk türleri ve finansman yöntemleri ile birleştirmek için hibrit Sukuk kullanılabilir. Çalışma, proje verimliliğini ve ilgili idarenin verimliliğini sağlamak amacıyla İcare Sukuk'un kullanılmasını önermektedir. İcare Sukuk'taki bağlayıcı sözleşmede herhangi bir hukuki sorun olmadığını teminat altına alınması gerekmektedir. Suriye'deki ilk İcare Sukuk deneyimleri küçük miktarlar ve yüksek getirilerle olmalıdır. Başarılı olmaları durumunda ise Suriye'nin kredi notu gelişecektir.

Anahtar Kelimeler: Sukuk, İslami bankacılık, Devlet Finansmanı, Altyapı, Kriz, Savaş sonrası, Suriye, İcare

FINANCING POST-WAR INFRASTRUCTURE PROJECTS THROUGH IJARAH SUKUK: CASES OF SYRIA

Ahmad Al-Ahmad, Pro. Monzer Kahf

This study looked into the use of Sukuk to fund post-war infrastructure projects. Five Sukuk specialists were interviewed, and the analysis result shows a strong relationship between Sukuk financing and infrastructure development in Syria. Also, Sukuk rating and return are critical for marketing. However, Syria must price the Sukuk in US dollars or gold. As a result, the capital should be guaranteed by Takaful Insurance or the Islamic Development Bank, if possible. It can help Syria by using Ijarah Sukuk to fund income-generating assets like airports and trains. The ability to provide such income-generating assets for extended periods of time may dwindle. To combine Ijarah Sukuk with other Sukuk and other financing methods, hybrid Sukuk may be used. The study suggests using Ijarah Sukuk to ensure project efficiency and the efficiency of the relevant administration. Assuring that there are no legal issues with the binding contract in the Ijarah Sukuk. The first experiences of Ijarah Sukuk in Syia should be with small amounts and high returns. Syria credit ratings will improve if they are successful.

Keywords: Sukuk, Islamic banking, Government finance, Infrastructure, Crisis, Post-war, Syria, Ijarah.

تمويل مشاريع البنية التحتية بعد الحرب عبر صكوك الإجارة: الحالة السورية

أحمد الأحمد، البروفسور منذر قحف

تبحث هذه الدراسة في استخدام الصكوك لتمويل مشاريع البنية التحتية في مرحلة ما بعد الحرب. تم إجراء مقابلات مع خمسة متخصصين في الصكوك، وأظهرت نتائج التحليل وجود علاقة قوية بين تمويل الصكوك وتطوير البنية التحتية في سورية. كما بينت النتائج أن تصنيف الصكوك والعائدات يلعبان دورًا حاسمًا في تسويقها. ومع ذلك، ينبغي على سورية تسعير الصكوك بالدولار الأمريكي أو بالذهب. وبناءً عليه، يجب أن تكون رؤوس الأموال مغطاة بتأمين تكافل أو بضمان من البنك الإسلامي للتنمية إن أمكن.

يمكن لصكوك الإجارة أن تساعد سورية في تمويل الأصول المدرة للدخل مثل المطارات والسكك الحديدية. إلا أنّ القدرة على توفير مثل هذه الأصول لفترات زمنية طويلة قد تتراجع، ولذلك يمكن اللجوء إلى «الصكوك الهجينة» عبر دمج صكوك الإجارة مع أنواع أخرى من الصكوك وأساليب التمويل لضمان الكفاءة التشغيلية والمالية للمشروعات والإدارة المعنية بها.

كما توصي الدراسة بضمان خلو عقود صكوك الإجارة من الإشكالات القانونية، والبدء بإصدار صكوك بمبالغ صغيرة وعوائد مرتفعة في التجارب الأولى داخل سورية، الأمر الذي من شأنه تعزيز التصنيف الائتماني للدولة إذا كانت هذه التجارب ناجحة.

الكلمات المفتاحية: الصكوك، المصارف الإسلامية، المالية العامة، البنية التحتية، الأزمات، ما بعد الحرب، سورية، الإجارة.

ORTADOĞU MIDDLE EAST FOUNDATION VAKFI
TUJID Turkish Journal of International Development
عمران للدراسات الاستراتيجية OMRAN Strategic Studies
İstanbul Zaim Üniversitesi
İnsan Siyaset Toplum Çalışmaları Derneği

Muhamad SHABAREK
محمد شبارق

Muhamad Shabarek is an international development and governance expert with more than two decades of experience working across policy reform, institutional development, and economic transition in Syria and the wider region. He has worked extensively with United Nations agencies and international development partners, focusing on strengthening governance systems, supporting private-sector resilience, and advancing evidence-based approaches to post-conflict recovery. His professional portfolio spans strategic planning, programme design, stakeholder dialogue, and institutional capacity-building in complex and fragile environments.

Muhamad holds an MSc in Governance and Policy, PGD in European Studies, and BSc in Economics. He is also a Research Fellow at the Centre for Syrian Studies at the University of St Andrews, LSE, and The Syrian Forum. Muhamad is currently the lead facilitator of the national Private Sector Engagement process.

Muhamad Shabarek, Suriye ve daha geniş bölgede politika reformu, kurumsal gelişim ve ekonomik geçiş alanlarında yirmi yılı aşkın deneyime sahip uluslararası kalkınma ve yönetişim uzmanıdır. Birleşmiş Milletler kurumları ve uluslararası kalkınma ortaklarıyla yoğun bir şekilde çalışmış, yönetişim sistemlerinin güçlendirilmesi, özel sektörün dayanıklılığının desteklenmesi ve çatışma sonrası toparlanma için kanıta dayalı yaklaşımların geliştirilmesine odaklanmıştır. Mesleki portföyü, karmaşık ve kırılgan ortamlarda stratejik planlama, program tasarımı, paydaş diyaloğu ve kurumsal kapasite geliştirmeyi kapsamaktadır. Yönetişim ve Politika alanında yüksek lisans, Avrupa Çalışmaları alanında yüksek lisans ve Ekonomi alanında lisans derecesine sahiptir. Ayrıca St Andrews Üniversitesi, LSE ve Suriye Forumu'nun Suriye Çalışmaları Merkezi'nde araştırma görevlisidir. Şu anda ulusal Özel Sektör Katılım sürecinin baş kolaylaştırıcısıdır.

محمد شبارق هو خبير دولي في التنمية والحوكمة يتمتع بخبرة تتجاوز عشرين عاماً في مجالات إصلاح السياسات، تطوير المؤسسات، والانتقال الاقتصادي في سوريا والمنطقة الأوسع. عمل بشكل مكثّف مع وكالات الأمم المتحدة وشركاء التنمية الدوليين، مركّزاً على تعزيز أنظمة الحوكمة، ودعم صمود القطاع الخاص، وتطوير منهجيات قائمة على الأدلة للتعافي بعد النزاع. يشمل سجله المهني التخطيط الاستراتيجي، وتصميم البرامج، وحوار أصحاب المصلحة، وبناء القدرات المؤسسية في البيئات المعقدة والهشّة. يحمل شبارق درجتي ماجستير في الحوكمة والسياسات العامة، والدراسات الأوروبية، إضافة إلى درجة البكالوريوس في الاقتصاد. كما يعمل باحثاً في جامعة سانت أندروز، ومدرسة لندن للاقتصاد (LSE)، ومركز الدراسات السورية التابع للمنتدى السوري. يشغل حالياً منصب الميسّر الرئيسي لعملية إشراك القطاع الخاص الوطني في سوريا.

2. Gün 3. Oturum

Av. Abdülkadir TOK

Gülşen Devre HİLLY

Fadıl HANCI

Dr. Ammar KAHF

Maen TALLA

Av. Abdülkadir TOK
المحامي عبد القدير طوق

Şanlıurfa'da serbest avukat olarak mesleki faaliyetlerini sürdüren Tok, Konya Büyükşehir Belediyesine bağlı Kudüs Çalışmaları Grubunda, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (İNSAMER) bünyesinde ve çeşitli platformlarda da insan hakları, uluslararası hukuk, göç hukuku alanlarında çalışmalar yapmaktadır. Çalışma alanları, özellikle çatışma bölgeleri olan Filistin, Suriye ve Doğu Türkistan'da meydana gelen gelişmelerin uluslararası hukuk çerçevesinde değerlendirilmesini kapsamaktadır. Bu bağlamda, uluslararası insancıl hukuk, insan hakları hukuku ve devlet dışı aktörlerin rolü üzerine odaklanarak bölgesel krizleri analiz etmektedir. Akademik ve mesleki çalışmalarını, çeşitli ulusal ve uluslararası sempozyum, kongre ve çalıştaylara katılarak sürdürmektedir. Kudüs başta olmak üzere işgal altındaki Filistin topraklarında yaşanan hak ihlallerinin hukuki boyutunu araştırmak ve bu alanda uluslararası farkındalık oluşturmak amacıyla faaliyet gösteren Kudüs ve Hukuk Derneği'nin de kurucu yönetim kurulu üyesidir.

Abdülkadir Tok, who practises as a barrister in Şanlıurfa, also works in the field of human rights, international law and migration law within the Jerusalem Studies Group affiliated with Konya Metropolitan Municipality, the Centre for Humanitarian and Social Research (İNSAMER) and various other platforms. His areas of work include assessing developments in conflict zones, particularly Palestine, Syria and East Turkistan, within the framework of international law. In this context, he analyses regional crises by focusing on international humanitarian law, human rights law and the role of non-state actors. He continues his academic and professional work by participating in various national and international symposiums, congresses, and workshops. He is also a founding board member of the Jerusalem and Law Association, which aims to investigate the legal dimensions of human rights violations in the occupied Palestinian territories, particularly in Jerusalem, and to raise international awareness in this area.

عبد القدير طوق هو محام يمارس مهنته في ولاية شانلي أورفا، ويعمل كذلك في مجالات حقوق الإنسان، القانون الدولي وقانون الهجرة ضمن مجموعة دراسات القدس التابعة لبلدية قونية الكبرى، وفي مركز البحوث الإنسانية والاجتماعية (İNSAMER)، إضافة إلى مشاركته في عدد من المنصات البحثية والمهنية الأخرى. تشمل مجالات عمله تقييم التطورات في مناطق النزاع، ولا سيما في فلسطين وسوريا وتركستان الشرقية، ضمن إطار القانون الدولي. وفي هذا السياق، يحلل الأزمات الإقليمية من خلال التركيز على القانون الدولي الإنساني، قانون حقوق الإنسان، ودور الفاعلين من غير الدول.

ويواصل طوق عمله الأكاديمي والمهني عبر مشاركته في العديد من الندوات والمؤتمرات وورش العمل على المستويين الوطني والدولي. وهو أيضاً عضو مؤسس في جمعية القدس والقانون التي تهدف إلى دراسة الأبعاد القانونية لانتهاكات حقوق الإنسان في الأراضي الفلسطينية المحتلة، وخاصة في القدس، والعمل على رفع مستوى الوعي الدولي بهذه القضايا.

SURİYE KRİZİNDEN YENİ DÖNEME GEÇİŞ: MİLLİ İSTİHBARATIN GÜVENLİK POLİTİKALARINDAKİ MODEL ROLÜ

Av. Abdulkadir TOK

2011'de Suriye'de patlak veren kriz, kısa sürede çok aktörlü ve çok düzlemli bir güvenlik kırılganlığına evrilerek ülkenin istihbarat ve güvenlik mimarisini derinden aşındırmıştır; devlet dışı silahlı aktörlerin kurumsallaşması ve merkezî otoritenin zayıflaması, rejim güvenliğini önceleyen kapalı "Muhaberat" düzeneklerini operasyonel etkililik ve toplumsal meşruiyet bakımından işlevsizleştirmiştir. Bu çalışma, olası bir geçiş dönemine yönelik güvenlik mimarisi, güvenlik sektörü reformu (SSR) ve istihbarat dönüşümünü insan güvenliği perspektifinden teorik olarak çerçevelemekte ve uygulanabilir bir kurumsal tasarım önermektedir; yöntem olarak 2011–2025 dönemine ait resmî belgeler, uluslararası kuruluş raporları ve saygın akademik/politika yayınlarına dayalı nitel doküman analizi ile kamuya açık, doğrulanabilir kayıtlardan seçilmiş yapılandırılmış vaka incelemeleri birlikte kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, demokratik gözetim ile veri yönetişimi ve delil zinciri standartlarının kurumsallaştırılması, HUMINT–SIGINT–OSINT füzyonu ve analiz–operasyon ayrışmasının tesisi ile vetting–DDR entegrasyonunun birlikte işletilmesinin hem etkililik hem meşruiyette kalıcı iyileşme ürettiğini; buna bağlı çıktıların ise geçiş dönemine uyarlanabilir kurumsal tasarım, kademeli uygulama takvimi ve performansın izlenmesine imkân veren göstergelendirilmiş bir yol haritası olduğunu göstermektedir. Bu çerçeveden hareketle, Millî İstihbarat Teşkilâtı'nın model rolü, açık hukukî çerçeve ve bağımsız dış denetim altında kapasite transferi ve kurumsal danışmanlık olarak konumlanmakta; aşamalı uygulama ile gösterge temelli izleme–değerlendirme mekanizmalarının kurulması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriye; Güvenlik Mimarisi, Kurumsal Yeniden Yapılanma, İstihbarat Dönüşümü, Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT).

Transition from the Syrian Crisis to a New Era: The Model Role of National Intelligence in Security Policies

Av. Abdulkadir TOK

The crisis that erupted in Syria in 2011 quickly evolved into a multi-actor, multi-level security fragility, profoundly eroded the country's intelligence and security architecture. The institutionalization of non-state armed actors and the weakening of central authority have rendered the closed "al-Mukhabarat" systems, which prioritize regime security, ineffective in terms of operational effectiveness and social legitimacy. This study theoretically frames the security architecture, Security Sector Reform (SSR), and intelligence transformation for a potential transitional period from a human security perspective and proposes a applicable institutional design. As a methodology, qualitative document analysis— based on official documents, international organization reports, and reputable academic/policy publications from the 2011–2025 period— was used along with structured case studies selected from publicly available, verifiable records. The findings show that the joint operation of several processes—including the institutionalization of democratic oversight alongside data governance and chain of custody standards, the establishment of HUMINT–SIGINT–OSINT fusion and the separation of analysis–operations, and vetting–DDR integration—produces lasting recovery in both effectiveness and legitimacy; and that the resulting outputs are an adaptable institutional design for the transition period, a gradual implementation schedule, and an indicator-based roadmap that allows for performance monitoring. Within this framework, the model role of the National Intelligence Organization is positioned as capacity transfer and institutional consultancy under a clear legal framework and independent external oversight. It is recommended that phased implementation be accompanied by indicator-based monitoring and evaluation mechanisms.

Keywords: Syria, Security Architecture, Institutional Restructuring, Intelligence Transformation, National Intelligence Organization (MİT).

الانتقال من أزمة سورية إلى مرحلة جديدة: الدور النموذجي للاستخبارات الوطنية في سياسات الأمن

المحامي عبد القدير طوق

إنّ الأزمة التي اندلعت في سورية عام 2011 سرعان ما تحوّلت إلى هشاشة أمنية متعددة الفواعل والمستويات، الأمر الذي أدّى إلى تآكل عميق في بنية الاستخبارات والأمن في البلاد؛ إذ إنّ تَرسُّخَ الفاعلين المسلّحين من غير الدول وتراجعَ السلطة المركزية جعلا الآليات المغلقة لـ»المخابرات»، التي تُقدِّم أمن النظام على ما سواه، عاجزةً من حيث الفاعلية العملياتية والشرعية المجتمعية. تقوم هذه الدراسة بتأطير البنية الأمنية المتوقعة في مرحلة انتقالية، وإصلاح قطاع الأمن (SSR)، وتحول الاستخبارات من منظور أمن الإنسان، كما تقترح تصميماً مؤسسياً قابلاً للتطبيق. وقد استُخدم في المنهج التحليل النوعي للوثائق استناداً إلى البيانات الرسمية وتقارير المنظمات الدولية والمنشورات الأكاديمية والسياساتية الموثوقة خلال الفترة 2011-2025 ، إلى جانب دراسات حالة مُنظَّمة مختارة من سجلات متاحة للعامة وقابلة للتحقق. وتُظهر النتائج أنّ إرساء الرقابة الديمقراطية، وحوكمة البيانات، ومعايير سلسلة الأدلة، إضافة إلى دمج مصادر الاستخبار HUMINT-TNIGIS-OSINT والفصل بين التحليل والعمليات، وتشغيل آليات الفرز (Vetting) والدمج ونزع السلاح وإعادة الإدماج (DDR) بصورة متلازمة—يُنتِج تحسّناً دائماً في كلٍّ من الفاعلية والشرعية. أما المخرجات المرتبطة بذلك فتتمثل في تصميم مؤسسي قابل للتكيّف مع المرحلة الانتقالية، وجدول زمني للتنفيذ المتدرّج، وخارطة طريق مؤشّراتية تمكّن من متابعة الأداء. ومن هذا المنطلق، يتحدد الدور النموذجي لجهاز الاستخبارات الوطنية (MIT) في نقل القدرات وتقديم الاستشارة المؤسسية ضمن إطار قانوني واضح ورقابة خارجية مستقلة، مع التوصية باعتماد تنفيذ مرحلي وإنشاء آليات للرصد والتقييم قائمة على المؤشرات.

الكلمات المفتاحية: سورية، البنية الأمنية، إعادة الهيكلة المؤسسية، تحول الاستخبارات، جهاز الاستخبارات الوطني (MIT)

Gülşen Devre HİLLY
كولشان ديفره حيلي

Gülşen Devre Hilly, Hollanda'da doğmuş, Türk kökenli olan Gülsen Devre Hilly, Bosna, Somali, Lübnan, Mısır, Suriye, Filistin ve Türkiye genelinde edindiği 15 yıllık deneyimle Güvenlik Sektörü Reformu (SSR), Silahsızlandırma, Terhis ve Yeniden Entegrasyon (DDR), Hukukun Üstünlüğü ve savaş sonrası devlet inşası konularında uzmandır. Türkiye ve Suriye'de Hollanda merkezli uluslararası sivil toplum kuruluşlarına liderlik etmiş; Hollanda Dışişleri Bakanlığı için Somali'de (AB) ve Filistin'de (NATO) SSR alanında danışmanlık görevlerinde bulunmuş, aynı zamanda Ankara'daki Hollanda Büyükelçiliği'nde de çalışmıştır. Saha çalışmaları ile birlikte çeşitli üniversiteler ve düşünce kuruluşlarında görev almış olması, kendisine güçlü bir akademik altyapı sağlamıştır. Halen Suriye'deki SSR olanakları üzerine araştırmalarını sürdürmekte olan Devre Hilly; Hollandaca, Türkçe, İngilizce ve Arapça dillerini konuşmaktadır.

Gülşen Devre Hilly, born in the Netherlands with Turkish roots, is an expert in SSR, DDR, Rule of Law, and post-war statebuilding, with 15 years of experience across Bosnia, Somalia, Lebanon, Egypt, Syria, Palestine, and Türkiye. She has led Dutch iNGOs in Türkiye/Syria and advised on SSR for the Dutch Ministry of Foreign Affairs in Somalia (EU) and Palestine (NATO), while she also worked at the Dutch Embassy in Ankara. Having worked for several universities and think tanks, alongside her fieldwork, she has a strong academic background. Currently researching SSR possibilities in Syria, she speaks Dutch, Turkish, English and Arabic.

كولشان ديفره حيلي هي خبيرة من أصول تركية وُلدت في هولندا، وتمتلك خبرة تمتد لأكثر من خمسة عشر عاماً في كلٍّ من البوسنة والصومال ولبنان ومصر وسوريا وفلسطين وتركيا. تتخصص في إصلاح قطاع الأمن (SSR)، ونزع السلاح والتسريح وإعادة الإدماج (DDR)، وسيادة القانون، وبناء الدولة في مرحلة ما بعد الصراع. قادت منظمات دولية غير حكومية مقرّها هولندا في تركيا وسوريا، كما عملت مستشارة لوزارة الخارجية الهولندية في مجال SSR في الصومال (ضمن إطار الاتحاد الأوروبي) وفي فلسطين (ضمن إطار الناتو)، بالإضافة إلى عملها في السفارة الهولندية في أنقرة. يجمع عملها بين الخبرة الميدانية والخلفية الأكاديمية من خلال مشاركتها في جامعات ومراكز أبحاث متعددة، مما منحها قاعدة معرفية قوية. تواصل حالياً أبحاثها حول إمكانيات إصلاح قطاع الأمن في سوريا. تتقن الهولندية والتركية والإنجليزية والعربية.

Suriye Silahlı Kuvvetlerinin Demokratik Kontrolü: Güvenlik Sektörü Reformu ve Esad Sonrası Suriye'de Demokratik Sivil Denetim

Gülsen Devre Hilly

Suriye, on yıllardır süren otoriter yönetim ve çatışmalardan sonra geçişini sürdürürken, güvenlik sektörü üzerinde demokratik sivil gözetimin kurulması, sürdürülebilir barış için en önemli zorluklardan ve fırsatlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. Suriye'deki Güvenlik Sektörü Reformu (SSR), yapısal ve teknik düzenlemelerin ötesinde hareket ederek hesap verebilirlik, şeffaflık ve kamu güvenini, yani meşru yönetimin temel unsurlarını benimsemelidir. Bu makale, Suriye bağlamında demokratik sivil denetim mekanizmalarına giden yolları, diğer çatışma sonrası çevrelerden elde edilen karşılaştırmalı deneyimlerden ve öğrenilen derslerden yararlanarak incelemektedir. Makale, başarılı bir denetimin kapsayıcılık, sivil toplumun katılımı, parlamento denetimi ve yargı bağımsızlığına bağlı olduğunu savunmaktadır. Dahası, bu makale GSR'nin (Güvenlik Sektörü Reformu), geçiş dönemi adaleti ve daha geniş devlet inşası süreçleriyle entegrasyonunun sağlanmasının öneminin altını çizmektedir. Thomas Risse'ın çerçevesi aracılığıyla ampirik meşruiyeti analiz ederek ve yakın zamanda İnsan Güvenlik Çözümleri'nin (HSS) yuvarlak masa toplantıları aracılığıyla toplanan yerel Suriyeli bakış açılarını dahil ederek, bu çalışma kurumsal reform, sivil katılım ve donör angajmanı için pratik öneriler sunmaktadır. Gözetimin güçlendirilmesi sadece bir yönetişim meselesi değil, aynı zamanda devlet ile vatandaş arasındaki sosyal sözleşmenin yeniden tesisi için bir ön koşuldur. Bu, istikrarlı ve demokratik bir Suriye için gerekli bir temeldir.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Güvenlik Sektörü Reformu (GSR), Demokratik Sivil Gözetim, Meşruiyet, Güvenlik Yönetişimi ve Devlet İnşası.

The Democratic Control of the Syrian Armed Forces: Security Sector Reform and Democratic Civilian Oversight in Post-Assad Syria

Gülşen Devre Hilly

As Syria continues its transition beyond decades of authoritarian rule and conflict, establishing democratic civilian oversight over the security sector emerges as one of the most critical challenges and opportunities for sustainable peace. Security Sector Reform (SSR) in Syria must move beyond structural and technical adjustments to embrace accountability, transparency, and public trust — the essential elements of legitimate governance. This paper explores the pathways toward democratic civilian oversight mechanisms in the Syrian context, drawing from comparative experiences and lessons learned from other post-conflict environments. It argues that successful oversight depends on inclusivity, the participation of civil society, parliamentary control, and judicial independence. Moreover, it highlights the importance of ensuring that SSR is integrated with transitional justice and broader statebuilding processes. By analyzing empirical legitimacy through Thomas Risse's framework and incorporating local Syrian perspectives gathered through recent Human Security Solutions' roundtables1, this study offers practical recommendations for institutional reform, civilian participation, and donor engagement. Strengthening oversight is not only a matter of governance but a precondition for restoring the social contract between state and citizen — a necessary foundation for a stable and democratic Syria.

Keywords: Syria, Security Sector Reform (SSR), Democratic Civilian Oversight, Legitimacy, Security, Governance and State-Building

الرقابة الديمقراطية على القوات المسلحة السورية: إصلاح قطاع الأمن والرقابة المدنية الديمقراطية في سوريا ما بعد نظام الأسد

كولشان ديفره حيلي

في الوقت الذي تواصل فيه سوريا انتقالها بعد عقود من الحكم السلطوي والصراع، يبرز تأسيس رقابة مدنية ديمقراطية على القطاع الأمني كواحد من أهم التحديات والفرص لتحقيق سلام مستدام. يجب أن يتجاوز إصلاح قطاع الأمن في سوريا (SSR) حدودَ التعديلات البنيوية والتقنية لي تبنّى المبادئ الأساسية للحكم الشرعي: المساءلة، والشفافية، وثقة الجمهور. يستكشف هذا المقال المسارات المؤدية إلى آليات الرقابة المدنية الديمقراطية في السياق السوري، مستفيدةً من التجارب المقارنة والدروس المستخلصة من بيئات ما بعد النزاع في دول أخرى. وتجادل بأن نجاح الرقابة يعتمد على الشمولية، ومشاركة المجتمع المدني، والرقابة البرلمانية، واستقلال القضاء. علاوة على ذلك، تسلّط الدراسة الضوء على أهمية دمج إصلاح قطاع الأمن (SSR) مع مسارات العدالة الانتقالية وعمليات بناء الدولة الأوسع. ومن خلال تحليل الشرعية التجريبية وفقًا لإطار توماس ريسه(Thomas Risse) ، وإدماج وجهات النظر السورية المحلية التي جُمعت عبر موائد مستديرة حديثة نظّمتها «حلول الأمن الإنساني» (HSS)، تقدم الورقة توصيات عملية للإصلاح المؤسسي، والمشاركة المدنية، وانخراط الجهات المانحة. إن تعزيز الرقابة لا يمثل مجرد قضية حوكمة، بل هو شرطٌ أساسي لإعادة بناء العقد الاجتماعي بين الدولة والمواطن وهو الأساس الضروري لقيام سوريا مستقرة وديمقراطية.

الكلمات المفتاحية: سوريا، إصلاح قطاع الأمن (SSR)، الرقابة المدنية الديمقراطية، الشرعية، حوكمة الأمن وبناء الدولة.

Fadıl HANCI
فاضل خانجي

Ümran Stratejik Araştırmalar Merkezinde araştırmacı olarak görev yapmaktadır. Araştırma alanları arasında güvenlik, yönetişim ve dış politika yer almaktadır. Temel olarak Suriye çalışmaları alanına odaklanmakta ve Ortadoğu siyasetiyle ilgilenmektedir. Lisans eğitimini Üsküdar Üniversitesi Gazetecilik Bölümü'nde tamamlamış, yandal programı kapsamında Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler eğitimi almıştır. Yüksek lisans eğitimini Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Bölümü'nde tamamlamıştır. Yüksek lisans tezinde, Suriye'de 2012–2023 yılları arasında Heyet Tahrir Şam'ın dönüşüm sürecini incelemiştir.

He is a researcher at the Ümran Strategic Research Centre. His research areas include security, governance and foreign policy. He primarily focuses on Syrian studies and is interested in Middle Eastern politics. He completed his undergraduate education at the Journalism Department of Üsküdar University, where he also studied Political Science and International Relations as part of a minor programme. He completed his master's degree at Marmara University's Institute for Middle Eastern and Islamic Countries Studies, Department of Middle Eastern Political History and International Relations. In his master's thesis, he examined the transformation process of Hay'at Tahrir al-Sham in Syria between 2012 and 2023.

يعملُ باحثًا في مركز عمران للدراسات الاستراتيجية، وتركّز مجالات بحثه على الأمن والحوكمة والسياسة الخارجية. ينصبّ اهتمامه الأساسي على دراسات الشأن السوري، إلى جانب متابعته للتطورات السياسية في الشرق الأوسط. حصل على درجة البكالوريوس من جامعة أُسكُدار في قسم الصحافة، كما درس برنامجًا فرعيًا في العلوم السياسية والعلاقات الدولية. أتمَّ دراسته للماجستير في معهد الشرق الأوسط والدول الإسلامية بجامعة مرمرة، في قسم التاريخ السياسي والعلاقات الدولية للشرق الأوسط. تناولت أطروحته للدراسات العليا مسار تحوّل هيئة تحرير الشام في سوريا خلال الفترة الممتدة بين عامي 2012 و2023.

Dr. Ammar KAHF
د. عمار قحف

Dr. Ammar Kahf, 2013 yılında kurulan bağımsız Suriye politika düşünce kuruluşu Omran Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin kurucu ortağı ve icra direktörüdür. Merkezi Şam'da bulunan ve Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri'nde ofisleri bulunan Omran, Suriye bağlamında yönetişim, siyaset, güvenlik ve sürdürülebilir kalkınma alanlarında analiz ve politika üretimi yürütmektedir. Dr. Kahf aynı zamanda toplumsal ve ekonomik güçlendirme alanında faaliyet gösteren Suriye Forumunun kurucu yönetim kurulu üyesidir. UCLA'da (University of California, Los Angeles) Siyaset Bilimi ve İslami Çalışmalar alanlarında doktora derecesini tamamlamıştır. Akademik ilgi alanları; Suriye'de yönetişim, güç paylaşımı, siyasi geçiş süreçleri ile daha geniş anlamda Orta Doğu jeopolitiği ve bölgesel dinamikleri kapsamaktadır. Bölgesel platformlarda, stratejik politika toplantılarında ve Track II diplomasi girişimlerinde aktif olarak yer alan Dr. Kahf, Suriye ve bölgenin geleceğine dair politika yapım süreçlerine düzenli katkıda bulunmaktadır. Ayrıca siyasi dönüşüm, devlet yeniden inşası ve yönetişim üzerine yayımlanmış çeşitli akademik ve stratejik çalışmaları bulunmaktadır.

Dr. Ammar Kahf is the Co-Founder and Executive Director of the Omran Center for Strategic Studies, an independent Syrian policy think tank established in 2013. Headquartered in Damascus, with offices in Turkey and the United States, Omran focuses on political, security, governance, and sustainable development analysis. Dr. Kahf is also a founding board member of the Syrian Forum. He holds a Ph.D. in Political Science and Islamic Studies from UCLA, with research interests in governance, power-sharing, and political transitions in Syria, as well as broader Middle East geopolitics. He actively participates in Track II diplomacy, regional forums, and strategic policy dialogues on Syria and the region.

لدكتور عمار قحف هو الشريك المؤسس والمدير التنفيذي لمركز عمران للدراسات الاستراتيجية، وهو مركز أبحاث مستقل معني بتحليل السياسات العامة في سورية، تأسس في نوفمبر 2013 ، ويتخذ من دمشق مقراً رئيسيًا له، مع مكاتب فاعلة في كل من تركيا والولايات المتحدة. يركز المركز في عمله على تحليل قضايا الحوكمة والسياسة والأمن والتنمية المستدامة في السياق السوري والإقليمي. يشغل الدكتور قحف أيضاً عضوية مجلس الإدارة التأسيسي في مؤسسة «المنتدى السوري»، المعنية بالتمكين المجتمعي والاقتصادي. وهو حاصل على درجة الدكتوراه في العلوم السياسية والدراسات الإسلامية من جامعة كاليفورنيا في لوس أنجلوس (UCLA)، وتتركز اهتماماته البحثية حول الحوكمة وتقاسم السلطة والتحول السياسي في سورية، إلى جانب اهتمام أوسع في ديناميات الجغرافيا السياسية في الشرق الأوسط. يُشارك الدكتور قحف بانتظام في حوارات المسار الثاني، والمنتديات الإقليمية، والنقاشات الاستراتيجية المتعلقة بسورية والمنطقة، وله مساهمات بحثية منشورة في موضوعات التحول السياسي وإعادة بناء الدولة

Maen TALLA
معن طلّاع

Maen Tallaah, Suriye siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanında uzman bir araştırmacıdır. Çalışmaları özellikle güvenlik meseleleri ve Suriye'deki siyasal dönüşümler üzerine yoğunlaşmaktadır. Şam Üniversitesi'nden siyaset bilimi yüksek lisans derecesine sahip olup, Near East University'de güvenlik çalışmaları alanında uluslararası ilişkiler doktorasını sürdürmektedir. 2007 yılından bu yana öğretim ve araştırma alanlarında görev almış; Şam Araştırma Merkezi ve Suriye Hafıza Projesi dâhil olmak üzere çeşitli Suriyeli araştırma kurumlarında pozisyonlar üstlenmiştir. Hâlihazırda Omran Stratejik Araştırmalar Merkezi'nde Araştırma Direktörü olarak görev yapmaktadır. Tallaah, Arap dünyasında önde gelen düşünce kuruluşlarında Arap Yarımadası Araştırmaları Merkezi, Al Jazeera Araştırma Merkezi ve Omran Merkezi başta olmak üzere çok sayıda çalışma ve politika analizi yayımlamıştır. Güvenlik, savunma sektörü, yönetişim ve Suriye'de erken toparlanma konularında çeşitli kitap çalışmalarına katkıda bulunmuş; akademik konferanslarda sunumlar yapmış; hakemli dergilerde makalelerinin yanı sıra Arapça ve yabancı birçok platformda görüş yazıları kaleme almıştır.

Maen Tallaa is a Syrian researcher specializing in political science and international relations, with a focus on security issues and political transformations in Syria. He holds a Master's degree in Political Science from the University of Damascus and is currently pursuing a PhD in International Relations – Security Studies at Near East University. Since 2007, he has worked in teaching and research and has held positions in several Syrian research institutions, including the Sham Center for Strategic Studies and the Syrian Memory Project. He currently serves as the Director of Research at the Omran Center for Strategic Studies. Tallaa has published dozens of studies and research papers with prominent Arab think tanks such as the Arab Gulf States Institute's "Araa," Al Jazeera Center for Studies, and the Omran Center. He has also contributed to several books addressing security, defense sector reform, governance, and early recovery in Syria. He has participated in academic conferences and published peer-reviewed scholarly articles as well as opinion pieces across various Arab and international platforms.

معن طلّاع باحث سوري في العلوم السياسية والعلاقات الدولية، يركز على قضايا الأمن والتحولات السياسية في سورية. يحمل الماجستير في العلوم السياسية من جامعة دمشق، ويتابع الدكتوراه في العلاقات الدولية – تخصص الدراسات الأمنية – بجامعة East Near. عمل في مجالات التدريس والبحث منذ عام 2007، وشغل مناصب بحثية في مراكز سورية متعددة، بينها مركز شام للدراسات، ومشروع الذاكرة السورية، ويشغل حالياً منصب مدير البحوث في مركز عمران للدراسات الاستراتيجية.

نشر عشرات الدراسات والأوراق في مراكز عربية بارزة مثل مركز آراء حول الخليج، مركز الجزيرة للدراسات، ومركز عمران، إضافة إلى مساهمته في عدد من الكتب حول الأمن، قطاع الأمن والدفاع، الحوكمة، التعافي المبكر في سورية، شارك في مؤتمرات أكاديمية، وله مقالات علمية محكمة ومقالات رأي في عدة منصات عربية وأجنبية.

2. Gün 4. Oturum

Doç. Dr. Ayşe Gül GEMCİ

Dr. Ahmed KORABİ

Fatema ALOMARİ

Dr.Mona ABO AZAN

Doç. Dr. Ruba KASMO

Dr. Ahmed KORABİ

د. أحمد قرابي

Dr. Ahmed KORABİ, Halep Üniversitesi'nden Kamu Hukuku alanında doktora derecesi (2012) ve Orta Doğu Yüksek Hukuk Enstitüsü'nden Hukuk alanında doktora derecesi (EDDMO) sahibidir. Anayasa hukuku ve insan hakları uzmanı olan Korabi, Suriye bağlamında demokrasi, adalete erişim ve yasama referansları üzerine çok sayıda yayın yapmıştır. 2013 yılından bu yana Türkiye'de araştırmacı ve danışman olarak çalışan Korabi, 2016 yılında Suriye Diyalog Merkezi'ne katılmıştır. Mevcut araştırmaları Suriye'deki siyasi çözümler, devlet dışı aktörler ve sivil toplum üzerine odaklanmaktadır. Al-Zahra Üniversitesi ve Özgür Halep Üniversitesi'nde kamu hukuku dersleri vermiştir. Ayrıca, Cara (Risk Altındaki Akademisyenler Konseyi) üyesi olarak, gençlerin siyasi kültürü ve çatışma sonrası tapu kayıtları ile ilgili hibe destekli araştırma projelerini yönetmektedir.

Dr. Ahmed KORABİ holds a PhD in Public Law form the University of Aleppo (2012) and a PhD in Law from the Higher Institute of Law in the Middle East (EDDMO). A specialist in constitutional law and human rights, he has published extensively on democracy, access to justice, and legislative references in the Syrian context. Since 2013, he has worked in Turkey as a researcher and consultant, joining the Syrian Dialogue Center in 2016. His current research focuses on political solutions, non-state actors, and civil society in Syria. He has taught public law at Al-Zahra University and Free Aleppo University. Additionally, as a member of Cara (Council for At-Risk Academics), he leads grant-funded research projects regarding youth political culture and post-conflict land registry issues.

الدكتور أحمد قرابي حاصل على درجة الدكتوراه في القانون العام من جامعة حلب (2012)، ودرجة دكتوراه أخرى في القانون من المعهد العالي للقانون في الشرق الأوسط (EDDMO). يعدّ متخصصًا في القانون الدستوري وحقوق الإنسان، وله العديد من المنشورات حول الديمقراطية، والوصول إلى العدالة، والمرجعيات التشريعية في السياق السوري. منذ عام 2013 يعمل في تركيا كباحث ومستشار، وانضمّ إلى مركز الحوار السوري عام 2016. تتركّز أبحاثه الحالية على مسارات الحلّ السياسي في سورية، ودور الفاعلين من غير الدول، والمجتمع المدني. درّس القانون العام في جامعة الزهراء وجامعة حلب الحرة. كما أنه عضو في مؤسسة «كارا» (CARA) البريطانية الداعمة للأكاديميين المعرّضين للخطر، ويقود من خلالها مشاريع بحثية ممولة حول الثقافة السياسية لدى الشباب وقضايا السجل العقاري في مرحلة ما بعد الصراع

Doç. Dr. Ayşe Gül GEMCİ

د.عائشة غول كمجي

Ayşe Gül Gemci, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Doktora programından mezun olup İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nde Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmaktadır. Mekân, yer, kentsel bellek ve kamusal alan üzerine çalışmakta; ulusal ve uluslararası kongrelerde birçok bildiri sunmuştur. Sokak sanatı, mekânsal etkileşim ve kentsel dönüşüm alanlarında araştırmalar yürütmekte olup çeşitli bilimsel projelerin yürütücülüğünü üstlenmektedir.

Ayşe Gül Gemci holds a PhD in Architecture from Yıldız Technical University and is currently an Assistant Professor at Istanbul Sabahattin Zaim University. She works on space, place, urban memory and public space; she has presented numerous papers at national and international conferences. She conducts research in the fields of street art, spatial interaction and urban transformation, and is the principal investigator of various scientific projects.

د.عائشة غول كمجي حاصلة على درجة الدكتوراه في الهندسة المعمارية من جامعة يلدز التقنية، وتشغل حالياً منصب أستاذة مساعدة في جامعة إسطنبول صباح الدين زعيم. تتركز أعمالها البحثية حول المكان والفضاء، الذاكرة الحضرية، والحيز العام، وقد قدّمت العديد من الأوراق العلمية في مؤتمرات وطنية ودولية. كما تعمل على موضوعات فن الشارع، التفاعلات المكانية، والتحولات الحضرية، وتشرف كباحثة رئيسية على عدد من المشاريع العلمية المدعومة.

Fatema ALOMARİ
فاطمة العُمري

Fatima Al-Omari, Şam doğumlu olup 2011 yılından bu yana İstanbul'da yaşamaktadır. Erken yaşta yaşadığı şehirler arası geçiş, mekânsal bellek, kimlik ve mekân–aidiyet ilişkilerine yönelik akademik ilgisinin temelini oluşturmuştur. Bu çerçevede, mimarlık yüksek lisans tezini Şam'ın mekânsal belleği ve kentsel dönüşümleri üzerine, Dr. Ayşe Gül Gemci danışmanlığında sürdürmektedir.

Fatima Al-Omari was born in Damascus and has been living in Istanbul since 2011. Her early experiences of moving between cities formed the basis of her academic interest in spatial memory, identity, and the relationship between place and belonging. Within this framework, she is pursuing her master's thesis in architecture on Damascus' spatial memory and urban transformations, under the supervision of Dr Ayşe Gül Gemci.

فاطمة العُمري من مواليد دمشق وتقيم في إسطنبول منذ عام 2011. وقد أسهم انتقالها بين المدينتين في سن مبكرة في تشكيل اهتمامها الأكاديمي بالذاكرة المكانية وبالعلاقة بين المكان والهوية والانتماء. وفي هذا الإطار، تتابع رسالة الماجستير في الهندسة المعمارية حول الذاكرة المكانية والتحولات الحضرية في دمشق، بإشراف الدكتورة عائشة غُل جِمتشي.

Yaralı Bir Şehrin Dayanıklı Anıları: Çatışma Sonrası Şam'da İyileştirici Bir Rol Olarak Mimari

Doç. Dr. Ayşe Gül GEMCİ

Fatema ALOMARİ

Savaştan çıkan şehirler, mimarinin hem yaraların bir deposu hem de iyileşmenin bir aracı hâline geldiği, travma, hafıza ve direnç arasında derin bir iç içe geçmişlik ortaya koyar. Bu tür bağlamlar arasında Şam, benzersiz bir araştırma değeri sunmaktadır: dünyanın en eski sürekli yerleşilmiş şehirlerinden biri olması nedeniyle, katmanlı kentsel dokusu kolektif hafızanın yıkım, adaptasyon ve kültürel süreklilik döngüleri boyunca nasıl dayandığını göstermektedir.

Bu çalışma, kentsel mekânın savaşın izlerini taşıdığı çatışma sonrası Şam'ın yeniden inşasında, mimarlık ile kolektif hafızanın nasıl kesiştiğini araştırmayı amaçlamaktadır. Doğu Guta, Yermük Kampı ve Eski Şehir'e odaklanarak, inşa edilmiş çevrenin travmayı nasıl somutlaştırdığını ve direncin ve kültürel iyileşmenin bir aracı olarak nasıl işlev gördüğünü incelemektedir. Bu bölgeler, kentsel yaralanmanın belirgin koşullarını temsil etmektedir: Fiziksel yıkımın manzarası Guta; yerinden edilme ve geri dönüşün coğrafyası Yermük; ve hafızanın mimari süreklilik ve günlük pratikler aracılığıyla sürdüğü dirençli bir palimpsest olarak ise Cobar. Çalışmanın teorik çerçevesi, şehirleri travma ve umudun etkili arşivleri olarak kavramsallaştıran Maurice Halbwachs'ın kolektif hafıza, Pierre Nora'nın hafıza mekânları, Andreas Huyssen'ın kentsel hafıza ve Karen E. Till'in yaralı şehirler yaklaşımlarından beslenmektedir. Araştırma, mimariyi kaybı ve toparlanmayı birbirine bağlayan aktif bir iyileşme aracı olarak tanımlamaktadır. Mekânsal tasarım, maddi yeniden inşa ve kolektif mekân kullanımı aracılığıyla, mimarlık yıkımı yenilenmiş aidiyet ve kültürel sürekliliğe dönüştürmektedir. Bu vizyon içerisinde Şam, mekânsal onarım ve kültürel iyileşmenin, çatışmanın ötesindeki gelecekleri hatırlama ve hayal etme kolektif kapasitesini sürdürmek üzere iç içe geçtiği bir şehir olarak anlaşılmaktadır. Metodolojik olarak, çalışma Maxqda 25 kullanılarak mimari etnografi, görsel dokümantasyon ve tematik analiz yöntemlerini kullanmaktadır. Saha çalışması 2025 yılının Temmuz ve Ekim aylarında Şam'da gerçekleştirilmiştir. Çalışma, hasar görmüş ve yeniden inşa edilmiş alanların fotoğraf ve video çekimlerinin yanı sıra, Şam'da kalan ve savaş sırasında İstanbul'a göç eden farklı yaş gruplarından bireylerle yarı yapılandırılmış görüşmelerden oluşmaktadır. Beş birbiriyle ilişkili tema altında düzenlenmiş nitel veriler, üç vaka alanındaki mekânsal travma, kolektif hafıza ve mimari direnç arasındaki ilişkiyi izlemektedir. Beş birbiriyle ilişkili tema altında düzenlenmiş nitel veriler, üç vaka alanında mekânsal travma, kolektif hafıza ve mimari direnç arasındaki ilişkiyi izlemektedir.

Bulgular, Şam'ın mekânsal ve toplumsal dinamiklerinin, kentsel hafıza, dayanıklılık ve sosyal uyum arasında sürekli bir müzakere barındırdığını ortaya koymaktadır. Guta'da yıkımın izleri gündelik iyileşme süreçleriyle birlikte varlığını sürdürürken Yermük'te geri dönüş ve yeniden yerleşme süreçleri kimliği yeniden tanımlanıyor. Cobar'da ise yeniden inşa edilen kentsel doku içinde hafızanın sürekliliği aracılığıyla bir dayanıklılık ortaya çıkmaktadır. Direnç, fiziksel yeniden inşanın ötesinde işler ve ortak hafıza ile sivil bağların yeniden harekete geçirilmesi ile ortaya çıkar. Bu anlamda Şam, yıkım, hafıza ve yenilenme katmanlarının birbirine kazındığı bir kentsel beden olan mnemonik bir palimpsest olarak belirir ve bu durum, mimarinin hem kültürel iyileşmenin tanığı hem de aktörü olarak hareket etmesini mümkün kılar.

Anahtar Kelimeler: Hafıza mimarisi, Anımsal palimpsest, Yaralı kentleşme, Mekânsal dayanıklılık, Şam Şehri, Çatışma sonrası yeniden inşa.

Resilient Memories of a Wounded City: Architecture as Healing in Post-Conflict Damascus

Doç. Dr. Ayşe Gül GEMCİ
Fatema ALOMARİ

Cities emerging from war reveal profound entanglements between trauma, memory, and resilience, where architecture becomes both a repository of wounds and a medium of healing. Among such contexts, Damascus offers a unique research value: as one of the world's oldest continuously inhabited cities, its layered urban fabric exposes how collective memory endures through cycles of destruction, adaptation, and cultural persistence.

This study aims to search; how architecture and collective memory intersect in the reconstruction of post-conflict Damascus, where urban space itself bears the scars of war. Focusing on Eastern Ghouta, Yarmouk Camp, and the Old City, it examines how the built environment embodies trauma and functions as a medium of resilience and cultural recovery. These sites represent distinct conditions of urban wounding, Ghouta as the landscape of physical devastation, Yarmouk as a geography of displacement and return, and the Jobar as a resilient palimpsest where memory persists through architectural continuity and everyday practice.The theoretical framework draws upon Maurice Halbwachs's collective memory, Pierre Nora's memory places, Andreas Huyssen's urban memory, and Karen E. Till's wounded cities, which conceive cities as affective archives of trauma and hope. The research defines architecture as an active medium of healing that connects loss and recovery. Through spatial design, material reconstruction, and collective inhabitation, architecture transforms destruction into renewed belonging and cultural continuity. Within this vision, Damascus is understood as a city where spatial repair and cultural recovery intertwine to sustain the collective capacity to remember and imagine futures beyond conflict. Methodologically, the study employs architectural ethnography, visual documentation, and thematic analysis using Maxqda 25. Fieldwork conducted in July and October 2025 in Damascus. It included photographic and video surveys of damaged and reconstructed sites, along with semi-structured interviews with individuals from different age groups, both those who remained in Damascus and those who migrated to Istanbul during the war. The qualitative data, organized through five interrelated themes, trace the relationship between spatial trauma, collective memory, and architectural resilience across the three case areas.

Findings reveal that the spatial and social dynamics of Damascus demonstrate a continuous negotiation between urban memory, resilience, and social cohesion. Traces of destruction coexist with everyday recovery in Ghouta; processes of return and reoccupation redefine identity in Yarmouk; and Jobar. Resilience operates beyond physical reconstruction, emerging through the reactivation of shared memory and civic connection. In this sense, Damascus emerges as a mnemonic palimpsest, an urban body where layers of destruction, memory, and renewal inscribe one another, allowing architecture to act as both witness and agent of cultural healing.

Keywords: Architecture of memory; Mnemonic palimpsest, Wounded urbanism; Spatial resilience; City of Damascus; Post-conflict reconstruction.

ذكريات مدينة جريحة: العمارة بوصفها أداة للشفاء في دمشق ما بعد النزاع

د.عائشة غول كمجي

فاطمة العمري

تُظهر المدن الخارجة من الحرب تداخلاً عميقاً بين الجرح والشفاء، حيث تتحول العمارة إلى مستودع للآلام من جهة، ووسيط للتعافي من جهة أخرى، لتكشف عن شبكة معقدة تربط بين الصدمة والذاكرة والقدرة على الصمود. وفي هذا السياق، تقدم دمشق بحثية فريدة: فبصفتها واحدة من أقدم المدن المأهولة باستمرار في العالم، يكشف نسيجها العمراني المتعدد الطبقات عن كيفية صمود الذاكرة الجمعية عبر دورات الدمار والتكيّف والاستمرارية الثقافية. يهدف هذا البحث إلى دراسة تقاطع العمارة والذاكرة الجمعية ضمن عملية إعادة الإعمار في دمشق ما بعد النزاع، حيث يستمر الفضاء الحضري في حمل آثار الحرب. ويركز على الغوطة الشرقية ومخيم اليرموك والمدينة القديمة\ جوبر، لبحث الطريقة التي تُجسِّد بها البيئة المبنية الصدمة، وكيف تعمل كأداة للقدرة على الصمود والشفاء الثقافي. تمثل هذه المناطق حالات نموذجية لشرائح مختلفة من الجروح الحضرية: الغوطة، مشهد الدمار المادي؛ اليرموك، جغرافيا للنزوح والعودة؛ وجوبار/ المدينة القديمة كرقيم مستمرمقاوم (palimpsest) حيث تستمر الذاكرة من خلال الاستمرارية المعمارية والممارسات اليومية. ينطلق الإطار النظري للدراسة من مفاهيم موريس هالبفاكس(Maurice Halbwachs) حول الذاكرة الجمعية، وبيار نورا (Pierre Nora) في أماكن الذاكرة، وأندرياس هويسن(Andreas Huyssen) في الذاكرة الحضرية، وكارين إي. تيل (Karen E. Till) في نظرياتها حول المدن الجريحة، والتي تنظر جميعها إلى المدن بوصفها أرشيفات فعّالة للصدمة والأمل في آن واحد. وتعرّف الدراسة العمارة بوصفها أداة نشطة للشفاء تربط بين الفقدان والتعافي. فمن خلال التصميم المكاني، وإعادة البناء المادي، واستخدام الفضاءات الجماعية، تصبح العمارة قادرة على تحويل الدمار إلى انتماء متجدد واستمرارية ثقافية. وبذلك تُفهم دمشق كمدينة تتداخل فيها عمليات الترميم المكاني والشفاء الثقافي، في إطار قدرة جماعية على التذكر وتخيّل مستقبل يتجاوز الصراع. منهجياً، تستخدم الدراسة الإثنوغرافيا المعمارية، والتوثيق البصري، والتحليل الموضوعاتي، بالاعتماد على برنامج Maxqda 25. وقد أُجري العمل الميداني في دمشق بين تموز/يوليو وتشرين الأول/أكتوبر 2025، متضمناً تصويراً فوتوغرافياً وفيديو تغطي المناطق المتضررة والمعاد إعمارها، إلى جانب مقابلات شبه مهيكلة مع أفراد من فئات عمرية مختلفة، ممن بقوا في دمشق أو هاجروا إلى إسطنبول خلال الحرب. وتتابع البيانات النوعية، المنظمة ضمن خمسة محاور مترابطة، العلاقة بين الصدمة المكانية والذاكرة الجمعية والقدرة المعمارية على الصمود في المواقع الثلاثة. تكشف النتائج عن أن الديناميات المكانية والاجتماعية في دمشق تقوم على مفاوضة مستمرة بين الذاكرة الحضرية والقدرة على الصمود والتماسك الاجتماعي. ففي الغوطة، يستمر حضور الدمار جنباً إلى جنب مع عمليات التعافي اليومية؛ وفي اليرموك، تعيد مسارات العودة وإعادة الاستقرار تشكيل الهوية؛ أما في جوبر، فتظهر القدرة على الصمود من خلال استمرارية الذاكرة داخل نسيج عمراني يُعاد تشكيله. تتجاوز المرونة إعادة البناء المادي وتظهر من خلال إعادة تنشيط الذاكرة المشتركة والروابط المدنية. وهكذا تظهر دمشق باليمبسست (Palimpsest) تذكاري يُنقش فيه الدمار والذاكرة والتجدد فوق بعضهما، مما يتيح للعمارة أن تعمل بوصفها شاهداً وفاعلاً في عملية الشفاء الثقافي في آن واحد.

الكلمات المفتاحية: هندسة الذاكرة، الباليمبسست التذكاري، التحضر الجريح، المرونة المكانية، مدينة دمشق، إعادة الإعمار ما بعد الصراع.

Dr. Mona ABO AZAN

د. منى أبو اذان

Dr. Mona Abo Azan, Şam Üniversitesi'nden Kültürel Miras alanında doktora derecesine sahiptir ve Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü (DGAM) bünyesindeki Arkeoloji ve Müzeler Teknik Enstitüsü'nde öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır. Doktora araştırması, mirası koruma ve sürdürme amacıyla bütünleşik yaklaşımlar ve planlar geliştirmek için Suriye'deki Tarih Öncesi Alanları bir model olarak kullanarak Kültürel Miras Risk Yönetimi üzerine odaklanmaktadır. Akademik çalışmalarının yanı sıra, Halk Meclisi seçimlerinde yerel aday olarak görev yapmış ve eğitim, arkeoloji ve sürdürülebilir kalkınma alanlarında faaliyet gösteren çeşitli kamu kurumlarıyla yarı zamanlı iş birliği yapmıştır. Dr. Abo Azan, Suriye kültürel mirası ve bu mirasın sürdürülebilir kalkınmadaki rolü hakkında çok sayıda konferans vermiştir. Kendisi, DGAM_Sy ve Şam Üniversitesi adına ICCROM-OCM ile katılımcı olarak yürütülen ve miras turizmine ve alan yönetimine yönelik etik, topluluk temelli yaklaşımları güçlendirerek Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'na ve risk dayanıklılığına katkıda bulunmayı hedefleyen "Suriye'deki Tarih Öncesi Alanların Etik Turistik Yönetimi" projesinin yaratıcısıdır.

Dr. Mona Abo Azan is a PhD in Cultural Heritage at Damascus University and a lecturer at the Technical Institute of Archaeology and Museums, DGAM. Her doctoral research focuses on Cultural Heritage Risk Management, using Prehistoric Sites in Syria as a Model to develop integrated approaches and plans for safeguarding and sustaining heritage. Alongside her academic work, she has served as a local candidate for the People's Assembly elections and has collaborated part-time with various governmental institutions involved in education, archaeology and sustainable development. Dr. Abo Azan has delivered many lectures on Syrian cultural heritage and its role in sustainable development. She is the creator of the project "Ethical Touristic Management of Prehistoric Sites in Syria," as a participant with ICCROM-OCM for DGAM_Sy, and Damascus University, aiming to enhance ethical, community-based approaches to heritage tourism and site management to contribute in SDGs and risk resilience.

تحملد. منى أبو اذان درجة الدكتوراه في التراث الثقافي من جامعة دمشق، وتعمل مُدرّسة في المعهد التقني للآثار والمتاحف التابع للمديرية العامة للآثار والمتاحف (DGAM). تركز أطروحتها للدكتوراه على إدارة مخاطر التراث الثقافي، من خلال اتخاذ المواقع ما قبل التاريخية في سورية نموذجًا لتطوير مقاربات وخطط متكاملة لحماية التراث وضمان استدامته. إلى جانب عملها الأكاديمي، ترشّحت د. أبو اذان لانتخابات مجلس الشعب، كما تعاونت بدوام جزئي مع عدد من المؤسسات الحكومية العاملة في مجالات التعليم والآثار والتنمية المستدامة. وقد قدّمت العديد من المحاضرات حول التراث الثقافي السوري ودوره في تحقيق التنمية المستدامة. كما أنها صاحبة مشروع «الإدارة السياحية الأخلاقية للمواقع ما قبل التاريخية في سورية» الذي طوّرته ضمن مشاركتها مع ICCROM-OCM لصالح DGAM_Sy وجامعة دمشق، ويهدف المشروع إلى تعزيز المقاربات الأخلاقية والتنمية المجتمعية في السياحة التراثية وإدارة المواقع بما يسهم في تحقيق أهداف التنمية المستدامة وتعزيز القدرة على الصمود في مواجهة المخاطر.

Yeniden Yapılanma Aşamasında ve Sürdürülebilir Kalkınma Bağlamında Suriye'nin Kültürel Miras Risk Yönetimi için Öneri Stratejisi

Dr. Mona Abo Azan

Günümüzde Suriye'nin ulusal politikaları, yeniden inşa ve Esad rejiminin bıraktığı olumsuz mirasın ele alınmasına yöneliktir. Suriye'nin kültürel mirası, 2011 devriminden bu yana süren çatışmanın sonucunda, maddi ve manevi mirasın değerine olan etkileriyle farklı zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Bu makale, Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi çerçevesinde Suriye mirasını risklerden korumak için ulusal bir strateji önermeyi ve böylece Suriye kültürel mirasının yeniden inşa çabalarına ve gelecekteki hedeflerine katkısını sağlamayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma, ulusal ve turistik miras listeleri ile Dünya Miras Listesi'ndeki somut ve somut olmayan miras dahil olmak üzere Suriye kültürel mirasının mevcut durumuna ilişkin analitik bir çerçeve ile tanımlayıcı bir yaklaşım kullanmaktadır. PESTEL ve SWOT analiz araçlarını SMART hedefleriyle birlikte kullanmakta ve Suriye'nin kültürel mirasının korunması ve sürdürülebilirliği için ulusal bir stratejik çerçeve oluşturmak amacıyla kültürel miras risk yönetimi yöntemini uygulamaktadır.

Önerilen strateji birkaç kilit alana odaklanmaktadır. Kurumsal ve yasal çerçeve içinde, ilgili yerel ve uluslararası paydaşlar arasında koordinasyonu güçlendirerek, mirasın korunması ve muhafaza edilmesiyle ilgili yasa ve yönetmeliklerin güncellenmesine yönelik eylemler gerçekleştirilmelidir. Teknik ve bilgiye dayalı tarafta ise strateji, farkındalığın artırılması ve dijital belgeleme, sürekli izleme, modelleme ve bilgi paylaşımını ve erişimi kolaylaştıran bir Suriye kültürel mirası veri tabanının oluşturulması için akıllı teknolojinin benimsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Sosyal açıdan strateji, yerel toplulukları koruma, muhafaza ve rehabilitasyon görevlerine dahil etmek, kimliğin korunmasını güçlendirmek ve Suriye'nin kültürel mirasına dayalı girişimlerin benimsenmesi yoluyla istihdam olanakları yaratmak için çalışmaktadır. Sonuç olarak, stratejinin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine açık olması, kalkınma boyutlarını mirasın korunması, risk, dayanıklılık ve Suriye'nin kültürel mirasının uzun vadeli kalkınma sonuçlarına katkıda bulunmasını sağlamak için devlet politikalarına entegre etmeyi amaçlamaktadır.

Bu makale, çatışma sonrası dönemde Suriye kültürel mirasının korunması ve mirasın, kimliği koruyan ve mirası hem yerel hem de uluslararası düzeyde kalkınmayı ve gelecekteki hedefleri destekleyen hayati bir kaynak olarak tanıtan katılımcı risk yönetimi yoluyla yeniden yapılanma ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlama potansiyeli konusunda sonuçlara varmıştır.

Anahtar Kelimeler: Suriye Kültürel Mirası, Risk Yönetimi, Strateji, Risk Yönetimi, Sürdürülebilir Kalkınma, Yeniden Yapılanma

Proposal Strategy for Cultural Heritage Risk Management of Syria during Reconstruction Phase and Sustainable Development Context

Dr. Mona Abo Azan

Today the Syrian national policies are going towards reconstruction and addressing the negative legacies left by Assad regime. Cultural heritage of Syria has faced different challenges as a result of the conflict since the 2011 revolution, which through its impacts on the value of tangible and intangible heritage. This paper aims to propose a national strategy for protecting Syrian heritage from the risk within the framework of the Sustainable Development Agenda, thereby ensuring the contribution of Syrian cultural heritage to reconstruction efforts and future aspirations.

This study employs a descriptive approach with an analytical framework for the current state of Syrian cultural heritage, including national and tourist heritage lists, as well as tangible and intangible heritage on the World Heritage List. It utilizes PESTEL and SWOT analysis tools, along with SMART objectives, and applies the method of cultural heritage risk management in order to formulate a national strategic framework for the protection and sustainability cultural heritage of Syria.

The proposed strategy focuses on several key areas. Within the institutional and legislative framework, actions should be directed towards updating laws and regulations related to heritage preservation and conservation, by strengthening coordination among relevant local and international stakeholders. On the technical and knowledge-based side, the strategy emphasizes the need to raise awareness and adopt smart technology for digital documentation, continuous monitoring, modeling, and the creation of a database of Syrian cultural heritage that facilitates information sharing and access. On the social issue, the strategy works to engage local communities in preservation, conservation, and rehabilitation tasks, enhance the protection of identity, and create job opportunities through the adoption of initiatives based on the cultural heritage of Syria. Consequently, the strategy's openness in the sustainable development goals aims to integrate developmental dimensions into state policies for heritage protection, risk, resilience, and ensuring that the cultural heritage of Syria contributes to long-term developmental outcomes.

This paper reached conclusions regarding the safeguarding of Syrian cultural heritage during the post-conflict phase and the potential of heritage to contribute to reconstruction and sustainable development through participatory risk management that safeguards identity and promotes heritage as a vital resource supporting development and future aspirations both locally and internationally.

Keywords: Syrian Cultural Heritage, Risk Management, Strategy, Risk Management, Sustainable Development, Reconstruction

استراتيجية مقترحة لإدارة مخاطر التراث الثقافي السوري خلال مرحلة إعادة الإعمار وفي سياق التنمية المستدامة

د. منى أبو آذان

تتجه السياسات الوطنية في سورية اليوم نحو الإعمار ووضع حلول للملامح السلبية التي خلفها نظام الأسد السابق. لقد واجه التراث الثقافي السوري تحديات مختلفة نتيجة للصراع منذ ثورة 2011، بما في ذلك التأثيرات على قيمة التراث المادي وغير المادي. تهدف هذه الورقة إلى اقتراح استراتيجية وطنية لحماية التراث السوري من المخاطر ضمن إطار خطة التنمية المستدامة، وبالتالي ضمان مساهمة التراث الثقافي السوري في جهود إعادة الإعمار والتطلعات المستقبلية.

تعتمد الدراسة على المنهج الوصفي التحليلي، وتقديم إطار تحليلي للوضع الراهن للتراث الثقافي السوري، بما في ذلك القوائم الوطنية والسياحية للتراث المادي وغير المادي، وإدراج التراث السوري على قائمة التراث العالمي. تستخدم الدراسة أدوات تحليل PESTEL وSWOT إلى جانب أهداف SMART، وتطبق منهج إدارة مخاطر التراث الثقافي لصياغة إطار استراتيجي وطني لحماية التراث السوري واستدامته.

تركز الاستراتيجية المقترحة على عدة محاور أساسية. ضمن الإطار المؤسسي والتشريعي، تتجه الإجراءات نحو تحديث القوانين واللوائح المرتبطة بالحفاظ على التراث، وتعزيز التنسيق بين الجهات الوطنية والمحلية والدولية. وعلى الصعيد التقني والمعرفي، تؤكد الاستراتيجية على ضرورة تعزيز الوعي وتبنّي التكنولوجيا الحديثة للتوثيق الرقمي، والرصد المستمر، والنمذجة، وإنشاء قاعدة بيانات شاملة للتراث السوري تتيح مشاركة المعلومات والوصول إليها. أما على الصعيد الاجتماعي، فتعمل الاستراتيجية على إشراك المجتمعات المحلية في مهام الحفظ والتأهيل، وتعزيز حماية الهوية، وخلق فرص عمل من خلال تبنّي مبادرات قائمة على التراث.

بناءً على ما سبق، تسعى الاستراتيجية إلى دمج أبعاد التنمية المستدامة ضمن سياسات حماية التراث، وتحقيق القدرة على مواجهة المخاطر وتعزيز مرونة التراث الثقافي السوري واستدامته لدعم التطور المستقبلي محلياً ودولياً.

خلصت الورقة إلى ضرورة حماية التراث الثقافي السوري خلال مرحلة ما بعد الصراع، وأن هذا التراث يمثل ركيزة أساسية للإسهام في إعادة الإعمار والتنمية المستدامة. كما تؤكد على أن إدارة مخاطر التراث عبر المشاركة المجتمعية تعزز الهوية الوطنية وتدعم التنمية المستقبلية في الداخل والخارج.

الكلمات المفتاحية: التراث الثقافي السوري، إدارة المخاطر، الاستراتيجية، التنمية المستدامة، إعادة الإعمار

ORTADOĞU MIDDLE EAST FOUNDATION VAKFI
TUJID Turkish Journal of International Development
عمران للدراسات الاستراتيجية OMRAN Strategic Studies
İstanbul Zaim Üniversitesi
İNSAN SİYASET TOPLUM ÇALIŞMALARI DERNEĞİ

Doç. Dr. Ruba KASMO

د. ربى تميم قسمو

Doç. Dr. Ruba Kasmo, mimari miras ve İslam mimari tarihi alanlarında uzmanlaşmış bir mimarlık ve koruma bilimcisi. İstanbul Teknik Üniversitesi'nden Restorasyon alanında doktora derecesini aldı ve 2015 yılından bu yana Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışıyor. Araştırmaları miras belgeleme, koruma ve savaş sonrası yeniden inşa konularına odaklanıyor ve Berlin'deki Suriye Miras Arşivi Projesi'ne önemli katkılarda bulunuyor. Max van Berchem Vakfı ve Barakat Trust'ın hibeleriyle desteklenen Kasmo, mirasın korunması ve geri kazanılması konusunda UNESCO, ICOMOS-ICCROM ve Aga Khan Kültür Vakfı ile işbirliği yapmıştır.

Assoc. Prof. Dr. Ruba Kasmo is an architecture and conservation scholar specializing in built heritage and Islamic architectural history. She earned her Ph.D. in Restoration from Istanbul Technical University and has taught at Fatih Sultan Mehmet Vakıf University since 2015. Her research focuses on heritage documentation, conservation, and post-war reconstruction, with notable contributions to the Syrian Heritage Archive Project in Berlin. Supported by grants from the Max van Berchem Foundation and the Barakat Trust, she has collaborated with UNESCO, ICOMOS-ICCROM, and the Aga Khan Trust for Culture on heritage protection and recovery.

د. ربى تميم قسمو هي باحثة في مجال العمارة وحفظ التراث المعماري، متخصصة في صون التراث المبني وتاريخ العمارة الإسلامية. حصلت على درجة الدكتوراه في مجال الترميم من جامعة إسطنبول التقنية، وتعمل منذ عام 2015 مُدرّسة في جامعة فاتح سلطان محمد الوقفية. تركز أبحاثها على توثيق التراث، والحفاظ عليه، وإعادة الإعمار بعد الحرب، وقد قدمت إسهامات مهمة في مشروع الأرشيف السوري للتراث في برلين. وبمنحٍ مقدمة من مؤسسة ماكس فان بيرخِم ومؤسسة باراكَت، تعاونت د. قسمو مع جهات دولية مثل اليونسكو، وإيكوموس–إيكروم، ومؤسسة الآغا خان للثقافة، في مشاريع تهدف إلى حماية التراث وتعزيز جهود استعادته.

Suriye, Halep’te Kültürel Mirasın İhyası İçin Bütünleşmiş Bir Yaklaşıma Yönelik: Yerel Katılımın Öneminin Nedeni

Doç. Dr. Ruba Tamim Kasmo

Halep’in kültürel toparlanmasının sürdürülebilirliğini sağlamak için, bölge sakinleri, geri dönenler, zanaatkâr loncaları, mahalle komiteleri ve diaspora ağları gibi toplum tabanına ait aktörleri, sonradan düşünülenler yerine, mirasın geleceğinin ortak yazarları olarak görülmelidir. Resmi yeniden inşa programları, sıklıkla «direnç» ve «yeniden canlanma» başlıkları altında sembolik eserleri öncelik haline getirmektedir. Ancak, bu programlar gündelik gereksinimleri göz ardı edebilir ve karar alma yetkisini en çok etkilenen kesimlerden uzaklaştırabilir. Bu olgu, eleştirel miras çalışmaları alanında, Yetkilendirilmiş Miras Söylemi’nin bir parçası olarak eleştirilmektedir. Savaş öncesi Halep’teki bir asırlık sosyal bilinçli muhafaza, şehrin zaten resmi kuruluşlar, gayriresmi ağlar ve gündelik uygulamaları içeren güçlü bir sivil altyapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu altyapı küresel standartları, yaşanmış bir toparlanmaya dönüştürebilir. Makale, insanları, değerleri ve katılımı önceleyen çağdaş doktrinle uyumlu olarak ve Beyrut, Musul ve Bingazi gibi bölgesel karşılaştırıcı örnekler ile kıyaslanarak pratik bir yönetişim programı önermektedir. Böylesi bir program ortak karar alma yetkisine sahip mahalle meclislerini, döner nitelikli ev onarım finansmanını, zanaat çıraklıklarını, diaspora ortaklıklarını, açık hasar ve ihtiyaç verilerini, katılımcıya açık tasarım kodlarını ve yerinden edilmeye karşı güvenceleri içerebilir. Bu tedbirler, mirası bir gösteri olmaktan çıkarıp, güvenilir, adil ve uzun ömürlü bir toplumsal altyapıya dönüştürecektir.

Anahtar Kelimeler: Halep, Kültürel Miras, Katılımcı Yönetişim, Sivil Altyapı, Çatışma Sonrası Toparlanma, Suriye.

Towards an Integrated Approach for Cultural Heritage Recovery in Aleppo (Syria): Why Local Participation Matters

Doç. Dr. Ruba Tamim Kasmo

To ensure the sustainability of Aleppo's cultural recovery, grassroots actors such as residents, returnees, artisan guilds, neighborhood committees, and diaspora networks must be treated as co-authors of heritage futures rather than afterthoughts. Official reconstruction programs frequently prioritize emblematic monuments under the banners of «resilience» and «revival.» However, these programs may overlook everyday needs and remove decision-making power from the most affected populations. This phenomenon is criticized in critical heritage studies as part of the «Authorized Heritage Discourse.» A century of socially conscious conservation in Aleppo before the war demonstrates that the city already had a strong civic infrastructure, including formal organizations, informal networks, and everyday practices. This infrastructure can translate global standards into a lived recovery. Aligned with the contemporary doctrine that prioritizes people, values, and participation, and set against regional comparators such as Beirut, Mosul, and Benghazi, this paper proposes a practical governance program. Such a program may include neighborhood councils with co-decision powers, revolving home-repair financing, craft apprenticeships, diaspora partnerships, open damage and needs data, participatory design codes, and anti-displacement safeguards. These measures would transform heritage from a spectacle into a credible, equitable, and long-lasting social infrastructure.

Keywords: Aleppo, cultural heritage, participatory governance, civic infrastructure, post-conflict recovery, Syria.

نحو مقاربة متكاملة لإحياء التراث الثقافي في حلب، سوريا: لماذا تُعدّ المشاركة المحلية أمراً حاسماً

د. ربى تميم قسمو

لضمان استدامة التعافي الثقافي في حلب، ينبغي النظر إلى الفاعلين القائمين على المجتمع من سكان المنطقة والعائدين إليها، إلى نقابات الحرفيين واللجان الحيّة وشبكات الشتات لا باعتبارهم عناصر تُستدعى في المراحل اللاحقة، بل بوصفهم كتّاباً مشاركين في رسم مستقبل التراث. كثيراً ما تُعطي برامج إعادة الإعمار الرسمية الأولوية للمعالم الرمزية تحت عناوين مثل "المرونة والنهضة"، غير أن هذه البرامج قد تتجاهل الاحتياجات اليومية وتنقل سلطة اتخاذ القرار بعيداً عن الفئات الأكثر تضرراً. ويُنتقَد هذا الواقع ضمن مجال دراسات التراث النقدي بوصفه جزءاً مما يُسمّى "الخطاب المهيمن للتراث". وتُظهر قرنٌ من الممارسات الحِفاظية ذات الوعي المجتمعي في حلب قبل الحرب أنّ المدينة تمتلك بالفعل بنيةً تحتية مدنية قوية تشمل مؤسسات رسمية وشبكات غير رسمية وممارسات يومية، وهي بنية قادرة على تحويل المعايير العالمية إلى تعافٍ مُعاش على أرض الواقع. تتوافق هذه الورقة مع المذاهب المعاصرة التي تضع الناس والقيم والمشاركة في المقام الأول، وتقترح برنامج حوكمة عملي بالاستناد إلى أمثلة مقارنة إقليمية من بيروت والموصل وبنغازي. وقد يشمل مثل هذا البرنامج مجالس أحياء تتمتع بسلطة مشتركة في اتخاذ القرار، وتمويلاً دائرياً لإصلاح المساكن، وبرامج لتدريب الحِرف التقليدية، وشراكات مع الشتات، وبيانات مفتوحة حول الأضرار والاحتياجات، وأُطر تصميمية تشاركية، وضمانات ضد التهجير. ستحوّل هذه التدابيرُ التراثَ من مجرد مشهد رمزي إلى بنية اجتماعية موثوقة وعادلة وطويلة الأمد.

الكلمات المفتاحية: حلب، التراث الثقافي، الحوكمة التشاركية، البنية التحتية المدنية، التعافي بعد النزاع، سوريا

ORTADOĞU MIDDLE EAST FOUNDATION VAKFI
TUJID Turkish Journal of International Development
عمران للدراسات الاستراتيجية OMRAN Strategic Studies
İstanbul Zaim Üniversitesi
İNSAN SİYASET TOPLUM ÇALIŞMALARI DERNEĞİ

2. Gün 5. Oturum

Dr. Samir ALABDULLAH

Dr. Öğr. Üyesi Hilal BARIN

Doç. Dr. Dilara Ustabaşı GÜNDÜZ

Av. Ali TOPALCA

Dr. Samir ALABDULLAH

د. سمير العبدالله

Dr. Samir Alabdullah, Orta Doğu siyaseti konusunda uzmanlaşmış bir tarihçi ve siyaset araştırmacısıdır. Modern ve Çağdaş Tarih alanında iki doktora derecesine sahiptir (Ain Shams Üniversitesi, Kahire, 2015; Selçuk Üniversitesi, Türkiye, 2024) ve şu anda Arap Çağdaş Suriye Araştırmaları Merkezi'nde Politika Analizi Bölümü Direktörü olarak görev yapmaktadır. Araştırmaları, Arap bölgesinde jeopolitik, arabuluculuk ve güvenlik dönüşümlerinin kesişimine odaklanmaktadır. Aynı zamanda Birleşik Krallık'ın Galler bölgesindeki Pontypridd'de bulunan Güney Galler Üniversitesi'nde Akademik Araştırmacı olarak görev yapmaktadır (2022-günümüz). Dr. Alabdullah daha önce Ankara'daki Orta Doğu Araştırmaları Merkezi'nde (ORSAM) kıdemli araştırmacı ve Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. Bölgesel güvenlik, zorla göç ve radikalleşme konularında katkıları ile hakemli dergilerde çok sayıda politika belgesi ve akademik çalışma yayınlamıştır.

Dr. Samir Alabdullah is a historian and political researcher specializing in Middle Eastern politics. He holds two PhDs in Modern and Contemporary History (Ain Shams University, Cairo, 2015; Selçuk University, Turkey, 2024) and currently serves as the Director of the Policy Analysis Department at the Arab Center for Contemporary Syria Studies. His research focuses on the intersection of geopolitics, mediation, and security transformations in the Arab region. He is also an Academic Fellow at the University of South Wales in Pontypridd, Wales, United Kingdom (2022–present). Dr. Alabdullah previously worked as a Senior Researcher at the Center for Middle Eastern Studies (ORSAM) in Ankara and as a lecturer at Necmettin Erbakan University. He has published numerous policy papers and academic studies in peer-reviewed journals, with contributions covering regional security, forced migration, and radicalization.

الدكتور سمير العبدالله مؤرّخ وباحث سياسي متخصّص في سياسات الشرق الأوسط. يحمل درجتي دكتوراه في التاريخ الحديث والمعاصر؛ الأولى من جامعة عين شمس في القاهرة (2015)، والثانية من جامعة سلجوق في تركيا (2024). يشغل حالياً منصب مدير قسم تحليل السياسات في المركز العربي للدراسات السورية المعاصرة. تركّز أبحاثه على تقاطعات الجيوبوليتيك، والوساطة، والتحولات الأمنية في المنطقة العربية. كما يعمل زميلاً أكاديمياً في جامعة جنوب ويلز في بونتيبريد، المملكة المتحدة منذ عام 2022. سبق للدكتور العبدالله أن عمل باحثاً أول في مركز الدراسات الشرق أوسطية (أورسام) في أنقرة، ومحاضراً في جامعة نجم الدين أربكان. نشر العديد من أوراق السياسات والدراسات الأكاديمية في مجلات مُحكّمة، تناولت موضوعات الأمن الإقليمي، والهجرة القسرية، والتطرف.

Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler ve Diaspora: Türkiye–Suriye İlişkilerindeki Rolü

Dr. Semir el-Abdullah

Türkiye'deki Suriye diasporası deneyimi, 2011 sonrası Suriye'deki olayların ortaya çıkardığı en önemli sosyal ve siyasi olgulardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, araştırmanın temel sorusu şudur: Türkiye'deki Suriye diasporası, iki ülke arasındaki ilişkilerin yeniden şekillenmesini nasıl etkilemiştir? Çalışma, bu soruyu; sosyal, ekonomik, kimliksel, medya ve siyasi boyutlarıyla ele almakta ve Esed rejiminin düşüşü sonrası dönemde iki ülke arasında ortaya çıkabilecek yeni ilişki modellerine etkilerini incelemektedir.

Suriye devrimini izleyen zorunlu kitlesel göç, Suriyelilerin yeniden dağılmasına yol açan geniş bir diaspora oluşturmuştur, ancak bu diaspora ulusal bağları zayıflatmaktan çok yeniden şekillendirmiştir. Birinci nesil Suriyeli mülteciler kültürel ve sembolik hafızayı korurken, ikinci nesil Suriyeliler hem Suriye kültürünü hem de Türk toplumuna entegrasyonu içeren çifte kimlikler geliştirmiştir. Ekonomik açıdan, Türkiye'deki Suriyeliler ticaret, hafif sanayi ve hizmet gibi sektörlerde aktif bir üretici güç haline gelmiş, iki ülke ekonomilerini ticari ağlar, para transferleri ve insani dayanışma kanalları üzerinden yeniden birbirine bağlamıştır. Böylece Suriyeliler ekonomik bir yük olmaktan çıkıp yerel piyasaları canlandıran ve istihdam oluşturan olumlu bir etkileşim köprüsüne dönüşmüşlerdir.

Suriyelilerin Türkiye'nin kültürel ve ekonomik yaşamına katılımı, resmi ilişkilerin ötesine geçen sosyal ve kültürel bağlar oluşturmuştur. Siyasi açıdan ise Türkiye'deki Suriye diasporası, mevcut ve gelecekteki Türkiye–Suriye ilişkilerinde önemli bir konum edinmiştir. Bu diaspora, iki ülke arasında güven inşasına katkı sunabilecek toplumsal bir diplomasi aracı olarak değerlendirilmektedir. Deneyim aktarımı, karşılıklı yatırımların teşviki, Suriyeli ve Türk gruplar arasında siyasi ve kültürel diyaloğun kolaylaştırılması gibi mekanizmalar bu katkılar arasındadır. Sonuç olarak, Türkiye'deki Suriyeli diasporası, iki ülke arasındaki gelecekteki ilişkilerin şekillenmesinde resmî olmayan ama etkili bir aktör olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli diaspora, Türkiye, Suriye, Türkiye–Suriye ilişkileri, Suriyeli mülteciler

Syrian Refugees and Diaspora in Turkey: Their Role in Turkey–Syria Relations

Dr. Semir el-Abdullah

The experience of the Syrian diaspora in Turkey is considered one of the most significant social and political phenomena arising from the events in Syria after 2011. In this context, the fundamental question of the research is: How has the Syrian diaspora in Turkey influenced the reshaping of relations between the two countries? The study addresses this question by examining its social, economic, identity, media and political dimensions and explores its impact on the new relationship models that may emerge between the two countries in the post-Assad regime era.

The forced mass migration following the Syrian revolution created a large diaspora that led to the resettlement of Syrians, but this diaspora reshaped rather than weakened national ties. While first-generation Syrian refugees preserved cultural and symbolic memory, second-generation Syrians developed dual identities that encompassed both Syrian culture and integration into Turkish society. Economically, Syrians in Turkey have become an active productive force in sectors such as trade, light industry and services, reconnecting the two countries' economies through commercial networks, remittances and humanitarian solidarity channels. Thus, Syrians have transformed from being an economic burden into a positive bridge of interaction that revitalises local markets and creates employment.

The participation of Syrians in Turkey's cultural and economic life has created social and cultural ties that go beyond official relations. Politically, the Syrian diaspora in Turkey has gained an important position in current and future Turkey-Syria relations. This diaspora is considered a tool of social diplomacy that can contribute to building trust between the two countries. Mechanisms such as experience transfer, encouragement of mutual investment, and facilitation of political and cultural dialogue between Syrian and Turkish groups are among these contributions. Consequently, the Syrian diaspora in Turkey can be considered an informal but influential actor in shaping future relations between the two countries.

Keywords: Syrian diaspora, Turkey, Syria, Turkey–Syria relations, Syrian refugees

اللاجئين والشتات السوري في تركية، ودوره في العلاقات بين تركية وسورية

د. سمير العبد الله

تعد تجربة الشتات السوري في تركية واحدة من أبرز الظواهر الاجتماعية والسياسية التي أفرزتها الأحداث في سورية بعد عام 2011، ومن هنا تأتي أهمية البحث الذي انطلق من خلال سؤال رئيس هو كيف أثر الشتات السوري في تركية في إعادة تشكيل العلاقات بين البلدين؟ وذلك من خلال دراسة أبعاده الاجتماعية، والاقتصادية، والهوياتية، والإعلامية، والسياسية، واستشراف أثره في إعادة صياغة علاقات جديدة بين البلدين في مرحلة ما بعد سقوط نظام الأسد.

فالتهجير القسري الذي أعقب الثورة السورية أسّس لشتات واسع أعاد توزيع السوريين، لكن هذا الشتات لم يُضعف الروابط الوطنية بقدر ما أعاد تشكيلها، فقد حافظ الجيل الأول من اللاجئين على الذاكرة الثقافية والرمزية للوطن، بينما طوّر الجيل الثاني هوية مزدوجة تجمع بين الثقافة السورية والانخراط في المجتمع التركي، وعلى الصعيد الاقتصادي، برز الشتات السوري كقوة إنتاجية فاعلة في تركية؛ وأسهموا في تنشيط قطاعات كالتجارة والصناعات الخفيفة والخدمات، مما أعاد وصل الاقتصادين السوري والتركي عبر شبكات تجارية وتحويلات مالية وإنسانية، وتحوّل السوريون من عبء اقتصادي إلى جسر للتفاعل الإيجابي، أسهم في خلق فرص عمل وتنشيط الأسواق المحلية.

وأدى اندماج السوريين في الحياة الاقتصادية والثقافية التركية إلى نشوء روابط اجتماعية وثقافية تتجاوز العلاقات الرسمية، وعلى المستوى السياسي، احتل الشتات السوري موقعًا في العلاقات السورية–التركية الراهنة والمستقبلية، حيث يُتوقع أن يشكل الشتات السوري في تركية أداة دبلوماسية مجتمعية تسهم في بناء الثقة بين البلدين، من خلال نقل الخبرات، وتشجيع الاستثمارات المتبادلة، وتسهيل الحوار السياسي والثقافي بين النخب السورية والتركية. وبذلك، يمكن اعتبار الشتات السوري أحد الفاعلين غير الرسميين في رسم ملامح العلاقة المستقبلية بين البلدين.

الكلمات المفتاحية : الشتات السوري – تركية –سورية- العلاقات السورية التركية، اللاجئين السوريين.

Dr. Öğr. Üyesi Hilal BARIN

د. هلال بارين

Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü mezunu olan Hilal Barın, yüksek lisans ve doktora eğitimini Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamlamıştır. «İslamofobi» ve «Suriyelilerin Entegrasyonunda STK'ların Rolü» üzerine hazırladığı tez çalışmalarıyla uzmanlaşan Barın, mesleki kariyerine SETA Vakfı'nda başlamıştır. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde öğretim üyeliği ve Avrupa Araştırmaları Merkezi Müdür Yardımcılığı görevlerini yürüttükten sonra, 2023 yılından itibaren Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde görev yapmaktadır. Göç, diaspora, entegrasyon politikaları ve nefret söylemi üzerine yoğunlaşan Barın'ın, İslamofobi: Bir Irkçılık Çeşidi ve Nefret Suçu ve Türkiye'deki Suriyelilerin Entegrasyonunda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü başlıklı yayımlanmış iki kitabı bulunmaktadır.

Dr. Hilal Barın received her bachelor's degree from the Department of Sociology at Hacettepe University and completed her master's and doctoral studies at the Institute of Social Sciences at Gazi University. Specializing in "Islamophobia" and "The Role of NGOs in the Integration of Syrians" through her thesis work, Barın began her professional career at the SETA Foundation. After serving as a faculty member and Deputy Director of the Center for European Studies at Ankara Yıldırım Beyazıt University, she has been a faculty member at Ankara Hacı Bayram Veli University, Department of Political Science and Public Administration, since 2023. Focusing her research on migration, diaspora studies, integration policies, and hate speech, Barın has two published books: Islamophobia: A Type of Racism and Hate Crime and The Role of Non-Governmental Organizations in the Integration of Syrians in Turkey.

تخرّجت هلال بارين من قسم علم الاجتماع في جامعة حجة تبة، وأتمّت دراسات الماجستير والدكتوراه في معهد العلوم الاجتماعية بجامعة غازي. تخصّصت من خلال أطروحاتها حول «الإسلاموفوبيا» و»دور منظمات المجتمع المدني في دمج السوريين». بدأت مسيرتها المهنية في مؤسسة سيتا (SETA)، ثم عملت عضو هيئة تدريس ونائب مدير مركز الدراسات الأوروبية في جامعة أنقرة يلديرم بيبازيت. منذ عام 2023، تواصل بارين عملها في قسم العلوم السياسية والإدارة العامة بجامعة أنقرة حاجي بيرام ولي. تتركز اهتماماتها البحثية في قضايا الهجرة والشتات وسياسات الاندماج وخطاب الكراهية. لها كتابان منشوران: «الإسلاموفوبيا: شكل من أشكال العنصرية وجريمة كراهية» ودور منظمات المجتمع المدني في دمج السوريين في تركيا».

Çatışma Sonrası Yeniden İnşa Sürecinde Suriye Diasporasının Katkısı: Uluslararası Deneyimlerden Dersler ve Suriye İçin Olasılıklar

Dr. Öğr. Üyesi Hilal Barın

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı, 14 yılı aşkın bir süredir milyonlarca insanın zorunlu göç etmesine neden olmuş ve bu süreçte nitelikli, çok katmanlı bir Suriye diasporasının oluşumuna zemin hazırlamıştır. Bu diaspora yalnızca mültecilerden değil; öğrenciler, akademisyenler, girişimciler, sanatçılar, sivil toplum aktivistleri ve oluşan geniş bir topluluğu kapsamaktadır. Mezkûr topluluk, hem ev sahibi ülkelerdeki sosyal ve ekonomik katılımı hem de Suriye'ye yönelik insani, ekonomik ve siyasal katkı potansiyeliyle, yeniden inşa sürecinde stratejik bir aktör konumundadır. Bu çalışma, diasporaların çatışma sonrası yeniden inşa süreçlerindeki rollerini karşılaştırmalı bir perspektifle ele almaktadır. Ermeni, İrlanda, Hindistan ve Somali diasporalarının deneyimlerinden hareketle; kültürel kimliğin korunması, uluslararası savunuculuk, bilgi transferi, ekonomik kalkınma ve diaspora kaynaklı para transferleri (remittance) mekanizmalarının yeniden inşa süreçlerine nasıl entegre edildiği analiz edilmektedir. Bu örnekler, diasporaların yalnızca maddi kaynak sağlayıcılar olmadığını; aynı zamanda politik meşruiyet, toplumsal uzlaşı ve kurumsal kapasite inşasında da belirleyici roller üstlenebileceğini göstermektedir. Suriye diasporası özelinde ise, ev sahibi ülkelerdeki örgütlenme pratikleri, akademik üretkenlik ve sivil toplum deneyimi, gelecekteki yeniden inşa süreci için güçlü bir zemin oluşturmaktadır. Bu potansiyelin etkin biçimde değerlendirilebilmesi, koordinasyonun güçlendirilmesi, finansal ve sosyal sermayenin doğru kanallara yönlendirilmesi ve uluslararası kurumlarla yerel aktörler arasında çok düzeyli ortaklıkların kurulmasına bağlıdır.

Anahtar Kelimeler : Suriye, Suriye diasporası, Yeniden inşa, Bilgi ve uzmanlık transferi, Uluslararası savunuculuk, Göçmen döviz havaleleri.

The Contribution of The Syrian Diaspora to Post-Conflict Reconstruction: Lessons from International Experiences and Future Prospects for Syria

Dr. Öğr. Üyesi Hilal Barın

The Syrian Civil War, which began in 2011, has, for more than fourteen years, forced millions of people to migrate, leading to the emergence of a qualified and multi-layered Syrian diaspora. This diaspora is not limited to refugees but includes students, academics, entrepreneurs, artists, civil society activists, and professionals. Through its social and economic engagement in host countries and its humanitarian, economic, and political contributions to Syria, this community represents a strategic actor in the post-conflict reconstruction process.This study examines the roles of diasporas in post-conflict reconstruction through a comparative perspective. Drawing on the experiences of the Armenian, Irish, Indian, and Somali diasporas, it analyzes how mechanisms such as cultural identity preservation, international advocacy, knowledge transfer, economic development, and remittance systems have been integrated into reconstruction processes. These examples demonstrate that diasporas are not merely financial contributors but also key actors in political legitimacy, social reconciliation, and institutional capacity-building.In the case of the Syrian diaspora, organizational practices in host countries, academic productivity, and civil society engagement provide a solid foundation for leveraging this potential. The effective realization of this capacity depends on strengthening coordination, channeling financial and social capital into reconstruction efforts, and fostering multi-level partnerships between international institutions and local actors. Formalizing remittance flows and integrating them into national development plans can further enhance the sustainability of reconstruction.

Keywords: Syria, Syrian diaspora, Post-conflict reconstruction, Knowledge and expertise transfer, International advocacy, Remittances

مساهمة الشتات السوري في إعادة الإعمار بعد الصراع: دروس من التجارب الدولية وآفاق مستقبلية لسوريا

د. هلال بارين

منذ اندلاعها عام 2011، أدّت الحرب الأهلية في سوريا، وعلى مدار أكثر من أربعة عشر عامًا، إلى تهجير ملايين السوريين، مما أسهم في تشكّل شتات سوري مؤهّل ومتعدّد المستويات. ولا يقتصر هذا الشتات على اللاجئين فحسب، بل يشمل أيضًا الطلاب والأكاديميين وروّاد الأعمال والفنانين والفاعلين في المجتمع المدني والمهنيين. ومن خلال مشاركتهم الاجتماعية والاقتصادية في دول الإقامة، إضافة إلى إسهاماتهم الإنسانية والاقتصادية والسياسية تجاه سوريا، يمثّل أفراد هذا الشتات فاعلًا استراتيجيًا في مسار إعادة الإعمار بعد الصراع.

تستعرض هذه الدراسة أدوار الشتات في عمليات إعادة الإعمار بعد الصراعات من منظور مقارن. وبالاستناد إلى تجارب شتات الأرمن والآيرلنديين والهنود والصوماليين، تحلل كيف تم دمج آليات مثل الحفاظ على الهوية الثقافية، والمناصرة الدولية، ونقل المعرفة والخبرات، والتنمية الاقتصادية، وأنظمة التحويلات المالية في مسارات إعادة الإعمار. وتُظهر هذه التجارب أن دور الشتات لا يقتصر على الدعم المالي، بل يشمل أيضًا المساهمة في تعزيز الشرعية السياسية، وتحقيق المصالحة الاجتماعية، وبناء القدرات المؤسسية.

وفيما يتعلق بالشتات السوري، فإن ممارساته التنظيمية في دول الإقامة، وإنتاجه الأكاديمي، وانخراطه في المجتمع المدني، توفر قاعدة صلبة لتفعيل هذا الدور. ويتوقف تحقيق هذا الإمكان بشكل فعّال على تعزيز التنسيق، وتوجيه رأس المال المالي والاجتماعي نحو جهود إعادة الإعمار، ودعم الشراكات متعددة المستويات بين المؤسسات الدولية والفاعلين المحليين. كما يمكن لتنظيم تدفقات التحويلات المالية ودمجها ضمن خطط التنمية الوطنية أن يعزز من استدامة عملية إعادة الإعمار.

الكلمات المفتاحية: سوريا، الشتات السوري، إعادة الإعمار بعد الصراع، نقل المعرفة والخبرة، المناصرة الدولية، التحويلات المالية.

Doç. Dr. Dilara Ustabaşı GÜNDÜZ

د. ديلارا أوستباشي كوندوز

Dilara Ustabaşı Gündüz, 2011 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nden mezun olmuş, öğrenimi sırasında Erasmus programı ile Almanya'da Hochschule für angewandte Wissenschaft und Kunst'ta eğitim almıştır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nde sosyal çalışmacı olarak bir yıl görev yaptıktan sonra, akademik kariyerine KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak başlamıştır. Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı'nda «Kamu ve Kamu Dışı Sosyal Yardım Uygulamalarının Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma: Konya Örneği» başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamlamıştır. Doktora derecesini ise 2018 yılında Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Politika Anabilim Dalı'nda «Farklı Sosyokültürel Değerlere Sahip Birey ve Gruplara Yönelik Sosyal İçerme Politikaları: Konya Tatlıcak Mahallesi Örneği» adlı teziyle almıştır. 2018 yılı Eylül ayından bu yana KTO Karatay Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Başlıca araştırma alanları göçmen refahı, sosyal uyum, sosyal yardım, kadına yönelik şiddet ve yerel yönetimlerde sosyal hizmet uygulamalarıdır.

Dilara Ustabaşı Gündüz graduated from the Department of Social Work at Sakarya University in 2011. During her studies, she participated in the Erasmus programme and studied at the Hochschule für angewandte Wissenschaft und Kunst in Germany. After working as a social worker at Kocaeli Metropolitan Municipality for a year, she began her academic career as a research assistant at the Department of Social Work at KTO Karatay University. She completed her master's degree at the Department of Social Work at Yalova University with a thesis titled 'A Study on the Evaluation of Public and Non-Public Social Assistance Applications: The Case of Konya'. She obtained her PhD in 2018 from the Department of Social Policy at Ankara Yıldırım Beyazıt University with her thesis titled 'Social Inclusion Policies for Individuals and Groups with Different Sociocultural Values: The Case of Konya Tatlıcak Neighbourhood.' Since September 2018, he has been serving as a faculty member at KTO Karatay University. His primary research areas include migrant welfare, social integration, social assistance, violence against women, and social service applications in local administrations.

د. ديلارا أوستباشي كوندوز تخرّجت عام 2011 من قسم الخدمة الاجتماعية في جامعة سقاريا، وقد التحقت خلال دراستها ببرنامج إيراسموس في جامعة العلوم والتطبيقات والفنون في ألمانيا. بعد عام من العمل كأخصائية اجتماعية في بلدية كوجالي الكبرى، بدأت مسيرتها الأكاديمية كمساعدة باحث في قسم الخدمة الاجتماعية بجامعة كاراتاي. أكملت درجة الماجستير في جامعة يالوفا ضمن قسم الخدمة الاجتماعية من خلال أطروحتها بعنوان: «دراسة لتقييم الممارسات الاجتماعية العامة وغير العامة: حالة قونية». أما درجة الدكتوراه، فقد حصلت عليها عام 2018 من قسم السياسات الاجتماعية في جامعة أنقرة يلدرم بيازيد عبر أطروحتها: «سياسات الإدماج الاجتماعي للأفراد والمجموعات ذات القيم الاجتماعية-الثقافية المختلفة: حالة حي تاطلكاج في قونية».

منذ أيلول/سبتمبر 2018 تعمل عضو هيئة تدريس في جامعة كاراتاي. تتركز اهتماماتها البحثية على رفاه المهاجرين، الاندماج الاجتماعي، المساعدات الاجتماعية، العنف ضد المرأة، وممارسات الخدمة الاجتماعية في الإدارات المحلية.

Suriyeli Sığınmacıların Geri Dönüşünde Belirsizlik ve Yeniden Uyum Üzerine Bir Değerlendirme

Doç. Dr. Dilara Ustabaşı GÜNDÜZ

Kader Duran Demirel

Milyonlarca Suriyeliyi zorunlu göçe sürükleyen iç savaşta on dördüncü yıla yaklaşılırken yaşanan rejim değişikliği Suriyeli sığınmacılar için yeni bir başlangıcı gündeme getirmiştir. Suriyeli sığınmacıların geri dönüş süreçleri, bu sürece eşlik eden belirsizlik ve yeniden uyum ihtiyaçları önemli tartışma konularıdır. Bu çalışmada, Suriyeliler özelinde güvenli, gönüllü ve onurlu geri dönüşün önündeki engeller ve belirsizlikler ile geri dönenlerin toplumsal, ekonomik ve sosyokültürel yeniden uyum gereksinimleri ele alınmaktadır. Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların uzun yıllar boyunca zorlukla inşa ettikleri yaşam ve aidiyet geliştirdikleri ev sahibi ülkeden ayrılma düşüncesi; güvenlik, barınma, istihdam gibi temel ihtiyaçların karşılanması, mülkiyet haklarıyla ilgili pek çok belirsizlikle birleşince dönüş sürecini daha karmaşık ve zorlayıcı hâle getirebilmektedir. Güvenli ve onurlu geri dönüş için gerekliliklerin ele alındığı bu çalışmada rejim değişikliği sonrasında Suriye'nin yeniden inşasında izlenecek sığınmacı politikalarının yalnızca fiziksel dönüşü değil, uzun vadeli toplumsal uyum ve sürdürülebilir destek mekanizmalarını da içermesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Geri dönüş, belirsizlik, yeniden uyum, Suriye'nin yeniden inşası

An Assessment on Ambiguity and Reintegration in the Return of Syrian Refugees

Doç. Dr. Dilara Ustabaşı Gündüz
Kader Duran Demirel

The aket war that has forced millions of Syrians to displace, approaches its fourteenth year, the regime change has brought a new beginning for Syrian refugees. The return processes of refugees, along with the uncertainty and reintegration needs accompanying this process, are significant topics of discussion. Specifically concerning Syrians, this study investigates the barriers and uncertainties obstructing safe, voluntary, and dignified return, alongside the social, economic, and socio-cultural reintegration requirements of the returnees. The idea of leaving the host country where Syrian refugees seekers in Türkiye have painstakingly built lives and developed a sense of belonging over many years, combined with the difficulty of meeting fundamental needs such as security, sheltering, and employment, and numerous uncertainties related to property rights, can aket he return process more complex and challenging. This study, which addresses the requirements for a safe and dignified return, emphasizes that refugee policies to be followed in Syria's reconstruction after regime change must include not only physical return but also long-term social integration and sustainable support mechanisms.

Keywords: Return, uncertainty, reintegration, Syria's reconstruction

تقييم حالات الغموض و"مفهوم" إعادة الاندماج في موضوع عودة اللاجئين السوريين

د. ديلارا أوستباشي كوندوز
كادر دوران ديمرال

مع اقتراب الحرب الأهلية التي دفعت ملايين السوريين إلى الهجرة القسرية من عامها الرابع عشر، وقد أتاح تغيير النظام فرصة أمام اللاجئين السوريين لبداية جديدة. وتشكل عمليات عودة اللاجئين السوريين، وما يرافقها من حالة عدم اليقين واحتياجات إعادة الاندماج، محوراً أساسياً للنقاشات الراهنة. تتناول هذه الدراسة العقبات وحالات الغموض التي تعترض العودة الآمنة والطوعية والكريمة للاجئين السوريين، إضافة إلى الاحتياجات المجتمعية والاقتصادية والثقافية لأولئك الذين يعودون إلى بلادهم. فبالنسبة للسوريين في تركيا، فإن التفكير في مغادرة بلدٍ أقاموا فيه حياتهم بصعوبة على مدى سنوات طويلة، وطوّروا فيه روابط انتماء، تضاف إليها حالات عدم اليقين المتعددة المتعلقة بتلبية الاحتياجات الأساسية مثل الأمن، والسكن، والعمل، وحقوق الملكية مما تجعل عملية العودة أكثر صعوبة وتعقيداً. وتؤكد الدراسة أن السياسات المتبعة تجاه اللاجئين في مرحلة إعادة إعمار سورية بعد التغيير النظام يجب ألا تقتصر على العودة المادية، بل ينبغي أن تتضمن الاندماج المجتمعي طويلة الأمد وآليات دعم المستدام

الكلمات المفتاحية: العودة، حالة الغموض ، إعادة الاندماج، إعادة إعمار سورية

ORTADOĞU MIDDLE EAST FOUNDATION VAKFI
TUJID Turkish Journal of International Development
عمران للدراسات الاستراتيجية OMRAN Strategic Studies
İZÜ İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
İSAM İNSAN SİYASET TOPLUM ÇALIŞMALARI DERNEĞİ

Av. Ali TOPALCA

علي طوبالجه

Ali Topalca; insani yardım, mülteci hakları ve uluslararası hukuk alanlarında 10 yılı aşkın deneyime sahip bir hukukçu ve araştırmacıdır. Çalışmaları Suriye krizi bağlamında geçiş dönemi adaleti, anayasa süreçleri ve mülteci korumasına odaklanmaktadır. İstanbul Üniversitesi'nde hukuki analiz ve politika geliştirme alanında doktora eğitimi tamamladı. Türk Kızılayı ve uluslararası kuruluşların projelerinde hukuki danışmanlık ve koordinasyon görevleri üstlendi; hazırladığı politika belgeleri ve raporlarla Suriyeli mültecilerin haklarına ilişkin önemli katkılar sundu. Türkçe ve Arapçaya ek olarak ileri düzey İngilizce bilmektedir.

Dilara Ustabaşı Gündüz graduated from the Depart Ali Topalca is a lawyer and researcher with over 10 years of experience in humanitarian aid, refugee rights and international law. His work focuses on transitional justice, constitutional processes and refugee protection in the context of the Syrian crisis. He completed his doctoral studies in legal analysis and policy development at Istanbul University. He has undertaken legal consultancy and coordination roles in projects for the Turkish Red Crescent and international organisations; his policy documents and reports have made significant contributions to the rights of Syrian refugees. In addition to Turkish and Arabic, he is proficient in English.

علي طوبالجه محامٍ وباحث يمتلك خبرةً تتجاوز عشر سنوات في مجالات العمل الإنساني، وحقوق اللاجئين، والقانون الدولي. تتركّز دراساته على العدالة الانتقاليّة، ومسارات الدستور، وحماية اللاجئين في سياق الأزمة السورية. أكمل دراساته العليا في جامعة إسطنبول حيث حصل على الدكتوراه في التحليل القانوني وتطوير السياسات. عمل مستشارًا قانونيًا ومنسقًا في مشاريع تابعة للهلال الأحمر التركي ومنظمات دولية، وأسهم من خلال التقارير والأوراق السياساتية التي أعدّها في دعم وتعزيز حقوق اللاجئين السوريين. إلى جانب العربية والتركية، يتقن اللغة الإنجليزية بمستوى متقدم.

Geçici Korumadan Kalıcı Çözümlere: Suriyeliler Örneğinde Hukuki ve Politik Zorluklar

Av. Ali Topalca

Kitlesel göç hareketleri karşısında önemli bir insani müdahale aracı olarak öne çıkan geçici koruma, uygulamada «geçicilik» ile «kalıcılık» arasında sıkışan bir statüye dönüşmektedir. Bu makale, geçici koruma rejiminin sona erme koşullarını ve sonrasında gündeme gelen kalıcı çözüm yollarını; uluslararası hukuk, Avrupa Birliği (AB) hukuku ve Türk hukuku perspektiflerinden karşılaştırmalı olarak analiz etmektedir. Çalışmada, uluslararası hukukta sonlandırmaya ilişkin ilkelerin belirsizliği ve bağlayıcılıktan yoksun oluşunun, devletlere geniş bir takdir yetkisi tanıdığı ve uygulamada farklılıklar doğurduğu tespit edilmektedir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin mülteci statüsünün sona ermesine ilişkin hükümleri (Madde 1C) geçici koruma rejimine doğrudan uygulanamazken, BMMYK'nın "güvenli, onurlu ve sürdürülebilir geri dönüş" ilkeleri ve akademik literatürde öne çıkan "esaslı, istikrarlı ve etkili değişim" kriterleri yol gösterici olmakla birlikte bağlayıcı değildir. AB'nin Geçici Koruma Yönergesi, hukuki bir çerçeve sunmakla birlikte, yük paylaşımı mekanizmalarının gönüllülük esasına dayanması nedeniyle etkinlik açısından sınırlı kalmaktadır. Türk hukukunda ise geçici korumanın sona erme halleri açık biçimde düzenlenmiş olsa da, uygulamada özellikle kitlesel göçler söz konusu olduğunda çeşitli zorluklar yaşanmaktadır. Makale, geçici korumanın nihai amacının güvenli ve onurlu gönüllü geri dönüş, yerel entegrasyon veya yeniden yerleştirme gibi kalıcı çözümlere geçişi sağlamak olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, geçici koruma rejimlerinin daha öngörülebilir, adil ve insan hakları temelli bir yapıya kavuşabilmesi için, sonlandırma süreçlerine ilişkin bağlayıcı uluslararası standartların geliştirilmesi ve kalıcı çözümlerle bağlantılı daha güçlü yük paylaşımı mekanizmalarının oluşturulması önerilmektedir Anahtar Kelimeler: Geçici Koruma, Suriyeli Sığınmacılar, Mülteci Hukuku, Geri Göndermeme İlkesi, Kalıcı Çözümler, Gönüllü Geri Dönüş, AB Geçici Koruma Yönergesi.

Anahtar Kelimeler: Geçici Koruma, Suriyeli Sığınmacılar, Mülteci Hukuku, Geri Göndermeme İlkesi, Kalıcı Çözümler, Gönüllü Geri Dönüş, AB Geçici Koruma Direktifi.

From Temporary Protection to Permanent Solutions: Legal and Political Challenges in the Case of Syrians

Av. Ali Topalca

Temporary protection, which has become prominent as a significant humanitarian intervention tool against mass migration movements, is transforming in practice into a status trapped between ‹temporariness' and ‹permanence'. This article comparatively analyzes the conditions for the termination of the temporary protection regime and the durable solutions that subsequently came onto the agenda, from the perspectives of international law, European Union (EU) law, and Turkish law. The study finds that the ambiguity and lack of binding force of the principles related totermination in international law grant states broad discretion and lead to differences in implementation. The study finds that the ambiguity and lack of binding nature of termination principles in international law grant states broad discretionary powers, resulting in variations in practice. While the provisions of the 1951 Geneva Convention on the termination of refugee status (Article 1C) cannot be directly applied to the temporary protection regime, the UNHCR's (United Nations High Commissioner for Refugees.) principles of "safe, dignified, and sustainable return" and the "substantial, stable, and effective change" criteria highlighted in the academic literature serve as guidelines but are not legally binding. While the EU's Temporary Protection Directive offers a legal framework, it remains limited in terms of effectiveness due to the reliance of its burden-sharing mechanisms on the principle of voluntariness. In Turkish law, although the conditions for the termination of temporary protection are clearly regulated, various challenges occur in practice, particularly in cases of mass migration. The article presents that the ultimate purpose of temporary protection is to transition to permanent solutions such as safe and dignified voluntary return, local integration, or resettlement. Consequently, in order for temporary protection regimes to become more predictable, fair, and human rights-based, it is recommended to develop binding international standards for termination processes and to establish stronger burden-sharing mechanisms linked to permanent solutions.

Keywords: Temporary Protection, Syrian Asylum-Seekers, Refugee Law, Non-Refoulement Principle, Durable Solutions, Voluntary Return, EU Temporary Protection Directive.

من الحماية المؤقتة إلى الحلول الدائمة: التحديات القانونية والسياسية في حالة السوريين

علي طوبالجه

تُعَدّ الحماية المؤقتة أداةً بارزة للتدخل الإنساني في مواجهة حركات الهجرة الجماعية، إلا أنها تتحول في الممارسة العملية إلى وضعٍ عالق بين "المؤقت" و"الدائم". تحلّل هذه الدراسة شروط إنهاء نظام الحماية المؤقتة، والحلول الدائمة المطروحة بعد ذلك، من خلال مقارنةٍ بين القانون الدولي، وقانون الاتحاد الأوروبي، والقانون التركي. وتبيّن الدراسة أن غموض المبادئ الناظمة لإنهاء الحماية المؤقتة في القانون الدولي وافتقارها للطابع الإلزامي يمنحان الدول مساحة واسعة من السلطة التقديرية، مما يؤدي إلى تباينات واضحة في الممارسة. فرغم أن أحكام (المادة C1) من اتفاقية جنيف لعام 1951 المتعلقة بإنهاء صفة اللاجئ لا يمكن تطبيقها مباشرة على نظام الحماية المؤقتة، فإن مبادئ المفوضية السامية للأمم المتحدة لشؤون اللاجئين(UNHCR) بشأن "العودة الآمنة والكريمة والمستدامة"، والمعايير المتداولة في الأدبيات الأكاديمية مثل "التغيّر الجوهري والمستقر والفعّال"، تبقى إرشادية وغير ملزمة. أما توجيه الحماية المؤقتة في الاتحاد الأوروبي ، فرغم أنه يوفّر إطاراً قانونياً، إلا أن اعتماده على مبدأ الطوعية في آليات تقاسم الأعباء يجعله محدود الفاعلية. وفي القانون التركي، ورغم أن حالات إنهاء الحماية المؤقتة محددة بوضوح، إلا أن التطبيق يواجه تحديات عدة خاصة في حالات الهجرة الجماعية. وتخلص الدراسة إلى أن الهدف النهائي للحماية المؤقتة هو الانتقال إلى حلول دائمة مثل: العودة الطوعية الآمنة والكريمة، الاندماج المحلي، أو إعادة التوطين. نتيجة لذلك، يُوصَى بما يلي: تطوير معايير دولية ملزمة بشأن عمليات الإنهاء، وإنشاء آليات أقوى لتقاسم الأعباء مرتبطة بالحلول الدائمة؛ وذلك لضمان أنظمة حماية مؤقتة أكثر قابلية للتنبؤ، وعدالة، ومؤسسة على حقوق الإنسان.

الكلمات المفتاحية: الحماية المؤقتة، اللاجئون السوريون، قانون اللجوء، مبدأ عدم الإعادة القسرية، الحلول الدائمة، العودة الطوعية، توجيه الحماية المؤقتة في الاتحاد الأوروبي

2. Gün 6. Oturum

Rasheed Alhaj SALEH

Fadel ABDULGHANY

Rasheed Alhaj SALEH
رشيد الحاج صالح

Rashid al-Haj Saleh, Qalamoun: Suriye Sosyal Bilimler ve Beşeri Bilimler Dergisi'nin genel yayın yönetmenidir. Suriye'deki Al-Furat Üniversitesi'nde Sanat Fakültesi dekanlığı yapmıştır. İlgi alanları siyasi kültür, çağdaş felsefe ve ahlak felsefesidir. Siyasi düzeyde, Suriye devriminin seyri, kimlik çatışmaları ve siyasi yaşamın militarizasyonu üzerine birçok makale yazmıştır. Siyasi felsefe ve mantık üzerine birçok kitap yayınlamıştır. Felsefe dergilerinde onlarca hakemli makalesi bulunmaktadır. Halep, Kuveyt ve Al-Furat üniversitelerinde mantık, araştırma yöntemleri ve sosyal bilimler felsefesi dersleri vermiştir. Şu anda çağdaş düşüncede kültürcülük üzerine bir proje üzerinde çalışmaktadır. Ayrıca, geçiş dönemi adaleti, geçiş dönemi, kimlik çatışmaları ve bunların Suriye'deki yansımaları konusunda uzmanlaşmış Qalamoun dergisinin birkaç sayısını denetlemekte ve editörlüğünü yapmaktadır.

Rashid al-Haj Saleh, Qalamoun: He is the editor-in-chief of the Syrian Journal of Social Sciences and Humanities. He served as dean of the Faculty of Arts at Al-Furat University in Syria. His areas of interest are political culture, contemporary philosophy and moral philosophy. At the political level, he has written numerous articles on the course of the Syrian revolution, identity conflicts and the militarisation of political life. He has published several books on political philosophy and logic. He has dozens of peer-reviewed articles in philosophy journals. He has taught logic, research methods, and philosophy of the social sciences at the universities of Aleppo, Kuwait, and Al-Furat. He is currently working on a project on culturalism in contemporary thought. He also supervises and edits several issues of Qalamoun magazine, which specialises in transitional justice, transitional periods, identity conflicts, and their reflections in Syria.

رشيد الحاج صالح رئيس تحرير دورية قلمون: المجلة السورية للعلوم الاجتماعية والإنسانية. شغل منصب عميد كلية الآداب في جامعة الفرات في سورية. تركز اهتماماته على الثقافة السياسية والفلسفة المعاصرة وفلسفة الأخلاق. على المستوى السياسي له عدة بحوث عن مسار الثورة السورية وصراعات الهوية وعسكرة الحياة السياسية. نشر عدة كتب في الفلسفة السياسية والمنطق. له عشرات البحوث المحكمة في دوريات الفلسفة.قام بتدريس المنطق ومناهج البحث وفلسفة العلوم الاجتماعية في جامعات حلب والكويت والفرات.يعكف حاليا على مشروع حول الثقافوية في الفكر المعاصر. كما يشرف ويحرر حاليا على عدة أعداد من مجلة قلمون متخصصة عن العدالة الانتقالية، المرحلة الانتقالية، وصراعات الهوية وتداعياتها في سورية.

Yeni Suriye’de Geçiş Dönemi Adaletinin Zorlukları: Hukuki Yollar ve Siyasi Hesaplamalar Arasında

Rasheed Alhaj SALEH

Bu çalışma, Suriye’de geçiş dönemi adaletinin karmaşık yolunu ve karşı karşıya kaldığı zorlukları incelemektedir. Araştırmanın ele aldığı temel sorun, yeni Suriye hükümetinin önceliklerindeki farklılıkları analiz etmektir; bir yandan güvenlik ve ekonomik dosyalara odaklanması ve uluslararası topluma açılma çabaları, diğer yandan ise Suriye halkının büyük çoğunluğunun kapsamlı bir geçiş dönemi adaleti süreci isteklerini karşılamaya yöneliktir. 8 Aralık olaylarının ardından, ağır ihlallerden sorumlu olanları sorumlu tutmak, sivillerin hayatlarını ve mallarını tahrip edenlerin cezalandırılması ve mağdurlara uğradıkları zararlar için tazmin edilmesi yönünde açık bir halk talebi ortaya çıktı. Bu talepler, vatandaşlık, hukukun üstünlüğü ve sürdürülebilir adalet ilkelerine dayalı bir devletin temellerini atmayı amaçlamaktadır. Çalışma ayrıca, Irak ve Tunus’taki deneyimlere benzer şekilde, devletin güvenlik ve ekonomi kurumlarında insan hakları ilkelerine dayalı derin ve yapısal reformlar gerçekleştirmeden, sorumluluğu üst düzey faillerle sınırlayan kısmi bir geçiş dönemi adaleti yaklaşımı benimsemesi halinde, yeni hükümetin yüzleşebileceği potansiyel riskleri de ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Geçiş Dönemi Adaleti, Suriye, Kurumsal Reform, Sivil Barış.

Challenges of Transitional Justice in the New Syria: Between Legal Pathways and Political Calculations

Saleh Rasheed Alhaj

This study examines the complex path of transitional justice in Syria and the challenges it faces. The central problem addressed by the research lies in analyzing the divergence in priorities of the new Syrian government—between its focus on security and economic files and its efforts to open up to the international community on one hand, and on the other hand, meeting the aspirations of the vast majority of Syrians for a comprehensive process of transitional justice. Following the events of December 8, there emerged clear popular demands to hold accountable those responsible for grave violations, to punish those who devastated civilians' lives and property, and to compensate victims for the harm they have suffered. These demands aim to lay the foundations for building a state grounded in the principles of citizenship, the rule of law, and sustainable justice. The study also discusses the potential risks the emerging government may face if it adopts a partial approach to transitional justice—similar to the experiences of Iraq and Tunisia—which limited accountability to senior perpetrators without undertaking deep and structural reforms of the state's security and economic institutions based on human rights principles.

Keywords: Transitional Justice, Syria, Institutional Reform, Civil Peace.

تحديات العدالة الانتقالية في سورية الجديدة: بين المسار القانوني وحسابات السياسة

رشيد الحاج صالح

يتناول البحث مسار العدالة الانتقالية المعقد في سورية والتحديات التي تواجهه. تكمن إشكالية البحث في تحليل التباين في أولويات الحكومة الجديدة في سورية بين التركيز على الملفات الأمنية والاقتصادية ومسعى الانفتاح على المجتمع الدولي من جهة، وبين تلبية تطلعات الغالبية العظمى من السوريين نحو مسار شامل للعدالة الانتقالية من جهة أخرى. فبعد تاريخ 8 كانون الأول/ديسمبر، برزت مطالب شعبية واضحة بضرورة محاسبة المسؤولين عن الانتهاكات الجسيمة، ومعاقبة من دمر حياة المدنيين وممتلكاتهم، وتعويض الضحايا عمّا لحق بهم من أضرار، بما يمهّد لبناء دولة قائمة على مبادئ المواطنة، وسيادة القانون، والعدالة المستدامة. كما يناقش البحث المخاطر التي يمكن أن تواجه الحكومة الناشئة في حال اتبعت النهج الجزئي للعدالة الانتقالية الذي اكتفت به تجارب العراق وتونس والذي اقتصر على محاسبة كبار المسؤولين دون إجراء إصلاحات هيكلية ومعمقة لمؤسسات الدولة الأمنية والاقتصادية مستندة إلى مبادئ حقوق الإنسان.

الكلمات المفتاحية: العدالة الانتقالية، سورية، إصلاح المؤسسات، السلم الأهلي.

ORTADOĞU MIDDLE EAST FOUNDATION VAKFI
TUJID Turkish Journal of International Development
عمران للدراسات الاستراتيجية OMRAN Strategic Studies
İstanbul Zaim Üniversitesi
İNSAN SİYASET TOPLUM ÇALIŞMALARI DERNEĞİ

Fadel ABDULGHANY

فاضل عبد الغني

Fadel Abdulghany, 2011 yılında kurduğu Suriye İnsan Hakları Ağı'nın (SNHR) kurucusu ve icra direktörüdür. De Montfort Üniversitesi'nden uluslararası hukuk alanında yüksek lisans derecesine sahiptir ve UNDP'ye danışmanlık yapmaktadır. 2023 Fransız-Alman İnsan Hakları Ödülü sahibi olan Abdulghany, Suriye'de işlenen cinayetler, keyfi gözaltılar, zorla kayıplar, işkence, cinsel şiddet, zorla yerinden edilme ve yasaklanmış silahların kullanımı gibi ağır ihlalleri belgeleyen yüzlerce rapora katkıda bulunmuştur. Aynı zamanda deneyimli bir eğitmen, araştırmacı ve önemli uluslararası forumlarda ana konuşmacıdır. Abdulghany'nin liderliğinde SNHR, BM organları, devletler ve STK'lar için önemli bir referans haline gelmiştir.

Fadel Abdulghany is the Founder and Executive Director of the Syrian Network for Human Rights (SNHR), which he established in 2011. He holds an LLM in International Law from De Montfort University and serves as a consultant to UNDP. A recipient of the 2023 Franco-German Prize for Human Rights, he has contributed to hundreds of reports documenting grave violations in Syria, including killings, arbitrary detention, enforced disappearance, torture, sexual violence, forced displacement, and the use of prohibited weapons. He is also an experienced trainer, researcher, and keynote speaker at major international forums, and under his leadership SNHR has become a key reference for UN bodies, states, and NGOs.

فاضل عبد الغني هو مؤسّس ومدير الشبكة السورية لحقوق الإنسان (SNHR)، التي أنشأها عام 2011. حاصل على ماجستير في القانون الدولي (LLM) من جامعة De Montfort ويعمل مستشارًا لبرنامج الأمم المتحدة الإنمائي (UNDP). نال جائزة فرنسا–ألمانيا لحقوق الإنسان لعام 2023، وقد ساهم في إعداد مئات التقارير التي توثّق الانتهاكات الجسيمة في سوريا، بما في ذلك القتل والاعتقال التعسفي والاختفاء القسري والتعذيب والعنف الجنسي والتهجير القسري واستخدام الأسلحة المحظورة. كما يمتلك خبرة واسعة كمدرّب وباحث ومتحدث رئيسي في المنتديات الدولية، وقد أصبحت الشبكة السورية لحقوق الإنسان تحت قيادته مرجعًا أساسيًا للأمم المتحدة والدول والمنظمات غير الحكومية.